

markсист teori 52

Mayıs-Haziran 2022 ❖ 7.50 TL

Stratejik bakış;
dağı kuşatmak

Toprak Akarsu

Öncü grev dalgası ve
bazı çıkarsamalar

İbrahim Çiçek

Kurye sisteminin
kapitalizmde yeri
ve motokuryelerin
sınıfsal karakteri

İbrahim Okçuoğlu

Ukrayna savaşı ve
sol'da bazı yanılığlar

Ziya Ulusoy

Dünyada “barınma hakkı”
mücadelesine kuş bakışı

Deniz Boran

20. yüzyıl Kürt aydınlanmasının
bazı kaynakları

Efe Dağlı

Kazakistan'da halk ayaklanması
ve karşı devrim

Deniz Boran

Etiyopya'da etnik milliyetçilik,
emperyalizm ve işçi sınıfı

Hibist Kassa

**Dosya: Güncel işçi mücadeleleri
analiz, perspektif, strateji**

Marksist Teori

52

Mayıs-Haziran
2022

Daima Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın

Varyos Gazete Dergi adına Yazı İşleri Müdürü: Tülin Gür

Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzın Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D:7 Fatih/İSTANBUL

Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212) 529 06 75

Web Sitesi: www.marksistteori4.org

Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79

Abonelik: Yıllık 40 TL (Posta çekini yatırdıktan sonra bilgilerinizi e-posta veya faksla iletiniz.)

Posta Çeki Hesap No: Varyos Gazete Dergi 17629956

İçindekiler

- 7** | Stratejik bakış; dağı kuşatmak
Toprak Akarsu
- 19** | Öncü grev dalgası ve bazı çıkarsamalar
İbrahim Çiçek
- 27** | Kurye sisteminin kapitalizmde yeri ve motokuryelerin sınıfsal karakteri
İbrahim Okçuoğlu
- 41** | Ukrayna savaşı ve sol'da bazı yanılgılar
Ziya Ulusoy
- 51** | Dünyada "barınma hakkı" mücadelesine kuş bakışı
Deniz Boran
- 63** | 20. yüzyıl Kürt aydınlanmasının bazı kaynakları
Efe Dağılı
- 75** | Kazakistan'da halk ayaklanması ve karşı devrim
Deniz Boran
- 81** | Etiyopya'da etnik milliyetçilik, emperyalizm ve işçi sınıfı
Hibist Kassa

Stratejik bakış; dağı kuşatmak

Toprak Akarsu

Bir ideolojik politik çekim merkezi ve giderek bir karşı hegemonya odağı yaratmakla kendini yükümlü gören öncü gücün, burjuva hegemonyayı kırabilmek için en başta kitle ajitasyonu gelmek üzere toplam eylem ve etkinlikleriyle işçi sınıfının en geniş kesimini kuşatması gerekir. Eğer işçi sınıfı bir dağ veya değişik katmanları nedeniyle sıradağlar silsilesi gibi düşünülürse komünist öncünün toplam devrimci eylem ve etkinlikleri "dağı en geniş eteklerinden" kitle ajitasyonu ve örgülenme çalışmalarıyla kuşatabilmelidir.

İşçi sınıfı hareketinin son aylarda çarpıcı biçimde gelişen fiili grev dalgası, bu dalganın daha derindeki mayalanmanın ve yaklaşan büyük çaplı mücadelelerin habercisi niteliği işçi sınıfını temsil etme iddiasındaki öncü politik yapıların dikkatlerini kendi üzerine topluyor. Emekçi sol harekette yer alan hemen tüm yapılar kendilerini işçi hareketinin gelişen dalgasına "müdahale etmek"le sorumlu görüyor. Böylece sosyalizm iddialı öncü yapıların "işçi hareketiyle ilişkisi" konusu gündemin üst sıralarına tırmanıyor, bir kez daha güncellik kazanıyor. Sosyalist hareketin işçi sınıfı hareketiyle bağları, işçi sınıfını ve geniş emekçi kitleleri devrim ve sosyalizm mücadelesine kazanmak için izlenecek strateji gündeme yeni gelmiş bir konu ve sorun değil. Sosyalizm iddialı yapılar geride kalan bir kaç on yıllık dönemde bu soruya kendiliğinden ya

da ayırında olarak yanıtlar vermişlerdir. Şimdi işçi hareketinin yükselen öncü dalgasına hücum etmekle kendilerini yükümlü gördüklerine göre sosyalizm iddialı yapıların deneyimlerini eleştirel tarzda gözden geçirerek, "kendilerini güncelleyerek" bunu yapmaları iddialarında ciddiyetlerinin de bir sağlamasıdır.

Sınıf mücadelesinin dört boyutu

Lenin sınıf mücadelesinin değişik biçimleri konusunda "Ne Yapmalı" adlı eserinde, "*Engels, sosyal demokrasinin büyük mücadelesinin, aramızda olduğu gibi iki biçimini (siyasal ve iktisadi) değil, teorik mücadeleyi ilk ikisi ile bir tutarak üç biçimini kabul ediyor*" diyerek sınıf mücadelesinin "üç biçimi" olduğunu vurguluyor. Lenin, Engels'e gönderme yaparak sınıf mücadelesinin kategorik olarak aynı düzeyde önemli üçüncü biçiminin,

“teorik mücadele” boyutunun altını çiziyor. Bunlar dünya komünist hareketinde genel kabul gören öğretiler oluyor. Bunlara günümüzde moral üstünlük için mücadelenin, “psikolojik savaş”ın, sınıf mücadelesinin dördüncü boyutu olarak önem kazandığını eklemek yanlış olmaz.

Politik mücadele

Genel olarak politik mücadelenin tam merkezinde devlet/devlet iktidarı vardır. Politik mücadele, kuşkusuz reformlar için mücadeleyi de kapsar, ama iktidar mücadelesidir. Politik mücadele partilerin varoluş temelidir. İşçi sınıfının devrimci partileri kapitalist sömürüyü ortadan kaldırmayı amaç edinen Marksist Leninist partilerdir. Partiler sınıfların politik bakımdan en bilinçli, en örgütlü, en fedakar örgütlü öncü bölükleridir. Kapitalist toplum ve burjuvazinin egemenliği koşullarında politik iktidar mücadelesi partiler aracılığıyla ve öncülüğünde yürütülür, ancak partilerin mücadele kapasitesi çok daha geniş ve kapsamlıdır. Partilerin sıkı sıkıya bağlı oldukları dünya görüşleri, asgari ve azami amaçlarını formüle eden programları ve onu gerçekleştirecek stratejileri vardır. Özetle partiler, karşıt politik güçlerin sürtünmeli çatışmalı ilişkileri arenasında temsil ettikleri sınıfın çıkarları adına devlet faaliyetlerinin biçim ve içeriğini, yöntemlerini etkilemeye, belirlemeye çalışırlar, politik mücadele bu çabaların, eylem ve etkinliklerin toplamıdır.

Ekonomik-sendikal mücadele

Ekonomik mücadele, ücret artışları, çalışma saatlerinin kısaltılması, sosyal haklar, iş ve gelecek güvencesi, iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi vb. kapitalist sömürünün getirilmesi için

mücadeleyi kapsar. Sendikalar, işçilerin patronlara karşı birleşme ve birlikte mücadele etme, işçiler arasındaki rekabeti en aza indirme ihtiyacından doğmuştur. Sendikalar işçi sınıfının ekonomik mücadele örgütleridir. Ekonomik-sendikal mücadele kuşkusuz politik sınıf mücadelesinin tabanını genişletir ve keza işçi sendikalarının sınıf örgütleri olarak kendilerini ekonomik mücadeleyle sınırlandırmaları da gerekmez, ama kategorik olarak ekonomik mücadele örgütleri olmaya devam ederler. Siyasi eğilimine ya da dünya görüşüne, ulusuna ya da inancına cinsel yönelimine bakmaksızın

Sendikalar, işçilerin patronlara karşı birleşme ve birlikte mücadele etme, işçiler arasındaki rekabeti en aza indirme ihtiyacından doğmuştur.

patronlara karşı birleşme bilinç ve isteği taşıyan her kadın ve erkek işçi, sendikalara üye olabilir. Ekonomik-sendikal mücadeleler belli koşullar altında tek tek patronlara ya da bir iş kolundaki kapitalistlere karşı mücadeleler olmaktan kapitalist sınıfa ya da onların egemenlik aygıtı burjuva hükümet ve devletle çatışmaya, politik mücadelelere dönüşebilirler.

Devrimci sınıf sendikaları her koşul altında bütün işçileri birleştirme ihtiyaç ve yönelimini ihmal etmeksizin önlerine çıkan siyasi, ekonomik, sosyal, ulusal, inançsal, cinsel, ideolojik ve kültürel vb. tüm sorunlarda işçi sınıfının çıkarlarından yana bir tavır geliştirmeyi, taraf olmayı sınıf aidiyetle-

rinin, sınıf tavrının, sınıfın çıkarlarına bağlılığın gereği sayarlar.

Sendikaların işçi sınıfının ekonomik mücadelelerine, sosyalist örgütlenmelerin ise işçi sınıfının siyasal mücadelesine odaklanmaları sınıf örgütleri arasında iş bölümü gibi bir gerçekliği de yansıtır. Gerçek durum elbette oldukça karmaşıktır. Partiler yalnızca sendikalı işçileri değil sendikaları da işçi sınıfının bütün ekonomik sendikal mücadelelerini de etkilemeye, yönlendirmeye çalışırlar. Sendikalar ise partilerin desteğini almaya çalışırlar ve hatta bu yolda kuvvetlerini kullanarak partilere baskı da yaparlar. Öncü partiler ve işçilerin kitle örgütü olarak sendikalar işçi sınıfı öznelliğinin iki farklı nitelik düzeyini yansıtır. İşçi sınıfı ve işçi sendikaları üzerinde sosyalist ideoloji ve sosyalist hareket ile burjuva ideolojisi ve burjuvazi arasında süregiden hegemonya mücadelesi gerçekliği anlaşılmadan işçi sınıfı öznelliğinin iki düzeyi arasındaki ilişkiler doğru çözümlenemez. Bugün sendikal hareketin ve sendikaların en

büyük sorunu sosyalist ideolojiden yoksunluklarıdır, diğer bir anlatımla burjuva ideolojisi ve siyasetinin sendikal hareket ve sendikalar üzerindeki kuvvetli hegemonyasıdır. Sendikaların sosyalist ideoloji ile doyurulması için içeriden ve dışarıdan yürütülecek mücadele kavranacak temel bir halkadır.

İdeolojik-teorik mücadele

Engels'in "teorik mücadele" diye tanımladığı gerçekliği Lenin daha çok ideolojik mücadele olarak kavramlaştırıyor. Teorik mücadele "dünya görüşleri" arasındaki üstünlük mücadelesidir. İşçi sınıfının teorik mücadelesi, sosyalist teorinin/ideolojinin egemenliği için egemen sınıfın dünya görüşüyle, burjuva ideolojisiyle mücadeleyi kapsar. Kuşkusuz küçük burjuva ideolojisi ve teorileri de sosyalist ideolojinin hedef menzilindedir. 1840'larda bilimsel sosyalizmin teorik kuruluşundan günümüze, sosyalist dünya görüşü ile burjuva liberal dünya görüşü arasındaki mücadele kesintisiz

süre gelmiştir ve sürgit devam etmektedir. 20. yüzyılın sonunda “soğuk savaşın kazandığı”, modern revizyonist SSCB ve Varşova Paktı’nın çöküp dağıldığı, tasfiye olduğu koşullar altında bile sevinç çılgınlıklarıyla “tarihin sonu”nu, “büyük anlatılar”ın öldüğünü ilan eden dünya burjuvazisi bir an olsun sosyalist ideolojiyle savaşmaktan vazgeçmemiştir! Burjuva egemenliğin ve burjuvazinin varoluşunun bütün hücreleri antikomünizm yüklüdür. Günümüzde burjuva dünya görüşüyle sistematik mücadelede bütün imkanların değerlendirilmesi ve olanaklı tüm yöntem ve araçların kullanılması sosyalist hareketin ufuk açıklığı ile tereddütsüz ilerlemesi ve eylem gücü netliğinin gelişmesi için yaşamsaldır. Tam da bunun içindir ki Lenin, haklı olarak devrimci teori olmadan devrimci hareketin olamayacağını açıklamış, dahası sosyalist dünya görüşünü birazcık zayıflatanların burjuva dünya görüşünü güçlendirmekten başka bir şey yapmayacaklarını tam bir açıklıkla vurgulamıştır. Teorik-ideolojik mücadele propagandadan ibaret değildir ama omurgasını propaganda çalışması oluşturur. Çok değişik propaganda araçları ve yöntemlerinden söz edilebilir, burada özellikle vurgulamalıyız

ki, değişik propaganda araçları ve yöntemlerinin sistematik ve sürekli, birbirini bütünleyecek tarzda örgütlenbilmesinin kadro inşası, mali ve teknik sorunlarının çözümü gibi koşulları ve gerekleri düşünüldüğünde teorik-ideolojik mücadelenin ancak öncü partiler tarafından etkin ve sistematik tarzda örgütlenip yürütülebileceği sonucu çıkmaktadır.

Moral-psikolojik üstünlük için mücadele

Günümüzde moral üstünlük için mücadele, “psikolojik savaş” sınıf mücadelesinin dördüncü boyutu olarak önem kazanmış görünüyor. Moral-psikolojik üstünlük için mücadele diğer üç boyutun her anında kendini dışa vuran içsel bir eğilim olarak işler. Örneğin ekonomik-sendikal mücadelelerde grevcilerin her gün, her saat, her an moral üstünlüğü elde tutmaya çalıştıklarına tanık olursunuz. Keza tersinden patronlar ve işbirlikçilerinin de grevci işçilerin morallerini bozmaya çalıştıklarını, başaramayacakları, kazanamayacakları duygu ve düşüncesini çok değişik biçimlerde, farklı araç ve yöntemlerle örgütlediklerini, yaydıklarını görürsünüz. Burjuva düzenin devamı adına moral psikolojik savaş bizzat burjuva devlet tarafından yürütülür, Gezi-Haziran onur ve özgürlük başkaldırısı günlerinde politik savaşımın iki cephesi arasında saat saat, an be an süren moral üstünlük ve toplumsal meşruiyet için savaş belleklerdeki tazeliğini korumaktadır.

Proleter sınıf mücadelesi bütün boyutlarıyla, bir bütün olarak düşünülerek soyutlandığında toplumun bütün diğer ezilenlerini kendi bayrağı altında toplamak, bütün ezilenlerin önder-

liğini üstlenmekle kendisini yükümlü gören devrimci proletarya ezen, sömüren, yöneten sınıfa karşı mücadelede moral üstünlüğü elde tutmanın gereklerini ihmal edemez. Kuşkusuz öznelliğin her iki düzeyinin de burada rolleri, sorumlulukları vardır, ancak öncü politik örgütlenmelerinin başat rolü tartışma götürmez bir gerçekliktir.

Lenin, Ne Yapmalı'da sınıf mücadelesinin üç boyutu veya biçiminin varlığının altını çizdiği tartışmayı, Alman işçilerinin Avrupa'nın diğer ulusal işçi bölüklerine "üstünlüğünü" çözümlen Engels'e dönerek şöyle bağlar: *"Alman işçilerinin, durumlarının üstünlüklerinden, az görülür bir kavrayışla yararlanmasını bildiklerini kabul etmek gerek. Bir işçi hareketi var olalı beri, mücadele, ilk kez olarak, 'teorik, siyasi ve pratik-iktisadi' (kapitalistlere karşı direnç) üç yönü içinde, uyum, bağlantı ve sistematik bir biçimde yürütülmüştür. Alman [işçi -ç.] hareketinin yenilmez gücü, işte, deyim yerindeyse, bu tek merkezli (concentrique) saldırıdadır."*¹

Sınıf mücadelesinin bütün boyutlarının "uyum, bağlantı ve sistematik bir biçimde" yürütülebilmesini, özellikle tayin edici anlarda bütün boyutların aynı noktaya konsantre olmasını ancak ve ancak öncü parti sağlayabilir, yalnızca o bu yeteneği geliştirebilir ve iddialarını gerçek kılabilmek için gerçekleştirmek zorundadır da. Öncü partinin işçi sınıfı ve emekçiler, ezilenler için bir çekim merkezi olması sınıf mücadelesinin bütün düzeylerini "uyum, bağlantı ve sistematik biçimde" örgütleyebilme, yürütebilme yeteneğini geliştirebilmesine bağlıdır.

İşçi sınıfı öznelliğinin iki düzeyi

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, sosyalist hareket ve sendikal işçi hareketi, işçi sınıfı öznelliğinin iki ayrı düzeyine tekabül eder. Öznelğin "sendikal hareket" veya "sendikal işçi hareketi" düzeyi, işçi sınıfının "sınıf olarak" kendiliğinden, yani "dış" bir müdahale olmaksızın elde edebileceği bilinç, örgütlenme ve eylemlilikler düzeyini, işçi sınıfının burjuva bilinç düzeyini yansıtır. Öznelğin bu düzeyi işçi sınıfının politikaya karışmasını, sınıfsal çıkarlarını politik düzeyde ifade etmesini de dışlamaz. İşçiler örneğin tam ücret karşılığı 30 saatlik iş günü için, emeklilik yaşının düşürülmesi veya genel grev ve sendikalaşma hakkı için vb. mücadeleye atılıp burjuva hükümetleri ve burjuva devleti yasa çıkartmaya zorladıklarında bunlar politik sınıf mücadeleleridir. Liberal işçi siyasetine ve böyle bir düzlemde var olan liberal işçi partilerine de siyasal mücadeleler tarihi tanıklık eder. Sendika bürokrasisi ve işçi aristokrasisi tıpkı sendikal mücadelede sınıf uzlaşması ve sınıf işbirliğinin olduğu gibi liberal işçi siyasetinin de işçi sınıfı içerisindeki toplumsal temelidir.

"İşçi hareketi" kendiliğinden harekettir ve kapitalizm sınırları içerisinde. Farklı şekilde ifade etmek gerekirse sömürüyü geriletmenin, burjuva iktidarı kapitalizm koşulları altında ekonomik ve politik ödünler vermeye zorlamanın, sömürüyü sınırlandırmanın ötesine geçmez, burjuva iktidarı ve kapitalist sömürüyü, kapitalist toplumu ve sınıf olarak burjuvaziyi, sınıfları ortadan kaldırmaya yönelemez.

Öznelğin iki düzeyinin ayırım sınırı tam da burada açığa çıkar. Sömürünün geriletilmesiyle sınırlanmak kapitalist

¹ Lenin, Ne Yapmalı, s. 31

sömürü düzeninin kabullenilmesi demektir. Oysa işçi sınıfının ekonomik ve sosyal kurtuluşu bizzat kapitalist sömürü düzeninin yıkılmasını gerektirir ki, bu işçi sınıfının sosyalist sınıf bilinci düzeyidir. İşçi sınıfına sosyalist sınıf bilinci, sosyalizm iddialı öncü örgütlenmeler tarafından “dışarıdan” götürülür, “taşınır”. “Dışarıdan” aynı zamanda kapitalistlerle işçiler arasındaki ilişkiler alanının dışı, kapitalist toplumun bütün sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. ilişkiler alanıdır. İşçi sınıfının kendisi için sınıf haline gelmesini burjuvazinin ideolojik politik hegemonyasından kurtuluşu, bir başka ifadeyle sosyalist sınıf bilinci

İşçi sınıfına sosyalist sınıf bilinci, sosyalizm iddialı öncü örgütlenmeler tarafından “dışarıdan” götürülür, “taşınır”.

düzeğine yükselmesi belirler.

İşçi sınıfı öznelliğinin iki düzeyi ayırım ve tanımı öncelikle iki ayrı öznellik hakikatini bir durum olarak teyit etmektedir. Ancak öznelğin “kendiliğindenlik düzeyi” kavramsallaştırması kuşkusuz devrimci eleştiri yüklüdür. “Kendiliğindenlik” tanım gereği devrimleştirilerek işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal kurtuluşu için aşılması zorunlu geri sınıf bilinci, örgütlenme ve eylem düzeyidir.

Diğer yandan işçi sınıfı adına öncü örgütlenmeler, işçi sınıfı ve işçi sınıfı hareketiyle organik ve fiziki bağlarının güçlü ya da zayıf olmasından ayrı olarak burjuvazinin sınıf egemenliğini yıkmayı, işçi sınıfının sınıf egemenli-

ğini/proletarya diktatörlüğünü kurmayı, kapitalist sömürüyü, burjuvaziye ve sınıfları ortadan kaldırmayı, sınıfsız, sömürsüz, cins özgürlükçü bir dünya yaratmayı amaç edindikleri için kategorik olarak işçi sınıfı öznelliğinin en yüksek düzeyini temsil ederler.

Böyle olduğu içindir ki, öznelğin sosyalist sınıf bilinçli düzeyi tanımı, öznelğin bu düzeyine sorumluluk yüklemekte, görev dikte etmektedir. Öznelğin alt düzeyi “kendiliğinden” aşılabilir ancak işçi sınıfının öncü örgütlenmeleri geri düzeyin aşılabilmesine önderlik edebilirler. Böylece işçi sınıfı öznelliğinin bu iki düzeyi arasındaki ilişki sorununa geliyoruz.

“Öznellik”, bir nesnelğin bilince çıkartılması ise, özneleşme de bu bilincin eyleme dökülmesidir. Demek ki öznellik, nesnesiyle, bilincini yansıttığı nesnellikle bağlıdır. İşçi sınıfı öznelliğinin sendikal işçi hareketi düzeyi de sosyalist hareket düzeyi de nesnel ekonomik toplumsal bir kategori olarak işçi sınıfının varlığıyla bağlıdır. “Nesne”, işçi sınıfı ve bir tüm olarak onu var eden kapitalist toplumdur. İşçi sınıfı öznelliğinin iki ayrı düzeyi, aynı nesnelğin kategorik olarak farklı bilince çıkartılma, özne/özneleşme düzeyleridir. Özne-nesne ilişkisinde nesne pasif, özne etkindir. Örneğin işçi sınıfıyla sendikaların ilişkisi söz konusu olduğunda işçi sınıfı edilgen, pasif, sendikalar ise aktif ve etkindirler. Özne nesnesi üzerinde etkin rol oynayabilir, değiştirebilir, şekillendirebilir, yönlendirebilir vb.

İşçi sınıfı öznelliğinin iki düzeyi arasındaki ilişki, özne nesne ilişkisinden farklıdır, tanım gereği “öznelğin” iki düzeyi arasındaki ilişkidir. Biri diğerinin yansıması ya da biri diğerinin koşulu, belirleyeni vb. de değildir. Her iki düzey aynı nesnel-

ğe bağlı olmasına karşın her birinin varoluşsal amaçları, varlık nedenleri farklıdır. Öznelliğin iki düzeyi de etkindir, etkinlikleri kendi nitelik ve kapasiteleriyle bağlıdır. Fakat yukarıda değinildiği gibi, öznenliğin iki düzeyi arasında denebilir ki, bir nevi nesnel iş bölümü de vardır. Öznelliğin sosyalist sınıf bilinci düzeyi hem işçi sınıfının politik bakımdan en bilinçli, en fedakar öncü kesimlerinin örgütlenmesi olduğu için hem de sınıfın ekonomik ve toplumsal kurtuluşunu amaç edinmek gibi varoluşsal bir derinlik ve ufka sahip olduğu için öznenliğin işçi sendikal hareket düzeyine, işçi sınıfının burjuva sınıf bilinci düzeyine baskındır, onun üzerinde dönüştürücü, yönlendirici devrimcileştirici belirleyici etkilerde bulunabilir. Tersine kendiliğinden bilinç düzeyi de sosyalist sınıf bilinci düzeyini sınırlandırabilir, frenleyip geri çekebilir.

İşçi sınıfını, işçi sınıfı hareketini etkileme ve kazanma

“İşçi sınıfını, işçi sınıfı hareketini etkileme ve kazanma” teorik bir soyut-

lamadır, kapitalist toplumun sınıflar mücadelesi arenasında durum oldukça karmaşıktır, sınıflar çitlerle birbirinden ayrılmış, yalıtılmış değillerdir. Tarihin işçi sınıfına yüklediği insanlığı kapitalist sömürü ve baskıdan kurtarma, sömürüyü ve sınıfları ortadan kaldırma rolü, işçi sınıfının kapitalist toplumun diğer bütün haklarından yoksun bırakılmış, ezilen, sömürülen kesimlerine öncülüğünü ve önderliğini de içerir. Bu görev, faşist diktatörlük tarafından yönetilen politik özgürlüğün tasfiye edildiği koşullar altında kendisini çok daha çarpıcı ve yakıcı düzeyde gösterir. Öznelliğin sosyalist sınıf bilinci düzeyi/sosyalist öncü “daha baştan işçi sınıfına” onun sosyalist sınıf bilinçli öncüsü olarak bu bilinci taşımakla, bu bilincin gereklerini yerine getirmeye yöneltmekle sorumludur. Masa başında şemalandırılmış önce ekonomik-sendikal mücadele/bilinci, sonra politik mücadele; önce işçi sınıfını kazanma, sonra emekçileri, ezilenleri ve halkı kazanma gibi bir aşamalı gelişme imkanı ve yolu yoktur. Komünist öncünün “İşçi sınıfını, işçi sınıfı hareketini etkileme ve kazanma” görevi kendi başına, tecrit halde değil de tüm sömürülenleri ve ezilenleri, emekçi halk kitlelerini devrimci strateji ve komünist öncünün saflarına “kazanma” devrimci görevinin merkezi olarak kavranabilir.

Teorik soyutlama düzeyinde gerek sendikal-işçi hareketi ve gerekse sosyalist hareket bir kaç on yıldır her biri kendine münhasır ama belli bazı ortak paydaları da olan yapısal krizle cebelleşiyor ve kendilerine bir yol açmaya çalışıyorlar. Sosyalist hareketin zayıflığı, son dönemde daha belirgin biçimde çıkış arayan sendikal-işçi hareketinin güçsüzlüğünün ve aşırı derecede zorlanmasının bir koşulu

ve nedeni olurken sendikal-işçi hareketinin zayıflığı da sosyalist hareket için benzer bir rol oynuyor. Soyut teorik “gerçek” somut bir durum olarak önümüzde duruyor; sosyalist hareket ile işçi hareketinin bağlarının zayıflığı her ikisini de güçsüz düşürüyor, her iki hareketin zaafı oluyor. Fakat örneğin sosyalist hareketin emekçi halk kitleleriyle, özel olarak vurgulamak gerekirse kadın kitleleriyle ilişkileri için de benzer ve geçerli bir soyutlama yapılabilir. Bu denklemden haliyle ayrı ayrı yollardan çıkış arayan bu iki hareketin geleceği ve kaderinin her şeyden önce bu ilişki zayıflığı gerçekliğinin aşılmasına bağlı olduğu, keza her iki hareketin yapısal krizden çıkışı bakımından bu etkileşimin önemli bir rol oynayabileceği sonucu çıkar.

İşçi hareketiyle sosyalist hareketin ilişkileri sorunu ancak teorik bir soyutlama olarak “tecrit” halde, kendi başına ele alınabilir. Sınıflar mücadelesi gerçekliğinde bu sorun işçi sınıfı, emekçiler, işsizler, yoksullar, kadınlar, tüm ezilenler ve genel olarak halklarımız ile devrimci öncülerin ilişkileri, keza faşist rejimle, inkarcı sömürgecilikle, burjuvazi ve kapitalizmle, emperyalizmle mücadele bütününden kopartılamaz. Mücadelenin yükseliş ya da düşüş, geri çekiliş halinde olması başlı başına önemlidir. Belki daha da önemlisi bu sorunun bir tüm olarak sosyalist yapılar ile burjuvazi arasında sürüp giden hegemonya mücadelesi gerçekliğinden yalıtılarak ele alınmayacağı hakikatidir. Örneğin işçi sınıfının politik özgürlük mücadelesinde nüfusun bütün diğer ezilen kesimlerine önderlik etmesi, faşist saray rejimine karşı mücadelenin başında yürümesi yarın değil de bugün çözümünü isteyen sorunlar içerisinde ve en başında gelmektedir. İşçi sınıfı, sosya-

list sınıf bilinci düzeyine ulaşmaksızın öncü sınıf haline gelemmez.

İşçi sınıfı ve işçi hareketi ile sosyalist hareketin ilişkisi nasıl bir sorundur? İşçi sınıfının devrimci politik sınıf bilincinin gelişmesi ve atılımının önündeki başlıca engel işçi sınıfı ve işçi sınıfı hareketi üzerinde burjuva ideolojik politik hegemonyadır. Sendika bürokrasisi ve işçi aristokrasisi, burjuva hegemonyanın işçi sınıfı içerisindeki ayakları ve dayanakları konumuyla sürecin içerisinde. Bu gerçekler sorunun “politik” karakterini netlikle vermektedir. Bu politik sorunun “çözümü”, işçi sınıfının sos-

Sosyalist hareket ile işçi hareketinin bağlarının zayıflığı her ikisini de güçsüz düşürüyor, her iki hareketin zaafı oluyor.

yalist sınıf bilincinin/devrimci politik sınıf bilinç ve eyleminin gelişmesi ve atılımıyla bağlıdır. Sosyalist öncülerin işçi sınıfı ve işçi hareketi ile ilişkilerini geliştirebilmesi, işçi sınıfı ve işçi sınıfı hareketini etkilemesi ve kazanması, tam olarak söz konusu burjuva ideolojik ve politik hegemonyanın kırılması sorunudur. Burjuva hegemonyanın kırılması ise bir karşı hegemonya odağının yaratılması ön koşuluna bağlıdır.

Komünist öncününün işçi sınıfı ve tüm ezilenler için “çekim merkezi” olma stratejik kılavuzu söz konusu ön koşulu elde etmeyi amaçlamaktadır. Görev böyle formüle edilince, işçi sınıfı ve sömürülen, ezilen emekçi halk kitleleriyle şu veya bu düzeyde ilişki ve bağları olan, onlar için çekim merkezi olmaya aday öncü bir gücün varlığı

çözümün çıkış noktası olmaktadır. İşçi sınıfı ve tüm ezilenler için bir çekim merkezinin yaratılması ve onun karşı hegemonya odağı olarak gelişmesi ancak ve ancak iddia sahibi öncünün her ferdinin, her militanın, her hücre ve komitesinin, bütün örgütleri ve cephelelerinin toplam ve birleşik devrimci eyleminin konusu, sorunu ve görevi olabilir. Verili koşullar altında daha yüksek bir stratejik yoğunlaşma ihtiyacı da ayrıca vurgulanabilir. Komünist öncünün cepheleşme çalışmaları da burjuva hegemonyanın kırılması hedefiyle bağlıdır. Bütün biçimleriyle “cepheleşme çalışmaları” komünist öncünün toplam devrimci eyleminden daha büyük bir stratejik yoğunlaşma, daha büyük bir çekim gücünün oluşturulması ve burjuva hegemonyaya çok daha güçlü yıkıcı saldırıların örgütlenmesi, -“birleşik devrimci önderlik”, “devrimci bir merkezin yaratılması” vb- amacına bağlıdır.

Bir ideolojik, politik ve örgütsel çekim merkezi ve giderek bir karşı hegemonya odağı yaratmakla kendini yükümlü gören öncü güç, iddiası gereği sınıf mücadelesinin bütün boyutlarıyla, bütün boyutlarının eş güdümlü ve tek merkezin yürütülmesiyle ilgilidir, işçilerin iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sendikalarda örgütlenmeleri vb. ekonomik sendikal mücadelenin ihmal edilemez görevleri de bu kapsamdadır. Diğer yandan ekonomik-sendikal mücadeleyi her şey haline getiren ekonomizmle malul sendikalist yaklaşımların yaygınlığı ve baskısının burjuva hegemonyayı kırma stratejisini boşa düşürmesi riskinin bertaraf edilmesi de aynı kapsamdadır. Ekonomist sendikalist yaklaşımlarla sınırların korunması stratejik yönelimin temel bir gereğidir. Bütün değişik ideolojik-siyasi varyantlarıyla

sendikal bürokrasinin sınıf uzlaşması ve sınıf işbirliği çizgisinin etkisizleştirilmesi ve yenilgiye uğratılması burjuva hegemonyanın kırılmasının temel bir koşuldur.

İşçi sınıfını %10 civarında bir kesimi sendikalarda örgütlüdür. Beğenin ya da beğenmeyen sendikalarda örgütlü işçiler, işçi sınıfının sınıf bilinçli görece gelişkin kesimini meydana getirmekte, işçi-sendikal hareketin “merkezini” oluşturmaktadır. Büyük işletmelerde çalışan, az-çok iş güvenceli, sendikalı, sigortalı bu küçük azınlık işçi sınıfının görece ayrıcalıklı bir kesimidir. Bu kesimi ve sendikaları sendika bürokrasisi ve ağalarının işbirliği ile kontrol altında tutmak kuşkusuz burjuva ideolojik politik hegemonyanın dikkat merkezinde durmaktadır. Oysa devrime de, sosyalizme de işçi sınıfının en büyük kitlesini meydana getiren güvencesiz ve örgütsüz kesimlerine, katmanlarına göre “daha az” “ihtiyacı” olan bu kesimdir! Bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Burjuva hegemonyanın kırılması; çevreden, işçi sınıfının örgütsüz, güvencesiz ke-

simlerinden işçi sınıfının sendikalarda örgütlü güçlerine “merkeze” doğru bir gelişim seyri izleyebilir. İşçi sınıfı içerisinde devrimci sınıf bilinci öncelikle bu kesimlerde karşılığını bulabilir.

Bir ideolojik politik çekim merkezi ve giderek bir karşı hegemonya odağı yaratmakla kendini yükümlü gören öncü gücün, burjuva hegemonyayı kırabilmek için en başta kitle ajitasyonu gelmek üzere toplam eylem ve etkinlikleriyle işçi sınıfının en geniş kesimini kuşatması gerekir. Eğer işçi sınıfı bir dağ veya değişik katmanları nedeniyle sıradağlar silsilesi gibi düşünülürse komünist öncünün toplam devrimci eylem ve etkinlikleri “dağı en geniş eteklerinden” kitle ajitasyonu ve örgülenme çalışmalarıyla kuşatabilmelidir. Geride kalan çeyrek yüzyılı aşkın süreçte komünist öncünün politika tarzı ve politik varoluşu ciddi yetersizlikleriyle birlikte bu stratejik yönelime sahiptir, uygundur. Hemen vurgulanmalıdır ki, kuşatmanın sonuç alıcı olabilmesi, yeterli yoğunluk ve şiddet düzeyine ulaşmasına da bağlıdır.

Devrimci “stratejinin”, strateji olarak yeşermesi ancak günlük devrimci çalışmalara dokunabilmesine, günlük parti çalışmalarını yönlendirebilmesine bağlıdır. Bu bağı, en genel şekilde söylemek gerekirse durmaksızın değişen bütün somut durumlar içerisinde yeni durumların devrimci ihtiyaçlarına stratejinin gereklerinden hareketle ajitasyon-propaganda-örgüt çalışması bütünlüğü içerisinde yanıt veren taktik önderlik kurar. Bütün mücadele ve örgüt biçimlerinin, olanaklı bütün yöntem ve araçların her belirli durumda devrimci ihtiyaçlara yanıt verecek tarzda kullanılması stratejiyi günlük mücadelelerin akışı içinde besler, devrimci pratiğin kılavuzu haline getirir.

Böyle olduğu içindir ki taktik önderlik de stratejiyi ve stratejik önderliği kavrama ve uygulama yeteneğiyle belirleyici bir yerde durur.

Sınıfın etkilenmesi ve sınıf hareketinin kazanılması aynı zamanda durmaksızın değişen sınıf mücadelesi iklimi ve sınıfsal güç ilişkileri koşulları altında devrimci taktiğin/taktiklerin ve keza örgütsel önderliğin sorunudur. Her belirli dönemin verili koşulları altında taktiğin, çalışma tarzının, kadro politikası ve örgütlenme planlarının stratejik yönelime sıkı sıkıya bağlı kalarak taktik önderlikte ustalaşmayı gerektirir. Diğer bir anlatımla gelişen bir önderlik gerçekliği içinde stratejik ve taktik önderlik uyum ve bütünlüğü

Kuşatmanın sonuç alıcı kolabilmesi, yeterli yoğunluk ve şiddet düzeyine ulaşmasına da bağlıdır.

kurulabilmelidir. Ki bu komünist öncünün çekim merkezi olarak gelişebilmesinin de koşuludur.

“Dağı en geniş eteklerinden” kuşatma, cazibe merkezi ve giderek alternatif hegemonya merkezi yaratma stratejik kılavuzu asla ve asla öncünün semtlerde, fabrika ve işletmelerde, sendikalar içerisinde günlük parti çalışmalarının sıkı sıkıya örgütlemesini önemsizleştirmez. Tam tersini kitlelerin bütün bu varoluş alanları stratejinin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel vb. somut durumlar, talepler ve sorunlara dokunma, buluşma, yaşama dökülme alanlarıdır. Kitleler ancak buldukları yerde, üretim ve yerleşim alanlarında, yer aldıkları kitle örgütlerinde, “var oldukları mekanlar-

da” örgütlenebilirler. Zaten elle tutulur somutluklara işlemeyen, günlük parti çalışmalarını yönlendiremeyen strateji, strateji olamaz! Taktik önderliğin en uç üsleri, semtlerdeki parti komiteleri, hücreleri ve çalışma grupları, fabrika ve işletmelerdeki parti komiteleri, hücreleri ve çalışma grupları, keza öncünün sendikalar içerisindeki benzer örgütleri bütün günlük çalışmalarıyla strateji arasında bağı kuran stratejiyi var eden inisiyatif odaklarıdır.

Fakat dağı kuşatmak yetmez, dağı düşürebilmek ya da fethetmek için aynı zamanda “çevreden merkeze doğru” sayısız biçimlerde sızmak, tüneller kazmak, hendekler açmak, açık, gizli üsler, hücum noktaları kurmak, mayınlar döşemek, ihtiyati birlikler oluşturmak, dolaylı, dolaysız dayanak noktaları inşa etmek, kuvvet biriktirmek vb. işçi sınıfını (emekçileri, ezilen halk yığınlarını) fethedecek politika, örgütlenme ve çalışma tarzının, bir tüm olarak taktik önderliğin geliştirilebilmesi gerekir. Bütün bu alanlarda komünist öncünün işçi sınıfı ve ezilen, sömürülen halk yığınlarını kazanma, önderleşme yöneliminde çeyrek yüzyıllık dönemde ciddi yetersizlik ve zayıflıkların açığa çıktığı biliniyor. İşçi sınıfını merkezde tutan işçi ve emekçileri, ezilen sömürülen halk kitlelerini komünist öncünün etrafında birleştirecek çekim merkezi ve giderek alternatif hegemonya gücü olarak gelişecek devrimci strateji fabrika ve işletmelerde, işçi sınıfının kitle örgütleri sendikalarda keza işçilerin yerleşim alanları semtlerde propaganda, ajitasyon ve örgütlenme üslerine dayanabilir.

Bu üç alanda stratejik yönelimi bütünleyecek taktik önderliği geliştirmede yetersizlik ve zayıflıklar inişli çıkışlı biçimde yaşanmıştır. Burada

ilk halka, stratejik önderliğin gerek yerel önderliklere gerekse de alan önderliklerine kadro yetiştirmede, taktik önderlik niteliği kazandırmada; stratejiye bağlı hareket etme yeteneğini sistematik tarzda geliştirmede zayıf kalması oluşturuyor. Keza zayıflık dönem dönem ortaya çıkan içe dönemler, örgütsel dağılma ve tasfiyelerin yarattığı kesintiler, bunların sonucunda propaganda, ajitasyon ve örgütlenme merkezleri olarak alan yapılarının ilişkilere hakimiyet, bilgi ve deneyim birikimi temelinde sürekliliğinin, kalıcılığının sağlanamamasında açığa çıkıyor. Öncünün dayandığı sempatizan kitlesinin tasnifi, konumlandırılması, örgütlenme ve kadrolaşma çalışmalarında zayıflık ve yetersizlikler kendisi çarpıcı biçimde gösteriyor.

Örgütlenme stratejisinin öngördüğü semtlerde gelişen işçi ilişkilerinin hem semtlerde çok değişik biçimlerde örgütlenmesi hem de bu ilişkilerden hareketle fabrika ve işletmelerde, keza sendikalar içerisinde öncüye bağlı değişik örgütlenmelerin inşasında ciddi bir gelişme ve başarı sağlanamaz. Geride kalan süreçlerden çıkartılacak önemli sonuçların başında öncünün ideolojik ve politik etkisi altındaki işçilerin yaygın biçimde örgütsüz kalmaları, örgütsel önderlik yetersizliği gerçekliği gelir. İşçi sınıfı içerisindeki örgütlenme çalışmalarının kendi içerisinde merkezileştirilmesi ihtiyacını her şeyden önce bu örgütsel tablo koşullamaktadır. Öncü örgütlü olmalıdır. Öncü kendisine sempati duyan, ideolojik politik etkisi altındaki her işçiyi, her genci, her kadını, her emekçiyi kesin bir şekilde örgütlemeli, öncünün örgütler ve cephele sistemleri içerisinde almalıdır. Belirli somut görevler etrafında örgütlenme, kadrolaşma çalışmasının girişi ve temelidir. Merkezi kam-

panyalar ya da yerel, kesimsel çapta yürütülecek en geniş kitleleri hedefleyen kitle ajitasyonu çalışmaları bire bir ilişkiler zemininde değişik tipte parti örgütlerinin kurulması, öncüye yeni üyeler, militanlar kazanılması ve kadrolaşma çalışmalarıyla birlikte yürütülebilmelidir.

Keza işçi, emekçi, genç kadın kitlelerinin örgütlenmesi ve kadrolaşılmasındaki zayıflık alanda ve bütünde adeta üstesinden gelinemeyen süregelen ve çarpıcı bir hal almıştır. Hem erkek duyarsızlığından hem de bu görevi kendi dışında yalnızca öncünün kadın örgütlenmelerinin sorunu gören dar yaklaşımlardan beslenen bu zaafli durumun aşılması temel bir sorundur. Komünist öncü kendisini güncellerken kadın işçilere yönelik parti çalışmalarının geliştirilmesini önleyen ideolojik ve örgütsel zayıflıkla, politik duyarsızlıkla muhakkak yüzleşmeli ve aşacak tarzda hesaplaşmalıdır.

Komünist öncü belli alanlarda ve belli dönemlerde önemli işçi müca-

deleleri geliştirmeyi, önemli mevziler yaratmayı başarmıştır. Kimi işçi bölgeleri ya da havzalarında çalışmanın ve mevzilerin sürekliliğini yaratmış, hatta ülke gündemini etkileyen mücadeleler örgütleyebilmiştir. Havza çalışması yönelim ve deneyimi, emperyalist küreselleşmenin özelleştirme, taşeronlaştırma, esnek üretim saldırısıyla geliştirdiği işçi sınıfını atomizasyonuna karşı işçi sınıfı hareketi için bir örnek yaratmayı başarmış, hareketin gelişebileceği bir kanalı açığa çıkartmıştır. Diğer yandan bazı mevzilerin sürekliliğini sağlamak başaramamış, bazı mevzileri de hakkını vererek örgütlenme ve yönlendirmede yetersiz kalmış, keza yeni mevziler yaratma cüret, yaratıcılık, ataklık ve inisiyatif eksiklikleri özgüven erezyonunun yansımaları olarak kendini göstermiştir. Deneyimlerden çıkartılacak önemli bir sonuçta kazanılan her mevzinin etkin bir şekilde örgütlenmesi, yönlendirilmesi ve değerlendirilmesindeki yetersizliklerin aşılmasıdır.

Geride kalan 5-6 yıllık döneme damgasını vuran “çöktürme planı” adıyla anılan dizginsiz faşist devlet terörü döneminin tasfiye amacını boşa çıkartan, sürekliliği sağlayan direniş büyük bir başarı ve kazanımdır. Bununla birlikte faşist devlet terörünün öncüleri daraltması, tabanlarıyla bağ ve ilişkilerini zayıflatması keza kitle ilişkilerinin daralması, kitlelere güvenin, kitle çalışması duyarlılık ve yeteneğinin zayıflaması gibi önemli olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Denilebilir ki, bunlar vb. tasfiyecilik etkilerinin aşılması devrimci öncülerin yeni dönemin devrimci ihtiyaçlarına yanıt verebilecek çalışma tarzını geliştirebilmelerinin de ilk koşuludur.

Öncü grev dalgası ve bazı çıkarsamalar

İbrahim Çiçek

Mayalanan daha büyük mücadeleler için hazırlık her şeyden önce, öncü güçlerin işçiler, emekçiler, işsizler, emekçi halk yığınları arasında kitle ajitasyonu çalışmasını bütün alanlara yayarak on misli ve daha güçlü örgütlemelerini, yeni araçlar ve yöntemler geliştirmelerini gerektiriyor. Cüret, inisiyatif ve hızla sınıf bilinci ve mücadele isteği uyanan işçilerden semtlerde, fabrika ve işletmelerde, sendikalar içerisinde grev ve direnişleri örgütleyecek, önderlik edecek, somut talepleri formüle edecek işçi komiteleri vb. örgütler kurmak hazırlığın diğer bir boyutu.

İşçi sınıfının saflarında yıllardır biriken hoşnutsuzluk ve öfke bir gerçektir elbette. Ama 2021'in Kasım'ında yaşanan kur krizi, onun tetiklediği zamlar, enflasyonun tırmanışa geçmesi, işçi sınıfı ve emekçilerin, işsizlerin ve yoksulların yaşam koşullarını sarsıcı biçimde etkiledi. Yaşam koşulları aniden ve radikal biçimde kötüleşen emekçi milyonlar dünkü gibi yaşayamaz hale geldi. 2022'nin girişinde elektriğe, doğal gaza, petrole gelen yüksek zamlar durumu daha da ağırlaştırdı. İşçi grevlerinin tetiğini çeken, faşist saray rejiminin işçiden emekçiden, yoksuldan alıp, kapitaliste, zengine verme, krizin faturasını emekçilere ödetme politikası oldu. Yılbaşında gelen zamlar, şubatta hayat pahalılığı ve yoksulluğa karşı patlak veren kitle protestolarını kıskırttı.

2022'nin girişinde peş peşe gelen ve bir çok durumda hızla sonuç alan fiili grevler işçi sınıfını ve emekçi sol hareketi olduğu gibi toplumsal psikolojiyi de olumlu etkiledi. Grevler, işçileri cesaretlendirdiği gibi mücadeleye atılma eğilimindeki toplumsal kesimlerde taze bir mücadele isteği ve yeni umutlar uyandırdı.

İşçi sınıfının belli kesimleri, yaşam koşullarında meydana gelen ani ve çarpıcı kötüleşmeyi ücret artışı talepleriyle fiili grevlere başvurarak yanıtladı. 2022'nin girişi ve ilk çeyreğine, onlarca iş yerinde gerçekleştirilen binlerce işçinin katıldığı fiili grev ve direnişler damgasını vurdu. Özellikle başarılı, temel amacına ulaşan grevler, yeni fiili grev ve direnişleri işçi sınıfının değişik bölüklerini cesaretlendirdi, kazanabilecek-

Ocak-Şubat 2022 - 108 Grev*

- 107 Filli, 1 yasal (BBC)
- 104 Özel sektör, 4 kamu işçisi/görevlisi
- 105 Mavi, 3 beyaz yakalı (BBC ve kamu sağlık çalışanlarının 2 grevi)
- 96'i Düşük zamma karşı
- 108 Grevin ortalama süresi: 3,1 gün
- 54'ü Hiçbir sendika dahil olmadı
- 26'sında bağımsız sendikalar
- 12'sinde DİSK'e bağlı sendikalar
- 18'inde Türk-İş'e bağlı sendikalar örgütledi olarak ya da katkı sunarak yer aldı.¹
- 106 Grevde en az 17 bin grevci (2 adet kamu sağlık çalışanları grevi hariç)²
- En az 49 grevde kazanım 38'inde kazanım yok. Kalanı: Kazanım sözü (8) / Sürüyor (4) / Bilgi Yok (9)

¹ Bazı grevlerde birden fazla sendikanın dahil olduğu unutulmamalı.⁴ Bir Tarih Böyle Yapılır/Ateş Altında, Varyos Yayıncılık, Sayfa 16

² Kamu sağlık çalışanlarının iki grevi de ülke çapında olduğu için katılımcı sayısını tahmin etmek çok güçtür. Bu grevleri bu sebeple toplam grevci sayısının dışında bıraktık.

* Kaynak: Emek Çalışma Grubu ve Evrensel Gazeteci

ği duygu ve bilincini taşıdı, eyleme geçmeye kıskırttı. Ücretlerin artırılması talebi grev dalgasına rengini verdi.

Ücretlerin artırılması için başvuru grevler taleplerin niteliği itibarıyla savunmacı karakterdeydi, işçiler ücret artışlarıyla yaşam koşullarını dünkü gibi sürdürebilmek, dünkü düzeyi korumak, sömürünün ağırlaşmasını önlemek istiyorlardı. İşten atmalar bir çok durumda patronların grevlere ve sendikal örgütlenmeye karşı misilleme saldırıları biçiminde gelişince, sendikal örgütlenme hakkı, işten atılan işçilerin geri alınması grevlerin talepleri arasında yer aldı ya da kendi başına grev ve direnişlerin nedeni haline geldi.

Mersin'de Çukurova Holdinge bağlı Çimsetaş işçilerinin direnişi daha özgün bir niteliğe sahipti. Birleşik Metal-İş Sendikası'nda örgütlü Çimsetaş işçileri Türk Metal, Birleşik

şik Metal-İş ve Özçelik-İş sendikaları ile 12 Ocak'ta MESS (Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası) arasında imzalanan toplu iş sözleşmesini kabul etmediler, %35 ek zam, eylem nedeniyle kimsenin işten atılmaması ve diğer taleplerle direnişe geçtiler. İşçiler eylemleriyle toplu iş sözleşmesine saldırıp yırtmaya çalışırken, sendikal bürokrasiyi de karşılarına aldılar, sendikal bürokrasi gerçekliğini keskin şekilde gözler önüne serdiler. Emek sermaye çelişkinin derinleşmesiyle bağlı tarzda yükselen grev dalgası, sendikal bürokrasi ile işçi sınıfı arasındaki çelişkiyi keskinleştirdi, Çimsetaş ve belediye iş kolunda bir çok örnekte görüldüğü gibi sendika bürokrasisi mücadeleci işçilerin işten atılmasını açık dolaylı destekledi ya da işçilerin eğilimini temsil eden ve sendikaların kararlı bir mücadeleye girmesini talep eden işçi temsilcilerini tasfiyeye yöneldi.

Fiili grevler yer yer değişik eylem biçimleriyle birleşti. Migros örneğinde halk desteği kazanan ve etkili dayanışma boykotu gerçekleştirildi. Keza grevci işçiler patronların konutları önünde gösteri ve protestolar yaptı. Farplas'ta fiili grev, direnişçilerin kendilerini fabrikaya kapatmaları biçimini alan iş yeri işgal eylemi ve işgali kırmaya çalışan polis terörüne karşı direniş biçimini aldı. Farplas işçileri direnişi Farplas'ın tedarikçisi Sakarya'daki Toyota önüne taşıdılar. Bir çok örnekte grevciler patronları, CEO'ları protesto eylemleri düzenlediler, küçük gruplar biçiminde kitle ajitasyonu yöntemini kullanarak eylemlerinin haklılığını halka, kamuoyuna anlattılar, yürüttükleri mücadelenin toplumsal meşruiyetini güçlendirmeye, moral üstünlüğü elde tutmaya çalıştılar.

Grev dalgasıyla birlikte dayanışma istek ve düşüncesi hareketlenmiş, grevci işçiler ile dayanışma değişik biçimleriyle pratikleşmiştir. Dayanışma duygu ve düşüncesinin yükselişi, dayanışma eylem ve etkinliklerinin yayılması grevci işçilere duyulan sempatinin yanı sıra emekçilerin, ezilenlerin saflarında mücadele iste-

ğinin büyümekte oluşunu da yansıtmaktadır.

Fiili grevlerle dayanışmanın en yaygın biçimi grev alanlarının ziyareti ve sosyal medya desteği biçiminde cereyan etti. Grevci işçilerin ziyaret edilmesi, kimi durumlarda ziyaretlerin doğrudan kültürel-sanatsal etkinlikler biçiminde gerçekleşmesi ve her ziyaretin bir gösteriye dönüştürülmesi vb. direnişçilerin moral ve dayanma gücünü artıran dayanışma etkinlikleri oldu. Diğer yandan dayanışmanın en kolay alışıldık eylem ziyareti biçimleriyle sınırlı kalması bizzat dayanışmayı örgütleyenlerin zayıflığını açığa vurmaktadır. Dayanışmanın amacı yalnızca eylemcilere moral destek ve vermek olamaz. Dayanışma eylem ve etkinlikleri aynı zamanda mücadeleyi büyütme ve yayma amacına uygun olmalıdır. Böyle olduğu içindir ki, daha da önemli olan grev ve direnişlerin dayanışma çağrısını semtlere, fabrika ve işletmelere, okullara taşımak, yaygın ve daha etkin dayanışma eylem ve etkinliklerini yerinde örgütleyebilmektir. Dayanışmayı yükseltmek ve mücadeleyi büyütme için her alan ve kesim inisiyatif alabilir. Fabrika ve işletmelerde tutuşan dire-

niş yangını yayılabilir, birleşik daha büyük mücadelelerin etkili bir hazırlık çalışmasına, kaldıracına dönüştürülebilir.

Yükselen öncü dalganın parçası olan grevlerin yarısından fazlası kazanımla, önemli bir kısmı da herhangi bir kazanım elde edilemeden sonuçlandı. İşçi sınıfının ve emekçilerin saflarında birleşen, direnen, mücadeleye atılan kazanıyor duygusu yayıldı. Sendikalaşma bilinç ve isteğinin, arayışının işçi sınıfı saflarında yayılma ve yükselişe geçtiği görüldü. İşçilerin sendikalaşma istek bilinci yükselişe geçerken mevcut sendikal merkezlere güvensizlik daha görünür bir hal aldı. Hareket mevcut sendikal yapıları aşağıdan zorlamaya ve sorgulamaya başladı, durumu çünkü gibi sürdüremeyeceklerinin güçlü işaretlerini verirdi. İşçilerin patronlar sınıfına karşı mücadelesinin aynı zamanda bütün renkleriyle mevcut sendikal yapılara ve sendikal bürokrasiye, egemen sınıf uzlaşmacısı ve sınıf işbirlikçisi sendikal anlayışlara karşı mücadeleyle birleştirilebildiği ölçüde başarıya ulaşabileceğini de gösterdi. Sosyalist öncüler ancak egemen sendikal bürokrasiye, sınıf

uzlaşmacı ve sınıf işbirlikçi sendikal anlayışlara karşı etkili ve başarılı, hareketi geliştirici tarzda mücadele edebildikleri ölçüde işçi sınıfının mücadele istek ve eğilimiyle buluşabilirler. Burada kavranacak halka fabrika ve işletmelerde, sendikalar içerisinde devrimci öncü örgütlenmelerin geliştirilmesidir. Egemen sendikacılık anlayışına ve sendikal bürokrasiye karşı mücadele muhakkak işçi kitlelerinin kazanılması, işçilerin sendikalarda örgütlenme bilincinin yükseltilmesi ve sendikaların sosyalist ideoloji ile doyurulması amacına

bağlı yürütülebilir.

Farplas örneğinde olduğu gibi kadın işçilerin önemli bir ağırlık oluşturduğu işletmelerde gerçekleşen grevlerde kadın işçilerin öne çıkması ve öncü roller oynamaları üzerinde durulmalıdır. Kadın işçiler arasında sınıf bilincinin gelişimi kadar ezilen cins bilincinin gelişimi özellikle dikkat çekicidir. Kadın işçilerin ezilen cins bilincinin gelişimi işçi sınıfı saflarında devrimci bir dinamiğin hareketlenmesidir. Kadın ve erkek işçilerin çalıştığı işletmelerde, fabrikalarda grevlerin başarısı için kadın ve erkek işçilerin irade ve eylem bir-

liğinin, sınıf birliğinin zorunluluğu, toplumsal cinsiyet bölünmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin işçi sınıfı saflarında sorgulanmasını getirmekte, grevler bu bakımdan sınıf bilincini kurucu devrimci bir rol oynamaktadır. Bu grevlerde sınıf bilinci ile cins bilincinin etkileşime girmesi, bu niteliksel mayalanma, sınıf mücadelesi için olduğu kadar, kadın özgürlük mücadelesi bakımından da geleceği şekillendirici önemli bir yerde durmaktadır. Novamed direnişinden sonra bu yeni fiili grev dalgası ezilen cinsin kurtuluşu mücadelesinde işçi sınıfının kadın bölüklerinin öne çıkacağı bir sürecin girişinin güçlü işaretleri niteliğindedir.

54 fiili grev, aşağı yukarı bu iki-üç ayda gerçekleşen grevlerin yarısı herhangi bir sendika tarafından örgütlenmedi. İster herhangi bir sendika tarafından örgütlenmiş, isterse herhangi bir sendikal örgütlenmeyle bağı-ilişkisi olmayan işçilerin girişimiyle geliştirilmiş olsun hemen bütün fiili grevler tek tek kapitalistlere karşı ekonomik-sendikal mücadele sınırında kaldı. Faşist saray rejimi yer yer polis terörü ile grevlere saldırarak patronların koruyucusu olarak kendisini göstermiş

olmakla birlikte grevlerden herhangi birisi faşist saray rejimiyle siyasi bir çatışmaya dönüşmedi.

54 fiili grevin herhangi bir sendika tarafından örgütlenmemiş olması yani işçilerin sendikal örgütlenmeden yoksunluğu işçi sınıfının sınıf bilincinin düşük düzeyini olduğu kadar mevcut “büyük” sendika konfederasyonları ve sendikaların güçlerini işçi sınıfının sendikal örgütlenmesini geliştirmek için seferber etmedikleri gerçekliğini de gösterir. Bunun temel nedeni belli başlı sendika konfederasyonları ve sendikaların sendikal bürokrasi ve ağalarının değişik kesimlerinin kontrolü altında olmasıdır. Sendikalar sınıf örgütleridir, ellerinde biriken maddi imkanları ve kadroları işçi sınıfını sendikal örgütlenmeden yoksun kesimlerini örgütlemek için seferber etmelidirler. Kendi konumunu ve çıkarlarını korumada gayet etkin ve aktif sendika bürokrasisi, işçilerin hakları ve çıkarları söz konusu olduğunda edilgenliğin, pısrıklığın, durumu savuşturmanın, oportünizmin ustası kesilmektedir.

Fiili grevlerin kentsel dağılımının yaygınlığı ve devrimci hareketin belli merkezi kentlere daralmışlığı çar-

pıcı bir çelişkidir. Örneğin Antep’de gerçekleşen onlarca fiili greve karşın kentte devrimci kitle ajitasyonu ve örgütlenme çalışmasının görünebilir durumda bile olmaması düşündürücü olmalıdır. Fiili grevlerin kentlere yaygınlığı devrimci öncülerin çalışma alanlarını genişletmeleri, merkezi bir kaç kente sıkışmaktan çıkışları için çok güçlü bir çağrıdır. Burada sosyalist öncülerin görüş açısı darlığı ve sıkışmışlığının, ertelemeci ve ötelemeci yaklaşımların, özgüven ve cüret eksiklerinin, bir tüm olarak düşünüldüğünde iddia kaybının aşılması hemen şimdinin bir sorunudur.

İşçi sınıfı için sendikal örgütlenme ne kadar vazgeçilmezse değişik bütün versiyonlarıyla sendikal bürokrasiye karşı mücadele de bir o kadar vazgeçilmezdir. Bu her ciddi grev ve direnişin ortaya çıkarttığı sendikal bürokrasinin hakikattir. Hatta salt çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi (ücretlerin artılması vb) için mücadelelenin başarısı bile sendikal bürokrasinin sınıf uzlaşması ve sınıf işbirliği zihniyetinin, strateji ve taktiklerinin yenilgiye uğratılmasına bağlıdır. İşçi sınıfı (ve müttefikleri) kapitalizmi yıkacak güç ve örgütlülük düzeyine

ulaşamadığı sürece her grevin, her krizin bir uzlaşmayla sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu bilinir. Ama uzlaşma vardır, uzlaşma vardır! Sınıf mücadelesi temelinde, tek tek patronları veya bir iş kolundaki patronları ya da bir bütün olarak kapitalist sınıfı veya onların egemenlik aygıtı devleti grev ve direnişlerle, üretimi durdurarak işçi sınıfının kolektif gücüyle baskılayarak, güncel taleplerin kazanılmasını sağlayan uzlaşmalar ile özsel olarak bütün bunları ve sınıf mücadelesini reddeden, sınıf mücadelesi görüşünü çağ dışı bulan oportünizmin yapacağı, teslimiyet ve hatta ihanet anlamına gelen uzlaşmalar çok farklıdır. Sınıf mücadelesini temel almayan oportünistler işçi sınıfı içerisinde eylemsizliğin, edilgenliğin, pasifizmin kapitalistlerle görüşme ve diyalog yoluyla her şeyin hallolabileceği safatalarının pazarlayıcılarıdır. İşçi sınıfının burjuvazinin hegemonyası altında kalmasını sağlamak, işçi sınıfını patronlarla uzlaşmaya ve işbirliğine hazır kıvamda tutmak oportünizmin, sendika bürokrasisi ve işçi aristokrasisinin varlık nedenidir.

Kayıtlar 2016-2020 döneminde yani Covid-19 salgını öncesinde yıl-

da ortalama 97 fiili grevin gerçekleştiğini gösteriyor. 2022'nin ilk çeyreğinde gerçekleşen 120 civarında fiili grevler bu sayıyı çok aşmış bulunuyor. Bu işçi sınıfının etkinliğindeki önemli bir sıçramanın göstergesi. 2021'nin son aylarında kur krizi ve onun tetiklediği zamlar, enflasyonun tırmanışa geçmesiyle işçi sınıfı ve emekçilerin yaşam koşullarında çarpıcı bir kötüleşmeye yol açtı. Asgari ücretin yükseltilmesi ardı arkası kalmayan zamlar ve enflasyon tarafından kısa sürede eridi. Enflasyon, zamlar ve hayat pahalılığının artışı sürüyor. Faşist şefflik rejiminin işçi sınıfı ve emekçilerin, halk kitlelerinin yaşamında hissedilir bir iyileşme yaratma imkanlarının tükenme sınırına gittiği görülüyor. 2022'nin girişindeki fiili grev dalgası daha dipte büyük mücadelelerin mayalandığının habercisi. İşçilerin en masumane ekonomik, sendikal taleplerle girişecekleri her grevde faşist saray rejiminin polis terörüyle yüzleşmeleri kaçınılmazdır. İşçi ücretlerinin insanca yaşama düzeyine çıkartılması ve zamlara karşı mücadelenin keza politik özgürlük ve onun bileşeni

sendikal özgürlükler için mücadelede yakıcılığını koruyacaktır. Kapitalist sömürüye ve faşist şefflik rejimine karşı mücadele kopartılamaz bir bütün oluşturmaktadır.

Mayalanan daha büyük mücadeleler için hazırlık her şeyden önce, öncü güçlerin işçiler, emekçiler, işsizler, emekçi halk yığınları arasında kitle ajitasyonu çalışmasını bütün alanlara yayarak on misli ve daha güçlü örgütlemelerini, yeni araçlar ve yöntemler geliştirmelerini gerektiriyor. Cüret, inisiyatif ve hızla sınıf bilinci ve mücadele isteği uyanan işçilerden semtlerde, fabrika ve işletmelerde, sendikalar içerisinde grev ve direnişleri örgütleyecek, önderlik edecek, somut talepleri formüle edecek işçi komiteleri vb. örgütler kurmak hazırlığın diğer bir boyutu. Bu komiteler arasında koordinasyon, etkileşim ve deneyimlerin birleştirilmesi konularının belli işçi havzaları ve sanayi merkezleri çapında ele alınması hareketin gelişim imkanlarına uygun düşüyor. Havzalarda, sanayi merkezleri çapında yerel genel fiili grevler veya havza grevleri özelleştirme, taşeronlaştırma ve esnek üretimin işçi sınıfı saflarında

yarattığı parçalanma ve atomizasyonun aşılmasının önemli kaldıraçları olabileceğini, iş cinayetlerine karşı örgülenen Tuzla-tersaneler bölgesindeki havza grevi göstermişti.

Devrimci öncülerin ücret artışları vb. için işçi hareketini, zamlara karşı yoksul, emekçi halk hareketini, faşizme karşı özgürlük mücadelesini aynı

stratejik doğrultuda birleştirmek gibi bir sorumlulukları vardır. İşçi sınıfı ve emekçilerin, yoksulların ve özgürlük isteyen toplumsal kesimlerin taleplerini ve yönelimlerini genel grev, genel halk direnişi hattında buluşturmayı başarmaları, özgür ve onurlu bir yaşamın yolunu döşeyen büyük bir hamle olur.

Kurye sisteminin kapitalizmde yeri ve motokuryelerin sınıfsal karakteri

İbrahim Okçuoğlu

Bir motokurye, bir Yemeksepeti'nin veya Trendyol'un mercekle bile görünemeyecek bir minyatürüdür; onun taşeronudur. Başarılı bir motokurye; yanında bir veya daha fazla işçi çalıştırmaya başladığında karşımıza sınıfsal konumu çok farklı biri olarak çıkacaktır. Ne de olsa artık bir veya birden çok işçiyi sömürmeye başlamıştır; başkasının faaliyetiyle sermayesini çoğaltmaya başlamıştır.

Taşımacılık, toplumsal yaşamın her döneminde önemli bir sektör olarak var olmuştur. Kölecilik ve feodalizm dönemlerindeki ticari faaliyetin gelişmesinde; kentler ve bölgeler, ülkeler arasında yaygınlaşmasında taşımacılık belirleyici olmuştur. Kapitalizmde taşımacılığın bu öneminde değişen bir şey olmamıştır, gelişen teknolojiyle birlikte diğer sektörlerde olduğu gibi taşımacılık sektöründe de rasyonalizme gidildiği, yeni taşımacılık imkanlarının değerlendirildiği görülmektedir.

Teknolojik gelişmenin sonuçları olan dijitalleşme ve e-ticaretle yeni rekabet ortamları oluşmuştur. Bu ortamlarda çalışma koşulları, sermaye-iş gücü ilişkileri ve çelişkileri yeniden biçimlenir olmuş, eskiden sadece inşaat sektörüne has gibi görünen veya bu sektörle bağlam içinde anılan taşeronluk, aynı zamanda esnek ve kuralsız çalışma biçim ve koşulları hızla yaygınlaşmıştır.

Yeni koşullar, yeni gelişmeler yeni kavramları beraberinde getirmiştir. Örneğin “internet üzerinden alışveriş olanağı sunan platformlar”, “platform kapitalizmi”, “dijital kapitalizm”, “gig ekonomisi”, “dijital emek platformları” gibi kavramlar. Bu kavramların yerindeliği ayrı bir konudur. Bu nedenle bu makalede ele almayacağız.

Burada şu gerçeği vurgulamak isteriz: Taşımacılık sektörü olmaksızın ne kapitalizm ne de sosyalizm/komünizm düşünülebilir. Taşımacılık sadece, bir metayı (kapitalizm) veya bir ürünü (sosyalizm/komünizm) A noktasından B noktasına en kısa zamanda ulaştırmak değildir. Son keredede amaç budur. Ancak, bu amaca ulaşabilmek için hızlı, en hızlı taşımacılığın sağlanması için gerekli altyapının inşa edilmiş olması gerekir. Motorlu araçların aksama olmadan, durmadan kullanıldığı karayollarının

olmadığı, demiryolları ağının, deniz taşımacılığının, hava taşımacılığının olmadığı yerde kapitalist gelişme, e-ticaret aksar. Nihayetinde taşımacılık metanın satış değerini doğrudan etkiler. Nakliye maliyeti ne kadar düşük olursa metanın fiyatına etkisi de o kadar az olur.

Geçen yüzyılın son çeyreğinde neoliberal saldırılar bir taraftan çalışma koşullarını altüst ederken kamu hizmetlerini, kamusal kuruluşların özelleştirilmesinin de önünü açtı. O zamana kadar işçi sınıfının mücadeleye elde ettiği çalışma kuralları kuralsızlığa dönüştürüldü, kamu hizmetleri ve bir takım kamusal kuruluşlar, devlet işletmeleri özelleştirildi; tekelci sermayenin hizmetine sunuldu. İş gücü de, ucuz iş gücü olarak sermayenin hizmetine sunuldu. İşçi sınıfının mücadeleye elde ettiği “güvencelediği” çalışma, sosyal sigorta, ücret hakları elinden alındı, kuşa çevrildi.

Teknolojik gelişme ve teknolojinin üretimde ve yaşamın, çalışma hayatının hemen her alanında kullanılması kaçınılmaz olarak istihdamı, çalışma kurallarını/koşullarını doğrudan etki-

ledi. Bilgisayar teknolojilerinin, yazılımların, dijitalleşmenin gelişmesi ve üretim de dahil yaşamın her alanında kullanılması bir taraftan sermaye ve üretimin uluslararasılaşmasını (emperyalist küreselleşme) hızlandırırken diğer taraftan çalışma yaşamında kuralsızlaştırmayı, esnek çalışma modellerini beraberinde getirdi. Önemli olan, sermayenin iş gücü fiyatını mümkün olduğunca düşürmesini ve karını artırmasını sağlayan koşulların oluşturulmasıydı. Bunu sağlamak için işçi sınıfı mümkün olduğunca yasal koruma kapsamının dışına çıkarılmıyordu; neoliberal yeni yasalarla elde ettiği haklar elinden alınmalıydı; sermayenin dayattığı düzensiz koşullarda çalışmalıydı vs. Bu türden kuralsızlaştırmanın, iş gücünü sömürmenin ötesinde talan etmenin en çok geliştiği alan, dijital alandır.

Dijital alan geniş kapsamlıdır. Bizi burada ilgilendiren dağıtım veya taşımacılık- e-ticaret sektörüdür.

E-ticaret toplumsal yaşamda ve ekonomide teknolojinin gelişmesine paralel olarak bu yüzyılın başında sektör olarak ortaya çıktı. Ancak, 2020’den bu yana dünya çapında

yaşanmakta olan Covid-19 salgını bu sektörü doruk noktasına taşıdı. Yaşam kalitesi sınırlanan, eve, dışarıya çıkmamaya hapsedilen insanlar her türlü tüketimlerini e-ticaret, kuryecilik yoluyla elde etmeye yöneldi. Bu yoldan ticaret teşvik de edildi. Örneğin Dünya Ticaret Örgütü'nün bir açıklamasında e-ticaretin sağladığı, sağlayacağı avantajların topluma anlatılması istendi. E-ticaret alanına yatırım yapmak isteyen kişi ve şirketlere kolaylıklar sağlamaları için hükümetlere çağrıda bulundu.

Ticaret Bakanlığı Elektronik Ticaret Dairesi Başkanlığı'nın 2021'in ilk 6 ay verilerine göre, e-ticaret hacmi önceki yılın aynı dönemine göre

E-ticaret bütün dünyada farklı boyutlarda da olsa yaşamın bir parçası olmuştur,

re, yüzde 75,6 oranında artarak 161 milyar TL'ye çıkmıştır. 2021'in ilk ayında sipariş sayısı da yüzde 94,4 oranında artarak 850,7 milyondan 1 milyar 654 milyon adede çıkmıştır. Aynı dönemde e-ticaretin genel ticaretteki payı yüzde 17,6 oranındaydı.

Aynı dönemde e-ticaret faaliyetinde bulunan işletme sayısı 321.742 idi. Bu işletmelerin 23.373'ü Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi'ne (ET-BİS) kayıtlı olarak faaliyet göstermekteydi.

KPMG Türkiye'nin, Ticaret Bakanlığı'ndan aldığı verilere göre, 2020 yılında e-ticaret harcamalarının gayri safi yurt içi hasıladaki oranı 2019'a göre yüzde 51,8 artarak yüzde 4,1 olarak gerçekleşti. "Bu oran milli gelir ile karşılaştırıldığında e-ticaretteki artışın ciddi boyutlarda

olduğu anlaşılıyor. E-ticaret hacminin genel ticarete oranı 2019 yılında yüzde 9,8 iken, 2020 yılında 5,9 puan artışla ortalama yüzde 15,7'ye yükseldi. Bu oranın yıl içinde Mayıs ve Kasım aylarında olduğu gibi yüzde 19'a kadar çıktığı da görülüyor ancak gelişmiş ülkelerdeki ortalama yüzde 12,3 civarında."

TÜİK'in perakende satış istatistiklerine göre 2021'in Ocak ayında posta veya internet üzerinden yapılan satışlardan elde edilen ciro 2020'nin aynı ayına göre yüzde 129,2 oranında artış gösterdi.

Bu verilerin bir anlamı var; e-ticaret bütün dünyada farklı boyutlarda da olsa yaşamın bir parçası olmuştur, sermaye zorunlu giderlerini azaltmak ve karını arttırmak için bu yolla ticareti, pazarlamayı ön plana çıkartmıştır.

E-ticaret sektöründeki gelişme sadece genel ticaret sektörünü etkilemekle sınırlı kalmadı. Sermaye ve üretimin uluslararasılaşması sürecinde dijital teknoloji bağlamında e-ticaret devasa tedarik zincirlerine, ulaştırma ve lojistik sektörlerine duyulan ihtiyacı da ortaya koyuyordu.

Uluslararası alanda var olan dev e-ticaret, kargo şirketlerinin yanı sıra yenileri kuruldu. Türkiye'de de ulusal çapta hizmet sunan kargo şirketleri de çok uluslu karakter kazanmaya başladılar.

Bu gelişme kaçınılmaz olarak bu sektördeki istihdam ilişkilerini doğrudan etkilemeye başladı. Kar marjını düşürmemek için e-ticaret yapan şirketler, kargo şirketleri iş gücü maliyetini düşürmek için yol ve yöntemler aramaya başladılar.

"Esnaf Kurye Ol"

Şirketler, "Esnaf Kurye Ol" çalışma modeliyle sigortasız, sendikasız

ve güvencesiz bir çalışma ilişkisi oluşturuyorlar.

Şirketler, bu modelle bir taraftan bütün riskleriyle beraber hizmet örgütlenmesini, diğer taraftan da iş gücünün yeniden üretim maliyetlerini sermayenin omuzlarından alıp “esnaf kurye”nin sırtına yüklüyorlar; böylece şirketler vergi, işçi maliyeti, kıdem tazminatı, sosyal güvenlik primi gibi maliyetlerden kurtulmuş oluyorlar.

Bu nedenle günümüzde çok sayıda kurye, kargo ve nakliye şirketleri, işçi istihdam etmek yerine dağıtım ve taşıma işlerini şahıs şir-

Bağımsız, kendi hesabına çalışmak, bu alanda girişimci olmak isteyen gençlerden oluşan bir kesim bu teşvikten etkileniyor.

keti olan kişilere veriyor. Böylece sermaye-iş gücü veya kapitalist-işçi ilişkisi yerini asıl işveren-alt işveren ilişkisine, yani taşeronluk ilişkisine bırakıyor.

Şirketler, işçi istihdamı yerine geliştirdikleri bu taşeronluk ilişkisini “sevimli” göstermek için “esnaf kurye” çalışma modelini “iş ortaklığı”, “bağımsız çalışan”, “çözüm ortağı” gibi kavramlarla tanımlıyorlar. Bu kavramlar adı altında “esnaf kurye” modelini uygulayan şirketler, esnaf kurye sayısını olabildiğince çoğaltıyorlar.

Bu model, şirketlerin bu arayışı, ortaya şunu çıkardı:

1)Taşeronculuğun yaygınlaşması; teslimatın kendi adına ve hesabına çalışanlara yaptırılması.

2)İşçi statüsünde olanların sayısının mümkün olduğunca azaltılması.

Buradaki amaç açıktır: Şirketler, sermaye-iş gücü ilişkisinden dolayı doğan yükümlülüklerinden, maliyetlerden kurtulmuş oluyorlar. (İşçi çalıştırmaya bağlı vergiler, sosyal güvenlik sorumluluğu)

Bu şirketlerin çalıştırdığı işçilerin yerini “bağımsızlar”ın çalıştığı kurye sistemi almaya başlamıştır.

Kurye sistemi dünyanın her tarafında olduğu gibi Türkiye’de de yaygındır.*

Bizi bu makalede ilgilendiren “bağımsız” çalışanın veya “esnaf kurye” olarak çalışanın ve işçi olarak çalışanın ne kadar kazandıkları ya da hukuksal konuları da değil, sermaye ile olan ilişkidir.

Önce şu esnaf kurye modeline bakalım: Esnaf kuryelik, bir üst-alt şirket ilişkisidir; düpedüz taşeronluktur; şahıs şirketi kuracaksınız ve anlaştığınız üst şirketin işini göreceksiniz; onun yapması gerekeni, belli bir miktar karşılığında alt şirket olarak kendine ait motosiklet ya da ticari tip araçlarla, dijital platformları da kullanarak hizmet yapacaksınız.

Sektörde faal olan şirketler, iş arama nedeniyle kendilerine baş vuranları “kendi işinin patronu ol”, “bağımsız çalış”, “girişimci kurye ol”, “esnaf kurye ol” gibi sloganlaştırdıkları söylemlerle yönlendiriyorlar. Bu bir özendirme, bir teşviktir. Etkiledikleri toplumsal kesimler de var. Bağımsız, kendi hesabına çalışmak, bu alanda girişimci olmak isteyen gençlerden oluşan bir kesim bu teşvikten etkileniyor. Başkasının belirlediği ücret ve çalışma disiplinine bağlı olmaktansa kendisinin belirlediği çalışma koşullarını yeğleyenler “kendi işinin patronu” olmak için adım atıyor. En azından beş met-

reküplük bir ticari araç esnaf kurye olmak, bu alanda “girişimci” olmak için yetiyor. Sadece bunlar değil, işsiz olanlar da bu teşvikten etkileniyorlar.

Esnaf kurye olmak için yapılması gerekenler:

1) Kendi şahsına bir şirket kuracaksın.

2) Şirket olarak istediğin kadar firma ile anlaşma yapabilirsin, istediğin firmada, istediğin saatlerde çalışabilirsin. İş Yasası’ndaki bağlayıcı maddelere göre tek sınırlama şu; şirketler esnaf kuryeyi bir günde 12 saatten fazla çalıştıramıyor. Ancak, gün içerisinde farklı firmalar adına çalışma durumunda kurye isterse 24 saat bile çalışabilir.

Motokuryecilik, özellikle salgının da etkisiyle bütün dünyada ve Türkiye’de de sürekli yaygınlaşan bir çalışma alanıdır.

Yaygın kanı, motorlu kuryelerin genellikle veya sadece yemek sektöründe çalıştıklarıdır. Bunlar hemen

her alanda hizmet vermekteler. Örneğin hem devlete ait olan hem de özel kargo şirketlerinde çalışabilirler.

Esnaf kuryenin sınıfsal konumu

Esnaf kuryenin sınıfsal konumu hakkında araştırma yapanların değerlendirmesi yanlıştır. **

Bu değerlendirmelerde kuryelerin bir yanıyla işçi olmadıkları, ama diğer yanıyla da işçi olmaları gerektiği savunuluyor. Artık toplumsal ve ekonomik yaşamın bir parçası olan bu kuryelerin sınıfsal konumu önemli olmuştur.

Bu konuda Marks’ın analizlerine bakmak gerekir.

Marx’ın sınıf analizi

“Sınıflar zaten iş bölümü tarafından belirlenir.”¹

“Gelir kaynakları, sırasıyla, ücret, kâr ve toprak rantı olan, sırf işgücü sahipleri, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri, başka bir deyişle ücretli işçiler, kapitalistler ve toprak

¹ Marx, *Alman İdeolojisi, Marx-Engels Toplu Eserleri, C. 3, s. 33*

sahipleri, kapitalist üretim tarzına dayanan modern toplumun üç büyük sınıfını oluştururlar.”²

Burada, Marx'ın toplumsal sınıfları belirlemek için neyi ölçek olarak aldığını görüyoruz: Yaşanılan, hakim olan üretim biçimindeki mülkiyet ilişkileri ve bu mülkiyet ilişkilerinden türeyen gelir kaynakları. Bunları belirleyen de yaşanılan toplumdaki özgün iş bölümüdür. Bu, salt ekonomik belirlemeye göre üretim araçlarına sahip olmayan herkes işçi sınıfına dahildir. Bu tanımlama bize kapitalist toplumun iki ana sınıfını; kapitalistler sınıfı (burjuvazi) ve işçi sınıfını ele verir. Bu tanımlamada esnaf kuryelerin yeri yok. Ancak, burjuva toplum sadece bu iki sınıftan oluşmaz. Burjuva toplumda ara sosyal tabakalar da vardır ve sürekliliği olacaktır.

Kendi çalışmasıyla geçinen ve kendi üretim araçlarını kullananlar, küçük burjuvazi diye tanımlanan toplumsal kesime mensuptur. Kimdir bunlar? Kırdaki küçük köylü, şehirdeki ve kırdaki küçük esnaf veya bakkal, kendi muayenehanesi olan doktor, kendi bürosu olan avukat ve çalışmalarının sonucunu somut bir ürün veya hizmet olarak satan diğer serbest çalışanlar. Bunlara esnaf kuryeler de dahildir.

“Bu hizmetlerin üreticileri için bu hizmetler metadır. Bu metalar belirli bir kullanım değerine (hayali veya gerçek) ve belirli bir değişim değerine sahiptirler.”³

Burada mülk sahipleri kapitalist değildir, çünkü üretim araçlarının

küçük sahipleri olarak kendileri için çalışmak zorundadır ve başkasının iş gücünü sömürmemektedir.

“Başkalarının emeğiyle birleşerek kendi değerini artırmaksızın, üreticinin bizzat kendisine çalışma ve yaşama aracı olarak hizmet eden dağıtık üretim araçları, üreticisi tarafından tüketilen bir ürünün meta sayılmaması gibi, bunlar da sermaye sayılmazlar”⁴

Bunlar, aynen esnaf kuryeler gibi kapitalist ile işçi arasında duran unsurlardır. Öyle ki, kendisi için çalışan bu mülk sahipleri, kendi işlerine ek olarak başkalarının iş gücünün de az bir miktarını kullansalar bile, kapitalist olmazlar, ‘kapitalist ile işçi arasında sadece orta bir şey’ olurlar.”⁵

Kapitalizm şunu göstermiştir ve göstermektedir: Bir yandan, kişinin kendi üretim araçlarıyla betimlenen çalışma durumu, ücretli işçilerle ve sahte serbest meslek sahibi olma noktasına kadar ortak noktalar yaratırken, diğer taraftan küçük burjuvadan kapitaliste akıcı geçişlerle sonuçlanır. Bunların arasından çalıştırdığı ücretli işçi sayısına göre kapitalist olanlar da çıkabilir.

Kapitalizm, yeni teknolojiler aracılığıyla ve yeni sektörlerde, örneğin bilgisayar, dijital kullanımı vb. kendisi için çalışan bu türden üretim araçları sahipleri sürekli oluşabilirler. Bu duruma Marx, “zanaatın makineler temelinde yeniden üretilmesi” der.⁶

Daha ziyade dijitalleşmiş üretimde ve dağıtımda, ticarete vb. yoğunlaşan esnaf kuryeler karşımıza göz ar-

² Marx; *Kapital C. III, s. 892*

³ Marx *Artı Değer Üzerine Teoriler, Marx-Engels Toplu Eserleri C. 26/1, s.128*

⁴ Marx, *Kapital, C. I, Marx-Engels Toplu Eserleri C. 23, s. 731*

⁵ Marx; *agk., s. 326*

⁶ Marx *agk., s. 484, dipnot 247*

dı edilemez bir sosyal tabaka olarak çıkmaktadır.

İşçi kurye-Esnaf kurye

Dolaşımda çalışan işçiler, artı değer üretimi ve sermayenin çoğaltılması:

Artı değer üretimi bağlamında Marx, ücretli işçileri üretim işçilerini ticari veya dolaşım işçileri olarak sınıflandırır. Ticaret, bankacılık ve sigorta kapitalistlerinin kapitalist sınıfa ait olduklarından şüphe duyamayız. Ancak, Marx'ın Kapital'deki değerlendirmeleri oldukça açık olmasına rağmen ticaret, bankacılık ve sigortacılık sektöründeki işçilerin (üretken) işçi sınıfının bir parçası olup olmadıklarını hâlâ tartışırız. Marx, dolaşımda çalışan işçilerin artı değer üretimiyle üretimde çalışan işçilerden farklı bir ilişkisi olduğunu ortaya koydu; dolaşım alanında faal iş gücünün kapitalist kâra katkıda bulunduğuna, yani onların çalışmalarının sermaye için üretken olduğuna dair hiçbir şüphe bırakmadı. Fark şu: Üretimde çalışan işçiler doğrudan artı değer üretirler, dolaşımda çalışan işçiler ise doğrudan artı değer üretmezler, ama ticaret (dolaşım) işçisi kapitalistin karını arttırır.

“Ticari işçi doğrudan doğruya artı değer üretmez, ama karşılığı ödenmeyen iş gücü harcaması ölçüsünde, artı değeri gerçekleştirme giderini azaltması için ona yardım ederek, kapitalistin gelirini artırır.”⁷

Bu durumda ticarete, bankalarda, sigortalarda; somut olarak ele aldığımız kurye sistemi kullanan e-ticarete, kargoda, lokantacılıkta

vb. çalışan işçiler, karşılığı ödenmemiş çalışmalarıyla (iş gücü harcaması) kapitalistin sermayesini çoğaltırlar. Bu işlevlerinden; iş güçlerinin sömürülmesinden dolayı sermayeyi çoğalttıkları için dolaylı olarak üretken işçilerdir; tıpkı Trendyol, Aras Kargo, Hepsijet, Sürat Kargo, Getir, Yemeksepeti işçileri gibi.

Üretken-üretken olmayan işçi ayırımında Marx'ın tanımlamasının bir kısmını dikkate alırız ve “veya”dan sonrasını dikkate almazız. O cümle şudur: “Sadece kapitalist için artı değer üreten veya sermayenin çoğaltılmasına hizmet eden işçi üretkendir.”⁸

Küçük burjuvazinin ikilemi:

Engels'in dediği gibi ekonomik olarak küçük burjuvazi, ücretli işçiler ile kapitalistler arasında bir yerdedir. Ücretli işçiyle ortak noktaları, kendi çalışmasıyla geçinmek zorunda olmalarıdır; kapitalistle ortak yanı, kendi üretim araçlarını kullanmaları ve çalışmalarının ürününü kendilerine ait bir meta olarak satmalarıdır. Bunların çoğu tekil işçilerdir.

Küçük burjuva, çalışma araçlarına hala sahip olması bakımından modern proleterden ayrılan bir işçidir; geçmiş bir üretim biçiminin kalıntısı.⁹

Küçük burjuvazi bir yanıyla işçi, diğer yanıyla işçi değildir.

Peki, Trendyol, Aras Kargo, Hepsijet, Sürat Kargo, Getir, Yemeksepeti vb. yerlerde motokurye olarak kendi hesabına (taşeron olarak) çalışanların durumu nedir? Bunların, örneğin kendi hesabına çalışan motokuryenin sömürülmesi söz konusu mudur?

⁷ Marx, Kapital, C. III, Marx-Engels Toplu Eserleri, C. 25, s. 311

⁸ Marx, Kapital I, Marx-Engels Toplu Eserleri, C. 23, s. 532⁴ Marx, Kapital, C. I, Marx-Engels Toplu Eserleri C. 23, s. 731

⁹ Bkz.: F. Engels; “Köylü Sorunu”, Marx-Engels Toplu Eserleri, C. 22, s. 488

Kendi şirketini kurmuş, iş aracına sahip, bağımsız olarak çalışan motokurye bu konumuyla işçi değildir. Kullandığı iş araçlarının (motor, telefon vb.) sahibi olarak motokurye bir kapitalisttir, ama züğürt kapitalisttir. Yanında işçi çalıştırmıyorsa; yani sömüreceği bir işçi yoksa el koyacağı bir artı değer de yoktur. Faaliyetiyle veya üretimiyle kendi kendini sömüren bir işçi de değildir. Peki, motokurye işini gördüğü şirketlerden, oralarda çalışan işçiler gibi ücret almıyorsa ne alıyor? O şirketlerin artı değerden aldıkları payın bir kırıntısını alıyor. Onun geliri bu: Geliri ücret değil, artı değerden aldığı kırıntı. Bu, kırıntıyı, kendi iş aracına sahip olduğu, kendi adına çalıştığı için alıyor.

Bu nasıl oluyor?

Ücret-kar ve işçi-kurye arasındaki sınıfsal fark:

Sorunun çözümü bizi sanayi sermayesinin elde ettiği artı değerın sermaye türleri arasındaki paylaşımına götürüyor.

Kapitalist sınıf içinde artı değere el konulmasına katılan üç farklı grup vardır: Bunlardan ilki sanayiciler

grubu; ikincisi bankacılar grubu ve üçüncüsü de tüccarlar grubudur.

Ticaret sermayesi dolaşım alanında faaldir. Bu alanda artı değer üretilmez. “O zaman tüccarın karı nereden geliyor?” diye sorabiliriz. Kapitalizmde artı değere el koyma mekanizması şöyle işliyor: Sanayi kapitalisti ürünlerini bizzat satmak isteyebilir. Bu durumda ticaretini yapabilmek için depolar, satış yerleri inşa etmek, çalışanlarına ödeme yapmak ve diğer ticaret masrafları için sermayesinin bir kısmını kullanmak zorunda kalacaktır. Bu nedenle ya ön yatırımları arttırması gerekir ya da aynı miktarda sermaye ile üretimin hacmini daraltması gerekir. Bunlardan hangisini yaparsa yapsın karı her halükarda azalacaktır. Bu nedenden dolayı sanayi kapitalisti ürettiği metalarını dolaşım alanında faal olan bir aracıya; ürünlerini tüketiciye iletecek olan tüccar kapitaliste satmayı tercih eder. Bu durumda şu olur: Ürünlerinin satılmasını tüccara bıraktığı için sanayi kapitalisti, sermayesinin devrini hızlandırmış olur. Hızlandırılmış devir süresi, sermayenin çıkış noktasına artarak geri dönmesidir. Böylece sermaye-

nin devir süresi kısalır; bu da sanayi kapitalistinin karının artmasına neden olur. Bu nedenle, kendi çıkarına olduğu için sanayi kapitalisti, karının bir kısmını tüccara devredebilir. Böylece sanayi kapitalisti ürünlerini ticaret kapitalistine üretim fiyatının altında bir fiyata satmış olur. Bu durumda ticaret kapitalisti de sanayi kapitalistinden satın aldığı ürünleri tüketiciye üretim fiyatından satarak kar eder.

Ticaret kapitalistinin karı, sanayi kapitalistinin ürünlerini satması için tüccara devrettiği artı değer bir parçasıdır.

Metaların satılması/pazarlanması alanında; metaların paraya ve paranın metalara dönüştürülmesi alanında çalışan ücretli işçilerin harcadığı iş gücü ne değer ne de artı değer yaratır.***Ama ticaret kapitalistin üretimde yaratılan artı değer bir kısmına el koymasını sağlar.

Marx'ın dediği gibi: "İşçinin ödenmemiş iş gücünün doğrudan üretken sermaye için artı değer yaratması gibi, ticari ücretli işçilerin ödenmemiş iş gücü de ticari sermaye için bu artı değer bir payını yaratır."¹⁰

Üretim alanında işçilerin sanayi kapitalisti tarafından sömürülmesi gibi, ticaret alanında çalışan işçiler de ticaret kapitalisti tarafından sömürülür.

Artı değer kapitalist gruplar (burada sanayi ve ticaret kapitalistleri) arasındaki bu dağılımın motokurye ile ilişkisine gelince. Trendyol, Aras Kargo, Hepsijet, Sürat Kargo, Getir, Yemeksepeti vb. e-ticaret şirketlerinde veya doğrudan dağıtım merkezlerinde hem işçi hem de kendi hesabına çalışanlar; kendi şirketini kurmuş

olanlar; yani son kerte taşeronluk yapanlar (motokuryeler) çalıştırılmaktadır.

Bu alanda işçi statüsünde çalışanlar çalıştığı şirketten iş gücünün karşılığı olarak ücret alırlar. Bu işçiler herhangi bir artı değer üretmezler, ancak yaptıkları iş ile şirketin/kapitalistin sermayesinin çoğalmasına hizmet ederler.

Kendi hesabına çalışanlar, taşeronluk yapanlar; kendi adına şirketi olanlar; yani sınıfsal durumunu ele almak istediğimiz motokuryeler ise doğrudan artı değerden pay alırlar. Bu anlamda motokuryeyi sömüren bir mekanizma yok. Nasıl ki, yukarıda adı geçen şirketler, üstlendikleri ürünü veya haberi/paketi (posta) tüketiciye/alıcıya/adrese teslim etmek için sorumluluk üstlenmişler ve bunun karşılığında da üreten sermayenin (sanayi sermayesi) elde ettiği artı değer bir kısmının kendilerine akmasını sağlamışlarsa, kendi çıkarlarına daha çok hizmet ettiğini düşündükleri andan itibaren de alt şirketlerle (taşeronluk yapanlarla, örneğin motokuryelerle) kendilerine akan artı değer bir kısmını, hizmet karşılığında vererek belli bir ticari ilişkiye girmiş olurlar.

Sömürülme ve çalışma koşulları birbirine karıştırılmamalıdır. Motokuryelerin nasıl bir baskı altında oldukları, nasıl bir haksızlığa uğramış oldukları, daha fazla kazanabilmek için çektikleri "eziyet" tartışılmaz. Bu nedenle olsa gerek haftalardır mücadele ediyorlar, direniyorlar ve başarılı da oluyorlar. Ancak, buna rağmen üretim araçlarına sahip olmaları, onları işçi statüsünden başka bir yere koymaktadır. Motokurye,

¹⁰ Marx, *Kapital*, C. III, *Marx-Engels Toplu Eserleri*, C. 25, s. 305

tek başına çalışan bir terziden, bak-kaldan, küçük köylüden; tek başına çalışan, üreten esnaftan, sahip olduğu ve kullandığı üretim aracı (bu durumda motosiklet veya küçük motorlu taşıma aracı) bakımından aynı sınıfsal konumdadır.

Birmotokurye, bir Yemeksepeti'nin veya Trendyol'un mercikle bile görünemeyecek bir minyatürüdür; onun taşeronudur. Başarılı bir motokurye; yanında bir veya daha fazla işçi çalıştırmaya başladığında karşımıza sınıfsal konumu çak farklı biri olarak çıkacaktır. Ne de olsa artık bir veya birden çok işçiyi sömürmeye başlamıştır; başkasının faaliyetleriyle sermayesini çoğaltmaya başlamıştır.

Motokurye, motokurye olarak varlığını, kendini bir işçiden ayırtıran yaptığı işe değil, sahip olduğu iş araçlarına borçludur.

Ancak her şeye rağmen motokurye, bir esnaftır, bir küçük burjuva emekçidir, aynen kendi çalışmasıyla yaşamını sürdüren küçük köylü, kendi çalışmasıyla üreten başkaca küçük üreticiler gibi.

Prof. Dr. Metin Özuğurlu'nun 2 Şubat 2022 tarihli Birgün'de çıkan yazısında "esnaf kurye"nin sınıfsal karakteri üzerine değerlendirmesi doğru değildir. Yazıdan bir bölümü alıntılarsak; "Esnaf kuryeler, Marx'ın 'devrimci olmayan yoldan kapitalizme geçiş' olarak adlandırdığı 'eve iş verme sistemini' anımsatır; orada da dokumacı 'esnafa' tüccar iplik verir, kendi belirlediği esvaptan dokumasını ister, arada avans ve borç verir, sonra da belirlediği fiyatı dokunan ürünü alır."

Ancak o "ev işi verme sistemi" ile kurye sistemi arasından önemli

bir fark var: Kurye iş aracına sahip, şirketten borç da avans da almıyor. Dokumacının dokuma tezgahı yok, ipliği yok, boyası yok; bunların hepsini tüccar verir. Bunun adı "Verlag sistemi"dir. Erken kapitalizm döneminde yaygın olan bu sistem Türkiye'de kapitalizmin erken gelişme sürecinde (örneğin 1920'li yıllarda, halı başta olmak üzere dokumacılıkta) görülmüştür.¹¹

Engels'in ifadesiyle nasıl ki, "Üretim araçlarının bireysel üreticilerin mülkiyeti, bugün bu üreticilere artık gerçek bir özgürlük vermiyor(sa)... Onun varlığı, en azından ara sıra sakin günler geçiren proletaryanınkinden daha belirsiz" ise motokuryenin durumu da bu bireysel üreticilerin durumundan hiç farklı değildir. Bir motorlu araca sahip olmanın ve kendi adına çalışmanın kendilerine mutluluk getireceğini sanmış olabilirler. Bunun böyle olmadığını motokurye üzerine yapılan araştırmalardan açıkça görüyoruz. E. Kadık'ın yaptığı yukarıda adı geçen araştırma bu bakımdan oldukça kıymetlidir. Ayrıca günümüzde Türkiye'de işçi hareketinin adeta motoru durumunda olan kurye isyanı hangi durumda olduklarını da yeteri kadar göstermektedir.

Üretici veya dolaşım, ticaret sektöründe kendi üretim araçlarıyla üreten, motokurye örneğinde olduğu gibi küçük burjuvanın geleceğini iki yol göstermektedir. Ya küçük bir kapitaliste dönüşmek ya da iflas edip proletaryaya katılmak. Bunların hepsi kapitaliste dönüşmeyi isterama dönüşebilenlerin sayısı çok azdır. Dolayısıyla ezici çoğunluk iflas edip

¹¹ Bkz.: İbrahim Okçuoğlu; *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi*, 2. kitap (1923-1950), Ceylan Yayınları, Haziran 1999)

proleterleşir. Bu durum küçük burjuvazinin kaderidir.

Kapitalizm küçük üreticiyi, küçük burjuvayı, kendi adına çalışanları sürekli yeniden ve yeniden üreten bir üretim biçimidir. 100 kurye iflas etse de 1000 kurye yeniden doğar.

“Tek bir makine, el birliğinin veya da manifaktürün yerini aldığı anda, el zanaatı özelliğini taşıyan bir sanayinin temeli olarak iş görebilir.”¹²

Marx’ın bu değerlendirmeyi yaptığı dönemde olduğu gibi bugün de ve daha da yaygın ve yoğun üretim araçlarına sahip olan küçük üreticileri, ticaret alanında faaliyet sürdürenleri ortaya çıkartmaktadır. Motokuryecilik veya esnaf kuryecilik de böyle bir gelişmedir.

Küçük işletmeciliğin, kendi adına çalışmanın bu denli yaygınlaşması modern teknoloji temelinde yükselmektir.

Sonuç itibariyle yukarıda da bahsedildiği gibi bu sistem ticaret sermayesinin çoğaltılmasına işçi çalıştırmaktan daha çok hizmet etmektedir.

Şahıs şirketi kurarak bu sistemin bir ayağını oluşturan kuryeler kaybeden taraftır.

İşçi statüsünde taşımacılık sektöründe çalışanların yasal birtakım hakları vardı: Bu işçiler ile şirketler arasındaki iş sözleşmeleri belirsiz sürerliydi. Genel geçerli, yaygın olan durum buydu. Böylece işçi olarak kuryeler yasal bir güvenceye, haksızlığa uğradığında yargıya başvurma hakkına sahiptilerdi. İşçi, İş Kanunu kapsamında ücret, mesai ücreti, dinlenme, işveren şirket tarafından korunma, yıllık izin, zorla çalıştırma yasağı ve benzeri haklara sahipti. Şirket, işçinin sosyal güvenlik primini ödeyerek karşılaştığı kısa ve uzun vadeli risklere karşı da güvence sağlamakla yükümlüydü. Yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda işçi, hakkını savunmak için örgütlenme hak ve özgürlüklerine de sahipti.

Bu yükümlülükler sermaye için maliyettir. Kar payının azalmasıdır. Kurye modeliyle kargo taşımacılığı alanındaki şirketler, yukarıda bahse-

¹² Marx, Kapital, C. I, Marx-Engels Toplu Eserleri, C 23, 484)

dilen bu yükümlülüklerden; bunun ötesinde dağıtımını gerçekleştirmek için gerekli araç almaktan, başkaca zorunlu giderlerden kurtulmuş oluyorlar. Üst şirket olarak alt şirketi olan şahsi şirketle ilişkisini taşeron ilişkisi olarak sürdürüyorlar. Bu türden ilişkide şahıs şirketi olarak kuryeler başlangıçta kar elde edebiliyorlardı. Ancak, o başlangıç bugün 4-5 sene geride kaldı.

Burada bir noktaya dikkat çekmek gerekir. Esnaf kuryelerin hemen bütün eylemlerinde, direnişlerinde merkezi talep olarak “İşçi statüsüne alınma” talebi öne çıkmaktadır. Diğer şeylerin yanı sıra “Ücretli izin hakkı tanınsın”, “Güvenceli ve sigortalı çalışma koşulları hayata geçirilsin”, “Kayıt dışı çalıştırılma ortadan kaldırılsın”, “Sendikal örgütlenmenin önündeki engeller kaldırılınsın”, “Esnaf kuryeler ‘işçi’ statüsüne alınsın” şeklindeki talepler, hem motokurye olup hem de bu taleplerin kabul edilmesini savunmak birbirini dışlar. Şirketler, işçi çalıştırmanın beraberinde getirdiği yükümlülükten kurtulmak için bu sistemi icat etti. Esnaf kuryeler de “Bizi işçi statüsüne alın” diyor. Yani şirketlere “Biraz az kar elde et, karının bir kısmını işçi maliyetine; kıdem tazminatına, sosyal güvenlik primi gibi maliyetlere, sigorta harcamalarına yeniden ayır” demektedir.

Aynı anda hem esnaf kurye hem de işçi olunamaz. Küçük üretici olarak esnaf kuryelerin örgütlenebilecekleri, haklarını savunabilecekleri “meslek kuruluşları” var. Oralarda örgütlenmeleri gerekir. Veya kendilerini esnaf kurye yapan ne varsa, örneğin “kendi işinin patronu” olmaktan, iş aracı olarak kendi mülkiyetindeki motosiklet veya küçük motorlu taşıma aracından kopacaksınız.

Esnaf kuryenin “işçi statüsü” talebi kapitalizmde “iş hakkı” talebinde farksızdır.

“Esnaf kurye”, “girişimci kurye” veya “kendi işinin patronu” sistemi ücretli çalışma; iş gücünün ücretlendirilmesi sistemini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ticaret sermayesi, işçi üzerinden değil, bu “esnaf kurye” üzerinden üst şirket-alt şirket anlaşmasıyla, taşeronlukla sermayesini çoğaltıyor.

Şirket-işçi arasındaki iş sözleşmeleri ile üst şirket-alt şirket arasındaki iş sözleşmeleri; üst şirket ile taşeron konumunda olan “esnaf kurye” arasındaki sözleşmeler birbirinden tamamen farklı sözleşmelerdir. İlki iş gücünün sömürüsüne dayanır. İkincisinde ise sunulan hizmet karşılığı bir gelir söz konusudur. Bu da dağıtım yapılan gönderi başına kazanç elde etmektir.

Bunların arasında mülkiyetinde olan araçlara dayanarak geleceğin en büyük sermaye sahibi olma hayalinde olanlar da mutlaka vardır. Ancak ezici çoğunluğu proletaryanın kaderini paylaşacaktır.

Ancak, esnaf kurye, çalışma araçlarına sahip olduğu, üst şirketle alt şirket, taşeron olarak girdiği ilişkiden dolayı istemese de sınıfsal olarak küçük burjuva konumdadır.

Bu kuryelerin e-ticaret ve lojistik şirketleri ile girdiği ticari ilişkilerin aslında bir aldatmaca olması da durumunu değiştirmez. Söz konusu bu şirketler bu çalışma modeli ile açığatan işçilerin yasal haklarını gasp ediyorlar. Bu modelle özel istihdam büroları, paravan şirketler üzerinden taşeronlaşma ve güvencesizliği yaygınlaştırıyorlar. Çalıştırdıkları işçileri işçi statüsünden çıkartarak söz konusu model üzerinden bir

tarafından güvencesizliği ve diğer taraftan da ucuz çalışmayı yaygınlaştırıyorlar. Aslında bu kuryeler işçilerden, işsizlerden, öğrencilerden, aydınlardan oluşan bir kitledir. Onları küçük burjuvalığa; işçi statüsünde olmamaya mahkum eden iş araçlarının kendi mülkiyetlerinde olmasıdır.

Özgürlük ve demokrasi mücadelesinde “esnaf kurye”lerin de yeri vardır. Bunlar, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde işçi sınıfının en yakın müttefiklerindedir. Her ne kadar yaşam koşulları bakımından işçi sınıfından farklı olmasalar da toplumsal/sınıfsal konumları işçi sınıfından farklıdır.

* *Tümtis’in açıklamasına göre, “Bugün Avrupa’nın her yerinde aktif olan 500 platformda 28,3 milyon işçi çalışıyor. 2025 yılına kadar 43 milyon işçinin platform ekonomisinde olması bekleniyor.*

İşçilerin %55’i faaliyet gösterdikleri ülkenin asgari ücreti oranında dahi maaş alamıyor. Bazıları günde 12.5 saate kadar çalışıyor. Ortalama bir platform işçisi, çoğunlukla karşılığında ücret almadığı, haftada bir 8, 9 saatini bekleyerek harcıyor.

Avrupa Komisyonu, bugün platform iş gücünün beşte birinin yanlış bir şekilde serbest meslek sahibi olarak sınıflandırıldığına inanıyor.” (Avrupa Komisyonu’nun Platform Önerisi, Platform Ekonomisinde Çalışanlar İçin İleriye Doğru Bir Adım mı?, Tümtis, 24 Ocak 2022)

Bu alanda araştırmaları olan Erkan Kıdak, 3 Şubat 2022’de yaptığı bir açıklamada şunu diyor: “Yaklaşık 2,5 yıldır esnaf kuryelik modeli yaygınlaşıyor. Geçen yıl yaptığımız bir araştırmada kuryeler içinde esnaf kuryelerin payı oldukça yüksekti ve yaklaşık 150 bin esnaf kurye vardı.

Ancak geçtiğimiz yıldan bugüne o kadar fazla ilan gördük ki bu 150 bin rakamının iki katını aştığını tahmin ediyoruz.” (www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60235440)

*** Bu konuda Erkan Kıdak imzalı Tümtis’in yayımladığı (Ağustos 2021) “Kargo Taşımacılığında Kendi Hesabına Çalışma Aldatmacası Esnaf Kurye Modeli” başlıklı araştırmada oldukça çelişkili ifadeler kullanılmakta ve sınıf belirleme yönteminden; kıstasının yanlışlığından dolayı esnaf kuryeyi işçi olarak görmek için çaba sarf etmektedir. E. Kadık çelişkili şu görüşleri dile getirmekte söz konusu araştırmasında: “Esnaf kuryeler işçi statüsünde yer almamaktadır. Kurdukları şirketlerde işçi istihdam etmeleri hâlinde işveren statüsüne sahip olabilmektedir.”*

“Esnaf kuryeleri, iş hukuku açısından alt işveren olarak değerlendirmek de mümkün değildir.”

“... Kuryenin yanında birini çalıştırması durumunda işveren statüsüne sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kuryenin şirketi ile kargo dağıtım şirketi arasında yapılan hizmet alımına dayalı sözleşme ise alt işverenlik sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir.

Alt işveren- asıl işveren ilişkisi, salt bu iş ilişkisi çerçevesinde analiz edildiğinde kuryelerin alt işverene dönüştüğünü belirtmek basittir.”

“Esnaf kurye modelini çalışma iktisadı açısından da yorumlamak gerekmektedir. Bilindiği üzere iş gücü arzının aktörü özü itibariyle işçilerdir. Kendi hesabına çalışma, bireyin bedeninin çalışmasının teknolojik sermayesine üstün geldiği işlerde kullanılmaktadır. Kargo taşımacılığı açısından değerlendirildiğinde, kuryelerin iş gücü arzını yerine getiren işçilerden oluşması icap etmektedir.”

“Esnaf kuryelerin statüleri, sınıfsal algılarında bir yanılısamaya yol açmaktadır. Hukuki açıdan kendi hesabına çalışsalar da, yaptıkları işte şirketlere olan bağımlılığı, uymak zorunda oldukları kurallar ve sair nedenlerle taşeron işçi benzeri statüye sahip olmaktadır.”

“Sermayenin geliri faiz ve girişimden elde edilen gelir kâr, toprağın geliri rant ve emeğin

karşılığında karşılığında elde edilen kazanç ücrettir.”

“Esnaf kuryelerin elde ettikleri geliri ücret olarak nitelendirmek, ilk bakışta güç gözükmemektedir. Küçük ölçekli bir sermaye olarak araçlarını göstermek mümkün olup gelir elde etmeleri büyük ölçüde bedeni emeklerine dayanmaktadır.”

***Ancak burada dolaşım maliyetleri dikkat edilmesi gereken noktadır: Belirli harcamalar olmaksızın kapitalizmde meta dolaşımı gerçekleşmez. Dolaşım alanındaki süreçlerle bağlantılı olan bu harcamalara dolaşım maliyetleri denir. Üretim sürecinden dolaşım alanına sarkan, onun devamı ile ilgili maliyetler ise, ürünlere son halinin verilmesi, nakliyesi ve paketlenmesi maliyetlerini içerir. Bunlar toplum için gerekli olan ve kapitalist ekonominin özelliklerinden bağımsız olarak görülmesi gereken maliyetlerdir. Tüketicinin eline geçene kadar hiçbir ürün kullanıma hazır değildir. Ürünlere son halinin verilmesi, nakliyesi ve ambalajlanması maliyetleri, metaların değerini arttırır. Böylece harcanan iş gücü, kullanılan üretim araçlarının değerini metaya aktarır ve meta değerine yeni bir değer ekler.

Ukrayna savaşı ve sol'da bazı yanlışlar

Ziya Ulusoy

Savran ve Çakır'ın Rusya'yı "emperyalist olmayan" kapitalist olarak sunmaları bu gerçeklikle bağdaşmadığı gibi, Savran'ın, dünyanın egemen gücü ABD'nin savaşlar ve militarizmle hakimiyetini koruma saldırganlığı karşısında desteklenmesi gereken bir güç olarak sunması, iddia ettiğinin aksine komünist hareketin ve Lenin'in savaşa karşı mücadele bakış açısına da aykırı.

ABD-NATO ile Rusya Arasında Tırmanan/Şiddetlenen Rekabet

"Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır" (yani şiddet) "araçlarıyla."¹ Lenin, Clausewitz'in bu ünlü sözünü, politika ile savaş arasındaki temel bağı açıklığa kavuşturmak için tekrarlar ve doğruluğunu vurgular. Aynı zamanda I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda, her iki ittifakın neden sömürgeci ve talancı amaçları için savaşa başvurduklarını açıklamak için değerlendirir.

Emperyalist güçlerin, milliyetçi ideolojiyi yükselterek halkı kendilerine bağlamaya çalıştığını, anavatan ve savunma savaşları argümanlarını kullanarak da amaçlarını gizlediklerini sergiler. Dünyayı kimin daha çok talan edeceği üzerine rekabetle, sömürgeleri yeni güç ilişkisine göre

yeniden paylaşmak için, gerici, haksız ve emperyalist savaşlara başvurdukları gerçeğinin sol'da da çarpıtılması ve milliyetçiliğin etkisiyle asla uzlaşmaz.

Savaşın her iki ittifakına dahil ülkelerde, işçi sınıfının kendi ülke burjuvazisinin yenilgisi ve koşullardan devrim için yararlanmak üzere haksız savaşı iç savaşa çevirme stratejisini önerir.

24 Şubat'ta Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle şiddetlenen savaş, gerçekte daha önce tırmanan ABD/NATO-Rusya emperyalist rekabetinin sonucudur.

Daha doğrusu ABD ve Rusya'nın Ukrayna üzerinde nüfuz rekabeti yaklaşık 20 yıldır sürüyor.

2004 turuncu liberal gerici kitle eyleminin devamı olarak, 2014'te

¹ Sosyalizm ve Savaş, sayfa 17

Maydan darbesi sonucu ABD-NATO-AB (Batı emperyalizmi) işbirlikçisi klik iktidara hakim oldu. Ukrayna oligarşisi içinde kesin olarak Batılı emperyalizm hakim hale geldi. Yanı sıra Azov Taburu başta olmak üzere faşist Neonazi milisleri orduyla birleştirildi. Ordu yönetiminde kendilerine yer verildi.

Darbe aynı zamanda faşistlerin etkili olduğu darbeci iktidarın, ilerici güçlere ve Rus azınlığından halka karşı iç savaşı oldu. Sonuçta 14 bin kişinin ölümüne, Ukrayna Komünist Partisi ve diğer devrimci ve sol güçlerin yasaklanmasına, örgütlerinin dağıtılmasına yol açtı.

Komünist Partisi, devrimci ve komünist örgütler saldırılara uğradılar. Ukrayna halkında milliyetçi faşizan bir atmosfer geliştirildi.

Maydan darbesi sonrası tekrar Ukrayna'yı ziyaret eden ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı V. Nuland'ın zafer kibriyle açıkladığı gibi Maydan darbesi ABD-NATO tarafından uzun hazırlıkları yapılarak örgütlenmişti.

ABD, Ukrayna'daki bu siyasi ve iç savaş operasyonunun yanı sıra, NATO'yu, sürekli Doğu Avrupa ülkelerini içine alarak Rusya sınırına doğru genişletti. 2020 ve 2021 NATO Avrupa Savunma tatbikatlarını salgın yasaklarını bir tarafa iterek on binlerce askeri katarak yaptı. Yunanistan'da Dedeoğaç askeri üsünü kurarak silah yığınağı yapmakla kalmadı. Polonya ve diğer bazı Doğu Avrupa ülkelerindeki NATO üslerine balistik füze sistemleri yerleştirdi.

Daha Trump zamanında INF Anlaşması'nı -Rusya ile ABD arasında Gorbaçov zamanında imzalanan orta çaplı nükleer silahları

sınırlandırma anlaşması- tek taraflı olarak iptal etti.

Vurgulamak gerekir ki, Trump ve şimdi Biden zamanında Çin'le birlikte Rusya'yı ABD emperyalizminin dünya hakimiyetinin stratejik düşmanları ilan etti.

ABD Jeopolitik Stratejisinde Rusya'nın Değişen Yeri

Fakat ABD, dünya hakimiyetini açık ara üstün ve devasa askeri gücüyle korumaya ağırlık verirken, başından itibaren Rusya'yı stratejik düşman olarak ele almadı.

Önce Yeltsin döneminde adeta paryası bir müttefiği olarak Batı emperyalizmiyle mali-ekonomik açıdan kaynaştırmaya yöneldi. Askeri bakımdan Rusya yönetimlerinin beklentisini tam karşılamasa da NATO'nun katılımcı ortağı statüsü verdi. AB ise konsey üyeliğine aldı.

ABD, Çin'in 2000'li yıllardan hızlanan süreklileşen ekonomik gelişmesi karşısında, Rusya'yı Çin'le müttefik olmaktan uzak tutmak için kısmen ekonomik gelişmesini teşvik de etti: Avrupa'nın başlıca enerji tedarikçiliğini, Avrupa sermayesinin Rusya'ya doğrudan yatırımlarını ve bu yolla 2000'li yıllarda gelişmesini teşvik de etti. Yanı sıra siyasi-askeri alanda uzlaşma-gözdağını ardışık ya da birlikte kullanmakla yetindi. Putin'in Çeçenya'yı yeniden dümdüz etmesine karşılık verme-

di, Gürcistan'la Osetya savaşı karşısında yalnızca Karadeniz'e savaş gemileri geçirmekle yetindi, Suriye gerici iç savaşını örgütlemiş olması karşısında Esad rejiminin yardımına koşan Rusya ile doğrudan çatışmaya girmede. Bunlar ABD-NATO'nun Rusya'ya karşı izlediği stratejiyi yansıtan belirgin tutumlarıydı.

Elbette ABD, bu stratejiyi izlerken, Rusya'yı Çin'in yanına itmeme-ye dikkat ediyor, ama aynı zamanda Batı emperyalizmiyle uyumlu tali düzeydeki güç olarak kalmasını hedefliyordu.

2014 başındaki Batı emperyalizmi yanlısı Maydan darbesi, INF'nin ABD tarafından tek taraflı iptali, Rusya'ya verilen gözdağı, Rusya'nın ekonomik toparlanmasına ve silah sanayisini geliştirmesine dayanarak askeri güçlenmesine karşı, ABD'nin izlediği politikadan vazgeçişinin işaretleri oldu. Bütün bu süreçler boyunca NATO'yu Rusya'nın sınırlarına değin genişletmeyi ihmal etmedi.

ABD uzlaşma ve sınırlandırma politikasından Rusya'yı baskılama politikasına geçti. Aslında 2000'li yıllarda hızlı ve istikrarlı ekonomik gelişmeyle Çin, sonuçta ekonomik-mali güç odağı olarak yükseldi ve ABD hakimiyeti için başlıca stratejik tehlike konumunu elde etti.

ABD, Çin ve Rusya'yı, kendi hakimiyetindeki emperyalist dünyayla bütünleştirme stratejisi izlerken, Çin'in başlıca ekonomik-mali rakip, Rusya'nın da askeri sanayi ve gücüyle tehlike arz eden güç olarak gelişeceğini tabii ki 90'lı yılların başlarında hesap edememişti. AB yoluyla gelişecek Almanya ve Fransa'nın AB'yi kendisinden ayrı bir güç odağı olarak gelişmesini engellebiliyor, yanı sıra SB'nin nü-

fuz hakimiyetinden çıkan ülkeleri ve ara ülkeleri -Saddam-Irak, Esad-Suriye, Miloseviç-Yugoslavya, milliyetçi iktidarları gibi- tam hakimiyeti altına almak için işgaller, askeri operasyonlar yürütüyordu.

Fakat kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası işlemeye devam ediyordu. ABD kapitalist dünya tekelleri için ucuz iş gücü cenneti olan ve tabii ki düşen kar oranlarını telafi etmenin bir yolu olarak değerlendirdiği Çin hızlı ekonomik gelişimiyle başlıca rakip, Rusya da askeri sanayisini ve gücünü geliştiren rakip olarak dünya sahnesine çıktılar.

ABD uzlaşma ve sınırlandırma politikasından Rusya'yı baskılama politikasına geçti.

ABD'nin Ukrayna darbesi, NATO'yu Rusya sınırlarına genişletmesi, Rusya'yı gözdağı yoluyla Çin'le ittifaktan alıkoyma saldırganlığı ve baskılaması işiydi.

Rusya buna uyma yerine, görece gelişmesinden yararlanarak ABD'ye Kırım ilhakıyla ve şimdi de Ukrayna işgaliyle meydan okudu, okuyor.

Şimdi yaşanan ise Rusya'nın Ukrayna işgalini kullanarak, Ukrayna yönetimini yüksek vurucu silahlarla donatarak uzatılacak savaşla, Rusya'nın askeri gücünü zayıflatmak, ambargoyla ekonomisini çöktürmek, bu yolla Çin'i güçlü askeri müttefikinden mahrum bırakarak hakimiyetini sürdürme stratejisi izliyor.

Ukrayna savaşı, ABD'nin Çin'le ve müttefikliğine girişen Rusya'yla şiddetlendirdiği rekabetinin bir paylaşım savaşı. Kurduğu AUKUS ve

QUAD'la yarın da Tayvan-Çin savaşını kışkırtarak ve ekonomik-mali ambargoyla henüz askeri bakımdan kendisiyle eş düzeye gelmemiş Çin'i askeri ve ekonomik bakımdan da zayıflatma operasyonuna girişebilir, büyük bir olasılıkla girişecek.

ABD işgalci savaşlarla, Rusya ve Çin'i yanı başlarında savaşlarla zayıflatarak, AB ve Japonya'yı kendi yanına çekerek, NATO, AUKUS, QUAD gibi askeri savaş paktlarını bütün dünyaya yayıp gözdağı vererek, dünya hakimiyetini sürdürmek istiyor.

Bu nedenle kim ki Ukrayna savaşını, zayıf ve güçsüz Ukrayna'nın Rusya işgaline karşı haklı savaşı olarak görürse, ABD'nin dünya hakimiyetini sürdürmek, olabilirse güçlendirmek stratejisinden kopararak ele almış, dolayısıyla yanılmış olur. Bu elbette ABD emperyalizminin hakimiyetini sürdürmek için uyguladığı stratejiye hizmet eder.

Nitekim Troçkist aydınlardan Gilbert Achcar, bazı anarşist gruplar, Ukrayna'nın Batı yanlısı oligark kliğinin savaşını ABD'nin hakimiyet stratejisinden ayrı ele alıp savunma savaşı göstermekle bu yanılığın solda üreten oluyorlar. Özellikle bu görüşleriyle burjuva liberal çizgiye paralel davranarak, ABD'nin hakimiyet için savaş stratejisine hizmet ediyorlar.

Fakat bu yazımızda soldaki bu yanılığın değil, karşı kutbundaki yanılığın, "dünya işçi sınıfı ve ezilenlerin asıl düşmanı ABD emperyalizmine karşı Rusya haklı savaş veriyor" yanılığını ele alacağız.

Rusya'nın İşgali Emperyalist Savaş

Bu yanılığın, özellikle Rusya miliyetçiliği çizgisini hiçbir zaman

yitirmeden sürdüren Zuganov'un liderliğindeki Rusya Federasyonu Komünist Partisi (RFKP) tarafından savunuluyor.

Özel askeri operasyon söylemini Putin yönetimiyle ortaklaşa paylaşan RFKP, Ukrayna işgalini, Bandera-cı iktidarın tasfiyesine, Nazilerden arındırmaya değin sürdürülmesini, aynı zamanda Ukrayna'nın Rusya ile ekonomik entegrasyonunun hedeflenmesini savunuyor. Görüşmelerin, işgalin başarısını tehlikeye sokacak düzeyde uzatılmamasını, yalnızca sınırlı amaçlar için uzatılmasına katlanılabileceğini tavsiye ediyor. Ciddi ciddi Ukrayna'nın denazifikasyonuna inanarak Putin'e antifaşist savaş sonrası Nazilerden arındırma çalışmalarının tarihsel belgelerini gönderiyor.

Başkan Yardımcısı D.G. Novikov, 7 Nisan'da Çin devlet televizyonuna verdiği röportajda bu görüşleri açıklıyor: *"Ukrayna'yı NATO'ya çekecek ve askeri-sanayi kompleksinin yeteneklerini artıracak olan Bandera'nın takipçileri Kiev'de iktidarda kalırsa vatandaşlar tatmin olmayacak. Buna izin verilemez. Rusya halkı hareketin hedeflerine ulaşılmasını istiyor."*

"Rus Silahlı Kuvvetlerinin eylemleri, Ukrayna makamlarının Donbass halk cumhuriyetlerine yönelik saldırganlığını önlemeyi mümkün kıldı. Bu, sivil nüfusa yönelik geniş çaplı bir soykırımı ve çatışmanın tırmanması tehdidini önlemeyi mümkün kıldı."

"Ukrayna'nın askerden arındırılması ve Nazilerden arındırılması hedeflerine ulaşmak için özel mekanizmalar Rusya için önemlidir. Kiev'de, ya Batı'nın Rusya'ya baskı yapacağı ya da Moskova'nın özel operasyonu

tamamlamak için yeterli kaynağa sahip olmayacağı ya da bir kazaya kadar başka bir şey olacağı umudu var. Bu nedenle, Ukraynalı müzakereciler süreci uzatma eğilimindedir ve sonuca götürebilecek teklifler üretmiyorlar.”

“Özel hareketin başarısı bölgede kalıcı bir barış sağlayacaktır. Umud verici temeli, Avrupa Birliği ve Latin Amerika, BRICS, SCO (Şangay İşbirliği Örgütü-bn) ve diğer devletler arası projelerin deneyimlerini dikkate alarak Rusya ve Ukrayna'nın kapsamlı entegrasyonu olabilir.”

Novikov, artan Rusya-Çin işbirliğini, BM'in rolünü korumanın, daha adil bir dünya düzeninin garantisi ve ABD'nin iradesini herkese dikte et-

Sungur Savran ve M. Çakır benzer gerekçelerle Rusya'nın işgalini haklı savaş olarak görüyor ve savunuyorlar.

meme şansı olarak övüyor, emperyalist bir çıkar ittifakı olarak görmüyor.

Röportaj, partinin milliyetçilik yarışında Putin yönetimiyle adeta yarış içinde olduğunu kanıtıyor. İşgali, Ukrayna'yı faşizmden arındırma işlevinde, emperyalizmin egemen gücü ABD ve NATO'yu, geriletecek haklı bir savaş olarak gösteriyor. Rusya'nın emperyalist politikasını, devamı olarak savaşın emperyalist işgal olduğunu gizliyor.

Rusya işgalini haklı savaş olarak gören görüşler bazı revizyonist partiler tarafından da savunuluyor. Komünist Parti (İsviçre), Suriye Birleşik Komünist Partisi, Yugoslavya Yeni Komünist Partisi (muhtemeldir ki başka ülkelerdeki az sayıda eski

revizyonist örgüt de), Rusya açısından savaşın haklı ve meşru görerek destek veriyorlar. Ana gerekçeleri, ABD-NATO saldırganlığının savaşa yol açtığı, iki halk cumhuriyetini savunmanın meşruluğu ve faşizmden arındırmanın gerekliliği. Bunlara dayanarak Rusya işgalini meşru ve haklı askeri hareket olarak destekliyorlar.

Ülkemizde ise sosyalistler olarak Sungur Savran ve M. Çakır benzer gerekçelerle Rusya'nın işgalini haklı savaş olarak görüyor ve savunuyorlar.

Savran, özetle ABD-NATO'nun, '91 yılından bu yana dünyada hakimiyetini güçlendirmek-sürdürmek için başvurduğu işgal, savaş ve askeri tehditlerin bir devamı olarak, bugün de hakimiyeti önünde engel olan Rusya ve Çin'e karşı savaş kısırtıcılığı yaptığını, vekili olarak Ukrayna yönetimini savaşa sürdüğünü, savaşın asıl kaynağının bu strateji olduğunu ileri sürüyor. Bu, elbette karşı çıkılmayacak gerçek ve doğru. Bugün dünya işçi sınıfı ve ezilenlerinin devrim ve sosyalizm mücadelesinin baş düşmanı elbette ABD emperyalizmi ve emrindeki savaş makinası NATO.

Fakat Savran bu doğrudan hareketle, Rusya'nın bu rekabet savaşında haklı, meşru ve ABD'nin yenilgisinin istenmesi gereken bir savaş yürüttüğünü vurguluyor:

*“Rusya ve Çin bugün emperyalist kapitalizmi **orijinal bir durum** ile karşı karşıya bırakmış durumda... Bu ülkelerin varlığı emperyalizm için dünya ölçeğinde bir kâbus durumunu alıyor. **Emperyalizm bu ülkelere diz çöktürmek istiyor.***

Bugün Çin ve Rusya'ya emperyalist yaftası vurarak hem NATO-Rusya

geriliminde hem de QUAD/AUKUS-Çin geriliminde iki tarafa eşit mesafe alanlara şimdiden bir şey hatırlatacağız. Emperyalizmin bugün uygulamakta olduğu strateji her iki ülke açısından da kapitalist restorasyonun başlangıcı ile eş zamanlı olarak tarih sahnesine çıkmıştır. **Bunlar işçi devletinın bağrından tam oluşmuş birer emperyalist ülke olarak mı çıktılar? Nasıl oluyor da ABD'nin 1990'lı yılların başlarından itibaren uyguladığı bir strateji rakip bir emperyalist ülkeye karşı mücadele stratejisi olarak görülebiliyor?**

--

Rusya hangi sosyo-ekonomik ve politik karakteri taşıyor olursa olsun ABD, 1991'den beri Rusya'ya diz çöktürmek için bir kuşatma stratejisi gütmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması bir meşru müdafaadır. Elbette bu operasyon çığırından çıkar ve katliamlar uygulanmaya başlarsa Rusya haklılığından yitirecektir.

"Barış" isteyenler, dar görüşlülüğü bırakıp uzun vadeyi düşünmeli ve nükleer savaşı önlemek için protestolarını NATO'ya, ABD'ye ve AB'ye çevirmelidir."²

Burada birincisini belirttiğimiz dört fikir var:

1-Savaşın asıl kaynağı, dünya hakimiyeti için tehlike gördüğü Rusya ve Çin'e diz çöktürmek isteyen ABD-NATO'dur.

2-Rusya'nın Ukrayna işgali/savaşı savunmadır ve meşrudur.

3- Rusya (hatta Çin de) emperyalist değildir, emperyalist ABD'nin saldırısına karşı emperyalist olmayan Rusya'nın kazanmasını dev-

rimci hareket savunmalıdır. Sahada savaşı iki taraf arasında tarafsız kalınmaz, ikisine karşı olunursa güçlü saldırgana yarar.

4-Devrimci ve sosyalist hareket kendisini yalnızca ABD-NATO-AB emperyalistlerinin yenilgisini istemekle ve bunun için mücadele etmekle sınırlamalıdır.

Rusya'nın, kendisine yönelik ABD emperyalizmi-NATO ve müttefiklerinin saldırısına karşı misilleme ya da "savunma" da olsa, haklı bir "savunma" savaşı değil, nüfuz alanını koruma, Çarlık'tan miras gördüğü nüfuz alanlarını rakip veya emperyalist devlete kaptırmama

Lenin'in ünlü benzetmesiyle az köle sahiplerinin çok köle sahiplerine karşı savaşına benzetilebilir.

savaşıdır. Lenin'in ünlü benzetmesiyle az köle sahiplerinin çok köle sahiplerine karşı savaşına benzetilebilir. Rusya'nın az köle sahibi olması, köle sahipliğinde dünyanın "rakipsiz" gücü olan ABD'yle savaşını, köle sahipliği üzerine paylaşım savaşı olmaktan çıkarmaz. ABD'nin NATO'yu-müttefiklerini ve Ukrayna işbirlikçilerini kullanarak saldırı stratejisini Rusya'nın burunun dibine değin ulaştırması, yine de Rusya'nın haklı/savunma savaşı verdiğini kanıtlamaz. Çok köle sahibinin saldırıları karşısında az köle sahibinin hatta bir kısmını kaybetmiş ve diğerlerini de kaybetme tehlikesi karşısında kalan köle sahibinin, kö-

² NATO ile Rusya Arasında Ukrayna: 30 yıllık savaş, 6 Mart 2022

<https://gercekgazetesi1.net/politika/nato-ile-rusya-arasinda-ukrayna-30-yillik-savas>

lelerini kaybetmemek ve olabilirse kaybettiğini –Ukrayna'yı- kazanma, savaşıdır. Az sayıdaki kölesini kaybetmemek, kaybettiğini geri almak için daha büyük köle sahibinin saldırısına karşı savaşmak, savunma savaşı değil köleleri paylaşma savaşıdır. Meşru değil, nüfuz kazanmak için haksız ve gerici savaştır.

Hatta haklı olan ve faşist iç savaşa karşı halkçı demokratik direnişi temsil eden Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerini, emperyalist ve faşist saldırıya, kitlesel katliamlara karşı savunma yanı sıra da, hatta bu cumhuriyetlerin ezilmesini önleyerek nesnel olarak buradaki devrimci-halkçı potansiyelin korunmasını sağlasa da, yine de Rusya'nın savaşı, nüfuz alanını genişletme politikasının devamı olduğu için gerici ve haksız bir savaştır.

Savran, esasen ABD emperyalizminin dünya hakimiyetini korumak ve yeniden güçlendirmek için açık ara üstün devasa militarist aygıtını kullanarak uygulayageldiği savaşlara karşı, direnen kapitalist veya daha güçsüz emperyalistlerin çatışmasını, ABD'nin hakimiyeti ve gücüne zarar verdiği için, haklı/savunmacı/meşru savaş olarak görme yanlışlığına düşüyor. Leninizm'in, haksız savaşın her iki tarafında da kendi burjuvazisine karşı mücadele ve kendi burjuvazisinin savaşını iç savaşa çevirme çizgisinin reddediyor.

Rusya Emperyalist Değil Mi ve Emperyalizme Teslim Olan Kim?

Savran ve Çakır, Rusya'yı elbette kapitalist görüyorlar ama "Emperyalist değil" diyorlar.

"İlkin Rusya'nın da emperyalist bir ülke olarak ele alınması var. ...bu uyduruk tez."

"Türkiye solu (buna Kürt solu da dâhildir) antiemperyalizmini yitirdiği için emperyalist olan ile emperyalist olmayan arasında savaş olduğunda taraf seçmeyi reddetmektedir."

Mesele. Türkiye solunun emperyalizme teslim olması meselesidir!"³

Öncelikle belirtelim, Rusya nükleer dahil silah sanayisi bakımından ABD'yle boy ölçüşen tek güçtür.

Sermaye fazlası da veren, enerji ve diğer bazı ham maddeler bakımından üstün imkanlara sahip az sayıda oligarkın hakim olduğu tekelci kapitalist ülkedir. Sermaye ihraç ediyor ama karakteristik özelliği henüz sermaye ihracatçılığı değil.

ABD'yle boy ölçüşen silah sanayisi ve silah gücü nedeniyle tabii ki askeri emperyalisttir. Nüfuz ve hakimiyet sahibi (Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri) ve bunu genişletme politikasına izliyor. Siyaseten de bu nedenlerle emperyalisttir. Burada hatırlatalım; Komintern, 1920-30'lu yıllarda Polonya ve Yugoslavya'yı, bağımlılığı altında ezilen ulusların ve ulusal toplulukların varlığı nedeniyle, emperyalist olarak niteliyordu. Bu iki ülke yarı sömürge oldukları halde ilhakçılığı nedeniyle siyaseten emperyalist olarak tanımlanıyorlardı, kapitalizmi gelişen, sermaye ihraççı -henüz karakteristik özelliği haline gelmemiş olsa da- yapan, sermaye fazlası ve birikimini dış ticarete de yapabilen kapitalist bir ülke olarak elbette emperyalistleşme sürecinde.

³ Sungur Savran, 10 Mart 2022

<https://www.vaziyet.com.tr/dosya/turkiyede-sol-rusyanin-ukraynaya-igalini-tartisiyor-v-sungur-savran-30851.html>

Üstelik askeri sanayisi bakımından en gelişkin iki emperyalistten biri.

Rusya Federasyonu burjuvazisi, siyaseten emperyalist, bu tartışılmayacak açıklıkta. Federasyon içinde ilhak ve sömürgeci boyunduruğa sahip olduğu gibi, eski SB içinde yer almış ülkelerin bir kısmı üzerinde nüfuz ve askeri üs sahibi. Kolektif Güvenlik Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği yoluyla, ayrıca 2009 Gürcistan savaşı, Karabağ (Artsakh) savaşındaki askeri “barış” gücüyle Batılı emperyalistlere nüfuz alanını kaptırmayan emperyalist politika uygulayabiliyor.

Eski SB içinde olmayıp etki alanındaki ülkelerden Suriye’de rejimin yanında yer alarak savaşa girebilme kabiliyetinde, ayrıca Libya ve Kuzey Afrika’da savaşa müdahale edebilen ve askeri üsler kurabilen, askeri ve siyasi emperyalist bir güç.

Kısaca Rusya ekonomik-mali alanda emperyalistleşmeyi hedefleyen ama siyaseten ve askeri olarak emperyalist olan bir güç. Etki alanından Maydan faşist darbesi ve iç savaşla alınan Ukrayna işgaline de bu niteliği ve emperyalist siyaseti ile askeri emperyalist niteliği sayesinde girişebiliyor.

Savran ve Çakır’ın Rusya’yı “emperyalist olmayan” kapitalist olarak sunmaları bu gerçeklikle bağdaşmadığı gibi, Savran’ın, dünyanın egemen gücü ABD’nin savaşlar ve militarizmle hakimiyetini koruma saldırganlığı karşısında desteklenmesi gereken bir güç olarak sunması, iddia ettiğinin aksine komünist hareketin ve Lenin’in savaşa karşı mücadele bakış açısına da aykırı.

Dünya hakimi ve saldırganı ABD-NATO-Batı emperyalizmine karşı, daha güçsüz ama askeri emperyalist

gücüyle kafa tutabilen, dolayısıyla zarar verebilen emperyalisti destekleme politikasıdır.

Savran bu anti-Leninist bakış açısına dayandırarak, komünist ve devrimci hareketin antiemperyalizmi terk ettiği, Rusya işgalini ABD saldırganlığı karşısında desteklememek “ABD-NATO’ya temenna”dır, suçlamalarını yapabiliyor.

Bu suçlamayla polemliği başka yazıya bırakmak üzere, bakış açısına paralel olarak ABD’nin Irak işgalinde ABD ve Saddam’a, her ikisine de karşı olmayı suçlamaya değinelim.

Bugün geçen yüzyılın başındaki, Lenin zamanındaki gibi dünyanın büyük çoğunluğu sömürge ve yarı feodal uluslardan oluşmuyor. Sömürgecilik proleter, antiemperyalist, halkçı ve ulusal kurtuluşçu devrimlerle yıkıldı. Eski sömürgeci “bağımsız” devletler. Tabii ki bu kez de yeni sömürgecilik süreci yaşandı ve güncelde mali ekonomik sömürgeleştirilme süreci yaşanıyor. Emperyalistler diğer ülkeleri ve devletleri bu yolla bağımlılık altında tutuyorlar.

Aynı zamanda emperyalizmin hakim gücü ABD savaş makinasına, askeri bağımlılık yaratan gücüne dayanarak işgal ve savaşlarla rakiplerine gözdağı veriyor ve hakimiyete-

tini korumaya çalışıyor. Eşitsiz ve dengesiz gelişme yasasına göre hızlı tempoyla gelişen Almanya, Çin gibi emperyalist ülkelerin mali-ekonomik sömürgeleştirmeden pay kapma rekabetinde daha fazla yol almasını savaşlarla engelliyor.

Ayrıca vurgulamak gerekir ki, geçmiş SB nüfuz alanındaki, SB ile ABD arasındaki ara bölgedeki milliyetçi ülkelerde (Yugoslavya, Irak, Suriye, Libya) hakimiyetini savaşla, himayeci sömürgecilikle veya mali-ekonomik-askeri gücün etkisiyle (Doğu Avrupa ülkeleri ve Arnavutluk) kurdu, kurmaya devam ediyor. Bu kısmi ve bölgesel paylaşım savaşlarıyla 3. emperyalist paylaşım savaşını hazırlıyor.

İŞİD'in de ABD işgaline karşı Afganistan'da savaşan Taliban'ın da aynı nedenlerle desteklenmemeleri gerekir.

ABD işgallerinin ve saldırınlığının yenilgisini devrimci ve komünist hareket, kendisi için yararlı sayar. Ama buradan Saddam gibi şoven ve soykırımcı burjuva diktatörleri, Çin gibi hızlı gelişen ama hakim olmayan emperyalistleri desteklemek gerektiği sonucunu çıkarmak, Savran'ın düşebileceği burjuva ve güçsüz emperyalistlere bel bağlama çizgisidir. Üçüncü dünyacığa paralel ulusalcılıktır. Üç dünyacı "devletler bağımsızlık istiyor" şiarını göre mi hareket etmemiz gerekir?

Saddam sadece soykırımcı diktatör değil aynı zamanda geçmişin güçsüz sömürge burjuvazilerinden farklı olarak sermaye birikimi ve

gücü yükselmiş burjuvazinin soykırımcı ve antidemokratik temsilcisi. Hatta daha özgün bir örneği verelim. İŞİD, önceli Zerkavi döneminde ABD işgaline karşı savaştığı halde, gerek Şii inançtan halka ve devrimci örgütlere saldırganlığı, gerekse demokrat aydınlara saldırganlığı nedeniyle desteklenmemesi gereken gerici bir güçtü. Suriye iç savaşında ise Kürtlere ve Rojava devrimine karşı ideolojik saiklerle ve Erdoğan'ın emrinde soykırımcı saldırılardan geri durmadı. İŞİD'in de ABD işgaline karşı Afganistan'da savaşan Taliban'ın da aynı nedenlerle desteklenmemeleri gerekir.

Komünist Enternasyonal, daha geçen yüzyılın başında, emperyalist sömürgeciliğin dünya çapında egemen olgu olduğu ve sömürge burjuvazisinin çok zayıf olduğu koşullarda, yalnızca emperyalizme zarar vermeyi değil komünistlerin işçi köylü kitlelerini örgütlemelerine özgürlük tanımları ölçütünü de sömürge burjuva ulusalcı hareketi desteklemenin, onunla ittifak kurmanın şartı olarak ileri sürüyordu.

Bugün gelişkin gücüyle Saddamcı ve benzeri burjuvazileri, emperyalist niteliğiyle Çin ve Rusya'yı emperyalist dünyanın hakim gücü ABD'ye karşı destekleyip desteklemekte neden daha geri ölçütlere başvuralım? Savran tam da bu zaafa düşüyor. Çakır da aynı zaafı benzer fikirlerle paylaşıyor:

"Rusya Federasyonu ordusunun... askerî harekâtının özünde kuşatılarak köşeye sıkıştırılan bir devletin meşru savunması olarak da okunabileceğini belirtebiliriz... hem bir saldırıdır hem de meşru bir savunmadır"

"Son on yılda başta ABD olmak üzere, Batılı emperyalist güçlerin

boyunduruğu altına girmeyi reddeden Rusya Federasyonu nesnel olarak siyaseten, aynı Çin Halk Cumhuriyeti gibi, emperyalizm karşıtı bir etkide bulunmaktaydı.”

“Antiemperyalizm ile emperyalizm karşıtı veya emperyalist hedeflere set çeken siyaset arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bir kere antiemperyalist politikanın temelinde kapitalizm eleştirisi ve kapitalizmi aşma hedefi yatmaktadır. Öte yandan kapitalist bir devlet de emperyalizme karşı politikalar izleyebilir.”⁴

Çakır’ın Rusya işgalini meşru ve savunmacı niteleyen anlayışına karşı Savran için yaptığımız eleştiri geçerli.

Ayrıca, Çakır’ın emperyalizm karşıtlığı ile antiemperyalistliği farklı görerek, “emperyalizm karşıtı” olarak Rusya ve Çin’i sunması, Rusya’nın emperyalist amaçla işgalini “hem saldırı hem meşru savunma” olarak sunması -desteklemeyi önermese de- Savran gibi Leninist ve komünist hareketin emperyalist savaşa ilişkin gelenekselleşmiş, genel kabul gören politikasına ters bir bakış açısıdır.

Sonuç olarak; Ukrayna savaşı, ABD-NATO-Batılı emperyalizmin dünya hakimiyetini korumak için,

işgallere ve savaşlara başvurmasının devamı olarak Çin-Rusya emperyalist ittifakına karşı şiddetlendirdiği rekabetinin ürünüdür. 2014’deki Maydan darbesi, iç savaşı ve kitlesel katliamları, dahaı yeni saldırı hazırlığında somutlaşan ABD-NATO’nun saldırı stratejisine, Rusya’nın verdiği bir cevaptır.

Daha küçük bir emperyalist olarak Rusya, Maydan faşist-liberal darbesini, kitlesel katliamları ve iki halk cumhuriyetini imha savaşı hazırlığını bahane ederek kendi emperyalist nüfuzunu geliştirmenin aracı olarak kullanmakta, gasp edilmiş nüfuz alanını savaşla geri almaya çalışmaktadır.

Komünist ve devrimci hareket, hakim saldırgan emperyalist ABD-NATO-Batılı emperyalizmine karşı da, ona kafa tutan daha küçük Rusya emperyalizmine karşı da, işgale uğramış faşist-Batılı Ukrayna rejimine karşı da mücadele etmelidir. Emperyalist, işgalci, gerici savaşlara karşı mücadeleyi, bu savaşların kaynağı olan burjuva gerici, faşist, emperyalist, liberal burjuva iktidarlara karşı sınıf mücadelesi ve güçlerini büyütme, bu mücadeleyi emperyalist rekabet ve paylaşım savaşlarına karşı mücadele ve bilinçle kaynaştırmak tek doğru ve enternasyonalist çizgidir.

⁴ M. Çakır, Yeni Yaşam Gazetesi, 5 Mart 2022

Dünyada "barınma hakkı" mücadelesine kuş bakışı

Deniz Boran

Burjuva düzen emekçilere ve insanlara bir tarafta "barınma hakkı" "tanırken", diğer tarafa büyük konut spekülâtorlerine ve tekellere "konut(laşma), ticaret, spekülasyon ve kiralatma/kiralatmama özgürlüğü" tanıyor. Kuşkusuz bu iki "hak"tan sadece biri kapitalizmin gerçeğiyle örtüşür ve iki "hak" aynı anda gerçekleştirilemez.

Türkiye'de #Barınmıyoruz diyen öğrenci gençliğin, kendi deyimleriyle "Yurtsuzlar"ın sokakları ve parkları birer "konut"a çeviren eylemleri, "barınma hakkı"nı yeniden gündeme getirdi.

Aslında dünyanın bir çok noktasında "barınma hakkı" mücadelesi kapsamında çeşitli yoğunluklarda hareketlenmeler yaşanıyor.

Almanya'nın Berlin eyaletinde "Deutsche Wohnen & Co."nun kamulaştırılması¹ oylamaya sunuldu, Berlinlilerin yüzde 56,4'ü "kamulaştırma" yönünde oy kullandı.

Türkiye ile eş zamanlı olarak İskoçya'da da öğrencilerin "barınma hakkı" yeniden gündemleşti. Yeniden yüz yüze eğitime geçilmesiyle ortaya çıkan "kira acil durumu" öğrencilerin "kabusu" oldu.² Bazı

ev sahipleri altı aylık kirayı peşin isterken, bazılarının ise daireleri Kasım'da gerçekleşen Dünya İklim Zirvesi (COP26) esnasında daha yüksek fiyatlara kiralatmak üzere boş bıraktıkları ortaya çıktı.

Dahası, henüz bir hareketlilik veya ayaklanma biçiminde patlak vermemiş olsa bile istisnasız bütün ülkelerde "barınma" emek-sermaye çelişkinin belirgin bir gündemidir. "İklim adaleti", "kadın özgürlük mücadelesi", "LGBTİ+ hakları mücadelesi" ve "politik özgürlüklerin savunulması/kazanılması" gündemlerinin yanı sıra "yaşam pahalılığı" ile birlikte toplumsal mücadelelerin önemli bir bileşeni ve temel dönüştürücü-harekete geçirici dinamiği olarak "birliğimizi belirleyecek bir toplumsal soru"dur. Almanya eski Başbakanı

¹ Kampanya deneyimini incelemek için bakınız; <https://www.darumenteignen.de/tr/>

² Öğrenciler durumu "nightmare", yani kabus olarak tarif ediyorlar; <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-glasgow-west-58822372>

Merkel'in vurguladığı "birlik" kuşkusuz "toplumsal uzlaşma"dır.

Yazı, dünyada "barınma hakkı" mücadelelerinin çeşitli mücadele biçim ve araçları ile deneyimleri kategorik olarak sunmayı amaçlıyor. Dolayısıyla "tamamlayıcı" bir tabloda ziyade, sınırlı sayıda örnekler yoluyla mücadele araç ve yöntemlerinin çeşitliliğini ortaya koyuyor. İlgili okur, referanslar yoluyla örnekleri çoğaltabilir, deneyimi özümsemek üzere derinleşebilir.

Yeniden Konut Sorununu

F. Engels, Konut Sorunu'nda konuyu tartışırken erken kapitalizmin yarattığı hızlı ve kitlesel proleterleşirmeye rağmen sanayi üretiminin, dolayısıyla yaşamın merkezine dönüşen kentlerde yeterince yaşanabilir konut olmayışından hareketle burjuva toplum için "konut darlığı zorunlu olarak var olacaktır"³ diyordu.

Kuşkusuz hem proleterleşme hem de metropollere kitlesel (dış ve iç)

göçler, konut inşasının toplumsal ihtiyaca bağlı olarak değil, kâra bağlandığı burjuva toplumda kentlerin mevcut konut kapasitesini sürekli zorlayan faktörler olmaya devam edecek.

Emperyalizmin ilk döneminde de "barınma"dan kar elde eden ilişkiler mevcutken ("yap-sat"çılık) bunların toplam sermaye hareketinde belirleyiciliği olmadığı gibi büyük tekeller ile rekabet edemediklerinden hızlıca eriyip önemsizleştiler. "Devlet işletmesi olan TOKİ, düşük gelirlilere konut yapımını finanse ettiği gerekçesiyle lüks konut yapımını savunuyor. Fakat gerek TOKİ gerekse KİPTAŞ gibi belediye işletmeleri genellikle lüks konut üretimiyle uğraşarak sermaye birikimi yaparken, aynı zamanda devlet arazilerinin satışı ve toplu konut ihaleleri ile büyük sermayenin kârını artırmasına hizmet ediyorlar."⁴ Kuzey Kürdistan'da ise TOKİ sömürgeleştirilenin temel aracı olarak işlev görüyor. 2016'da özyönetim direnişleri sırasında yer-

³ F. Engels, Konut Sorunu

Konut Stokunda Durum (Adet)

	İnşaat Ruhsatı	Yapı Kullanım İzin Belgesi	İlk El Konut Satışı	Konut Stokuna Eklenen (kümülatif)
2013	839.630	726.339	529.129	197.210
2014	1.031.754	777.596	541.554	433.252
2015	897.230	732.877	598.667	567.462
2016	1.000.368	753.131	631.686	688.907
2017	1.405.447	833.517	659.698	862.726
2018	669.165	894.240	651.572	1.105.394
2019	324.839	740.470	511.682	1.334.182
2020	547.211	599.889	469.740	1.464.331
2021-1.Ç.	168.447	159.294	80.370	1.543.255

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

le bir edilen kentlerin –hatta işgal edilen Efrin ve diğer Rojava kentlerinin- tekçi yeniden yapılandırılmasını sömürgeci faşist rejim TOKİ eliyle gerçekleştirdi, gerçekleştirmeye devam ediyor.

1990'lara kadar kamu işçi ve çalışanlarına dönük lojmanlar ve afet evleri şeklinde yapılan konutlar, kentsel topraklarda kamu mülkiyetinin 1980'lere kadar yaygınlığının barınma sorununun gecekondular, kooperatifler ve belediye-kooperatif işbirlikleri yoluyla çözülmesinden ötürü barınma çok yüksek maliyet getirmiyordu.

Emperyalist merkezlerden farklı olarak Türkiye'de "sosyal konut" olgusu konut soruna çözüm olacak düzeyde gelişmedi. Avrupa'da, özellikle de Avusturya, Almanya

ve Britanya'da yaygın olan "sosyal konut"laşma da 1950'lerden sonra kapitalist hızlı gelişimin (aynı zamanda emperyalist sömürgeci) birikimi ile SB'nin karşı hegemonyasında geliştirilen "sosyal devlet" projesinin en önemli unsuru olageldi. Emperyalist küreselleşmeyle –özellikle de 2008 kriziyle açığa çıkan varoluşsal krizi ile– tasfiye edilmeye başlanan (bazı ülkelerde ise edilen) "sosyal devlet", "sosyal konut"laşmanın sonuna da işaret ediyordu.

Emperyalist küreselleşmenin karakteristik bir özelliği olarak spekülasyon sermayenin toplam sermaye hareketinde belirleyici konum kazanması, konutlaşma sektörü için de geçerlidir. Dahası bugün belli başlı büyük kentlerde "barınma sorunu" esasında ticaretin konusudur.⁵ Ko-

⁴ Kentin Lanetlileri, Teoride Doğrultu, Sayı 31

⁵ Konutların sahipleri, konutlarını sadece kiraya vermiyorlar, konutu aynı zamanda "hisse"ler yoluyla borsanın konusu haline getiriyorlar. Örneğin Berlin'de Deutsche Wohnen gibi büyük konut spekülasyonörlerine ait dairelerin kiracıları ortalama 177 Euro'yu doğrudan "hissedar"lara ödüyor. Avrupa'nın belli başlı metropollerinde yaşanan "konut krizi"nin analizi için bakınız; https://www.rosalux.de/fileadmin/images/EnglishWS/Alarm_bydleni_EN-1.pdf

Türkiye'de konut sorununun kimi somut görünüşleri ve yönleri için incelenebilecek üç rapor:

Türkiye'de Konut Sorunu Ve Konut İhtiyacı Raporu, 2011, İnşaat Mühendisleri Odası (https://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/9ca6617c167713d_ek.pdf)

Türkiye'de Konut Sorunu Ve Konut Politikaları, 2015, Alkan/Uğurlar, (https://kentarastirmalari.org/wp-content/uploads/2020/03/01-Turkiyede_KonutSorunuVeKonutPolitikalar%C4%B1.pdf)

Sahibindex Konut Piyasası Görünümü, Kasım 2021 (<https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2021/11/sahibindex-Konut-Piyasasi-Gorunumu-Kasim-2021.pdf>)

Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da konut sorunun özgün dinamikleri, kentlerin yapısını ezilenler cephesinden ele alan "Kent'in Lanetlileri" yazısını da yeniden hatırlatalım.

nutlar büyük sermayenin ve bankaların temel yatırım alanıdır. “Konut stoku”nun temel kaynağı da budur.

Belli başlı metropollerde ve büyük kentlerde yapılacak bir turda her gözlemcinin gözüne “boş konut”lar çarpacaktır. Zira bugünün konut sorunu “konut darlığı”nın ötesinde var olan konutların “barınacak” insan ile, yani kiracıyla buluşmamasını kapsamaktadır. Bu aynı zamanda kentin yeniden yapılandırılması ve emekçilerin kent merkezlerinden sürülmesi ile bağlantılıdır. Dolayısıyla “konut sorunu”nun bireysel çözümü de kent merkezinin dışına taşınmaktadır.

En genel hatlarıyla çizilen bu tablodan çıkartılacak en önemli sonuç “barınma”nın kapitalist emperyalizmin en belirgin özellikleriyle iç içe geçtiği, kamusal alandan ziyade uluslararası sermayenin doğrudan müdahalesinin bir konusu olduğu ve dolayısıyla emek-sermaye çelişmesinin tam merkezinde durduğudur.

Barınma Hakkı

“Barınma hakkı”nın ne olduğunun açıklanması “mücadele biçim ve yöntemleri” ile ilgili geliştirilecek açıklama için belirleyici. Mevcut düzenin öne sürdüğü “barınma hakkı”, insan haklarının ikinci jenerasyonunun bir hakkı olarak evrensel hukukta yer edinmiştir. Birleşmiş Milletler’ce kabul edilen bu hak, yasal dayanağını Ekonomik Sosyal Ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 11. maddesinde bulur. Ayrıca bir çok burjuva devlet “barınma hakkı”nı kendi anayasalarına da bir “temel hak” olarak almışlardır.

Burjuva düzen, tekeli kapitalizmin yükseliş süreci ve yeni-sömürgeciliğin ortaya çıkışıyla girdiği görece

büyümenin ve sosyalist Sovyetler Birliği’nin emekçilere sunduğu demokratik haklar ve gelişen yaşam koşullarının baskısıyla vermek zorunda kaldığı tavizler kapsamındaki haklar, işçi ve toplumsal hareketlerin talepleri ve bunlar için mücadeleye girişmeleri ile kazanılmıştır.

Ne var ki bu “hak”, sosyalist Sovyetler Birliği ve halkçı devrimci-demokratik ülkelerin dışında realize edilmemiştir. Türkiye’de bu tipten anayasal “hak”ların aynı zamanda ağır sömürgeci ve faşist rejim gerçeğini perdelemek için kullanıldığı da

**“Barınma hakkı”
mücadelesinin esas
muhatapları kentin büyük
konut spekülâtörleri/
tekelleri ve onların
çıkarlarını koruyan siyasal
düzenleridir.**

eklenmeli.

Burjuva düzen emekçilere ve insanlara bir tarafta “barınma hakkı” “tanırken”, diğer tarafa büyük konut spekülâtörlerine ve tekellere “konut(laşma), ticaret, spekülasyon ve kiralatma/kiralatmama özgürlüğü” tanıyor. Kuşkusuz bu iki “hak”tan sadece biri kapitalizmin gerçeğiyle örtüşür ve iki “hak” aynı anda gerçekleştirilemez.

Dolayısıyla “barınma hakkı” mücadelesinin esas muhatapları kentin büyük konut spekülâtörleri/tekelleri ve onların çıkarlarını koruyan siyasal düzenleridir. Zira krizi geliştiren dinamikler ve kiralaları havaya uçuran, gecekonduları ve emekçilerin “kendi evleri”ni “mega projeler”de eriten büyük sermayeye sahip konut üreti-

cileri ve yatırımcıdır – ki bunlar da Türkiye’de uluslararası sermayeyle kaynaşmış mali oligarşidir.

“Barınma Hakkı” İçin Ekonomik Ve Politik Reform Mücadelesi

“Barınma ücreti” bir emekçinin aylık giderinin başında geliyor, dahası ezici ağırlığı oluşturuyor.

Artan kiralara karşı “genel ücret artışı” talebi hem işçi-emekçi ücretleri hem de öğrencinin bursu bakımından “barınma hakkı” mücadelesi kapsamında da yükseltiyor/yükseltilebilir.

“Genel ücret artışı”nın dışında geçtiğimiz yıllarda öne çıkan bir mücadele aracı “kiracı sendikaları”nın kolektif hak savunuculuğu. İşçi sınıfının kolektif ekonomik mücadele aracı olarak sendikalar “konut” düzleminde yeniden karşılığını buluyor. Emekçi kiracıların kolektif haklarının ve çıkarlarının savunulması zemininde bir araya gelen irili ufaklı semt inisiyatifine dayanan söz konusu sendikalar ve inisiyatifler, “ev sahibine” karşı bir dayanışma ağı işlevi görüyor.

ABD ve İsveç’teki örneklerin ardından Almanya’da da yaygınlaşan “kiracı sendikaları/kiracı inisiyatifleri” veya “dayanışma ağları” deneyimi incelendiğinde pratikte ve yasal düzlemde “kiracı”nın eşitsizliğine dayanan “mahkum oluş”unu ortadan kaldırmak, “kiracılar”ın gücünü birleştirmek ve kolektivize etmekte başarısı göze çarpacaktır.

“Ev sahibi” ile sorun yaşayan herkes X kentinin Y semtinin Z sokağın-

da kurulan “kiracı inisiyatif”nden yardım isteyebilecek, “sendika” da hukukçusu ve eylemcisiyle mücadeleyi kolektivize ederek “ev sahibi”nin karşısına örgütlü çıkacak ve “üyeyi için hak isteyecek”. Zaman zaman politik reform talepleri yükseltse de esasen “kiracı-ev sahibi” denkleminde “kiracı”nın ekonomik mücadele aracı işlevi görüyor. Almanya’nın Frankfurt kentinde kurulan “kiracı sendikası” deklarasyonunda amaçlarını şu şekilde açıklıyor: “Kiracı sendikasının üyeleri bir çok düzlemde ev sahibiyle yaşanan sorunlarda birbirine yardımcı olacak: İtiraz yazılarının birlikte yazılmasından tutalım da komşularımız ile yaşadığımız bölgemizde somut bir olumsuzluğa karşı kolektif eylemi hazırlayacağımız ev, sokak ve semt meclis toplantılarının örgütlenmesine.”⁶

Başka bir mücadele deneyimi de salgınla birlikte “kiralarnı ödeyemeyen” Manchester öğrencilerinin kampüs işgalidir. Aynı zamanda “öğrenci grevi” niteliğini de taşıyan işgal eylemi kiralarnın 30% düşürülmesiyle başarıyla sonuçlanmıştı.⁷

Yeri gelmişken “kira grevi” üzerine durmakta fayda var. Kira grevi, Britanya merkezli bir mücadele aracı olarak özellikle de öğrenci gençlik tarafından sıkça devreye sokuluyor. Öncesi bir yana 2015’den beri farklı üniversitelerde gündemleşen grev, çoğunlukla zaferle sonuçlanıyor. Öğrenci yurt ve evlerinde veya “yurtsuz” kalanların üniversite kampüslerinde başlattığı grev, oturma eylemi, işgal, imza kampanyası, kit-

⁶ <https://www.mietergewerkschaft.de/gewerkschaft/warum-wir-eine-mietergewerkschaft-brauchen>

⁷ <https://challenge-magazine.org/2021/09/11/a-year-of-campaigns-manchester-students-secure-historic-rent-strike-win-but-the-fight-doesnt-end/>

lesel protesto vs. araçlarla bütünleştiği ölçüde etki kazanıyor.⁸

Emekçi solun özneleri veya halk hareketi tarafından yükseltilsin fark etmez siyasal reform mücadelesinin “konut krizi” bağlamındaki üç ana talebi var.

Birincisi; kiralarn düzenlenmesi. “Sınırsız kira artışı”nı önlemek üzere kiralarn bölge esasına göre düzenlenmesinin iki biçimi var. Birincisi, kıyaslanabilecek konutların ortalama kira fiyatının belli bir oranı (örneğin 20%) aşmamasını veya belirli bir zaman içerisinde (örneğin 30 ay) kira fiyatlarının yükseltilmemesini içeren “kira freni” gibi regülasyonlar. İkincisi ise doğrudan bir “kira kapağı”, yani bir üst sınırın belirlenmesi.

İkincisi; “sosyal konutlaşma”. Hem devlete, hem de belediyeye yöneltilen bu talep, “yaşanılabilir ve ödenebilir kiralık evler” olarak da okunabilir. Genelde de bu talebin özellikle de “sosyal devlet” olgusuna

ait olduğu hatırlanırsa sorunun çözümü bakımından çok karşılık bulmayacağı ortada. Dahası Türkiye’de “sosyal konutlaşma”nın temel muhatabı TOKİ olunca bu daha da geçerli. Yine de siyasal reform mücadelesinin bir konusu olarak yükseltiliyor ve yükseltilebilir.

Halk hareketinin öne sürdüğü ve yükselttiği “kamulaştırma” talebi ise basit bir “reform” talebi olmasa da, bu biçimde yükseltildiği için bu başlık altında ele alacağız. Büyük “konut spekülörleri ve tekelleri”nin kamulaştırılması ve “konut”ların kooperatif, belediye veya “kiracı”lara devredilmesi talebini yükselten inisiyatifler ve kampanyalar geniş bir kitle desteğine ulaşıyorlar.

Berlin’deki “DW & Co.’yu Kamulaştıralım” kampanyası eyalet çapında zorladığı referandumdan zaferle çıktı ve Berlinliler iradelerinin “büyük konut spekülörlerinin kamulaştırılması” yönünde olduğunu beyan etti. İnsanların en temel

⁸ Britanya’daki “kira grevi” deneyiminden yapılan soyutlamalar sonucu “kira grevi” örgütlemek isteyenler için oluşturulan “el kitabı”na buradan ulaşabilirsiniz: <https://www.rent-strike.org/strategy>

ihtiyaçları arasında yer alan konutun mali spekülasyona tabi olmasını kabul etmeyen inisiyatif başta 'Deutsche Wohnen' tekeli gelmek üzere Berlin'de spekülasyoncuların elinde olan 3 binin üzerinde dairenin kamulaştırılmasını talep ediyor.

İsveç'te faaliyet yürüten Hyresgastforeningen de ülkenin en büyük halk hareketi olarak siyaset sahnesinde önemli ve görmezden gelinmeyecek bir özneye dönüştü.⁹

"Sağlıklı barınma", salgınla birlikte yeniden gündemleşti. F. Engels, Konut Sorunu'nda yoksul semtler veya kötü barınma koşullarıyla salgınların ilişkisini şöyle açıklıyordu: "Modern doğa bilimi, işçilerin sıkışık bir şekilde yaşadığı sözde "yoksul semtler" in, zaman zaman kentlerimizi etkileyen bütün salgınların üreme yeri olduğunu tanıtlamıştır. Kolera, tifüs, tifo, çiçek ve diğer harap eden hastalıklar, bu işçi sınıfı çevrelerindeki pis havaya ve zehirli sulara mikroplarını saçmaktadırlar. Burada mikroplar hiç bir zaman tam olarak ölmekte, ve koşullar izin verir vermez salgınlar haline dönüşmekte ve ardından üreme yerlerinin ötesine, kentin, kapitalistlerin yaşadığı daha havadar ve sağlıklı kısımlarına yayılmaktadır."

Hem "sağlıklı barınma" hakkı için sürekli mücadele ve buradan kamusal "çözüm" talebi (çöp vs.), ama aynı zamanda "ev sahibi"nden konutu "yaşanabilir" tutma, "gerekli harcamaları" yapmaya zorlamayı da kapsayan bu talep, yoksulluğun ve

işsizliğin emekçiler arasında belirgin konum kazandığı günümüz toplumunda "bireysel konut mülkiyet"ini ayakta tutmanın da zorluklarına işaret ediyor. Keza konutları "depreme dayanıklı" hale getirme zorunluluğu da "bireysel konut mülkiyet"ini tasfiye etmenin bir kaldıraç oluveriyor.

İdeolojide "Özel Mülkiyet" in Meşruiyet Bunalımı

"Herkeseye yetecek kadar konut"un oluşu, fakat bunların "barınacak" ile buluşamaması konut sorunu özelinde kapitalizmin varoluşsal krizi ve burjuva ideolojinin iflasının bir yansıması olarak "özel mülkiyet" in meşruiyet bunalımının da bir dış vurumu.

Emperyalist merkezlerde yükselen "kamulaştırma" veya "kamusal barınma" talebi, yani "konut"un ve "barınma"nın büyük tekellerin ve spekülörlerin "insafına" bırakılması, toplumun geniş kesimi tarafından paylaşılan bir görüş ve duygu. Burjuva sol dahil burjuvazinin ve ideologlarının tabularından biri olan "kamulaştırma"nın halkta bu kadar yankı ve karşılık bulması, "konut" sorununda hatta baskın görüş olması işte tam da "özel mülkiyetin" dokunulmazlığının cepheden sorgulandığını bir kez daha ortaya çıkardı.

"Barınma hakkı", "özel mülkiyet" in "dokunulmazlığı" nı dışlayan, onunla mücadeleye girişen bir "hak" tır.

Berlin'de referandumun ortaya çıkarttığı iradeye rağmen

⁹ İsveç'de "barınma krizi" ve "barınma hakkı" mücadelesi hakkında bilgilenmek için: Listerborn/Molina/Richard, Claiming the right to dignity, RH Journal, Vol. 2(1). (https://radicalhousingjournal.org/wp-content/uploads/2020/05/RHJ_Issue-2.1_07_Long-read_Listerborn_119-137.pdf)

Dünyada "konut hakkı" mücadelesini izleyen, çeşitli ülke deneyimlerini bilimsel araştırmanın konusu yapan Radical Housing Journal takip edilebilir.

“kamulaştırma”yı gerçekleştirmeyecek burjuva politika, bu yolla aynı zamanda emekçiler nezdinde teşhir oluyor.

Burjuva veya reformcu bir düzlemde ele alınsa bile “barınma hakkı” bugünkü kapitalizmin varoluşsal zeminini sarsan bir mücadele alanıdır. Bu bilince çıkartıldığında geniş emekçilerde boy veren kültürel-ideolojik hegemonya boşluğunu doldurmak mümkün olur, planlı ve kamusal-toplumsal ekonomiyle karakterize olan sosyalizmin “meşruluğu” kurulur, gelişir.

“Barınma Hakkı”nı Almak

“Barınma hakkı”nın fiili meşru yolla, başka bir deyişle “doğrudan eylem”le almanın iki biçimi öne çıkıyor.

Fiili yollarla gecekonduların inşası, Türkiye ve Kuzey Kürdistan’da emekçilerin ve onların siyasal öznelerinin kullandıkları ve devreye soktukları bir biçim olarak biliniyor. Hem inşası, ama daha önemlisi kurulan gecekonduların yıkıma karşı savunulması devrimci hegemonya çarpışmasının bir alanı olarak da devrimci hareketin belleğinde yerini koruyor.¹⁰

Varoşların ve emekçi semtlerin yıkıma ve neoliberal kentsel dönüşüm projelerine karşı savunulması emekçilerin “barınma hakkı” mücadelesinin önemli bir ögesi olmaya devam ediyor.

Devlet terörü eşliğinde gerçekleştirilen yıkım sonrası emekçiler baki-

mından ortaya çıkan “konutsuzluk” Brezilya’da özgün bir yol açtı. Dağıtılan gecekonduların sakinleri “kent merkezleri”ne hücum etti. Bu emekçiler bakımından “kent hakkı”ndan “kent merkezi hakkı” mücadelesine geçişi ifade ediyordu.¹¹

Doğrudan eylemle “barınma hakkı”nın alınmasının ikinci biçimi “işgaller”dir. Mali ekonomik sömürgelerde boş bina ve yarım bırakılmış inşaatların, harabelerin işgali öne çıkarken, emperyalist merkezlerin kentlerinde doğrudan daire ve ko-

Varoşların ve emekçi semtlerin yıkıma ve neoliberal kentsel dönüşüm projelerine karşı savunulması emekçilerin “barınma hakkı” mücadelesinin önemli bir ögesi olmaya devam ediyor.

nutların işgalleri öne çıkıyor. Bu ayırım kategorik olmadığından “konut işgalleri”ne daha yakından bakmakta fayda var.

2018’de 122 evsiz aile 14 katlı İNSS binasını işgal etti. İşgalcilerin yarısı daha öncesi Hotel Cambridge’in “boş odaları”nı işgal etmişlerdi.¹²

Yeni sömürge ülkeleri bakımından dikkat çekici konut işgal hareketinin bir vatani da Filipinler. Kent yoksulları örgütü KADAMAY, Bulacan’da

¹⁰ Neoliberalizm ve Konut Sorunu, Teoride Doğrultu Sayı 19, <http://marksistteori2.org/65-teoride-dogrultu/sayi-19-ocak-subat-2005/261-neoliberalizm-ve-konut-sorunu.html>

¹¹ Stevens, *Occupy, resist, construct, dwell!*, RH Journal, Vol. 1 (1). (https://radicalhousingjournal.org/wp-content/uploads/2019/04/07_Retrospectives_Stevens_131-149.pdf)

¹² Age

5 bin 300 konut birimini işgal etmiş, kararlı mücadele sonucu parlamento işgalcileri tanımak zorunda bırakılmıştı.¹³

"İşgaller" in gerçekleşme biçimi soyutlanarak şöyle özetlenebilir: "İşgal" eylemini gerçekleştirecek grup/kitle oluş(turulu)yor, uzun zamandır "boş" olan bir "konut" u seçiyor ve bu "konut" u işgal etmeye karar veriyor. Öncesinden başlayarak işgal boyunca "komşular" da sahiplenici bir ilişki sağlayacak, onlar nezdinde "meşruiyet" kazandıracak bir siyasal ajitasyon faaliyeti yürütülüyor. Aynı zamanda "nöbet" sistemiyle "işgal edilen konut" un öz savunması sağlanıyor. Toplumun/ semtteki komşuların da dayanışmasını kazandığı ölçüde grup "kalmama meşruluğunu" elde ediyor. "Meşruiyet" yayıldığı ölçüde saldırı siyasal polis bakımından zorlaşıyor. Olası bir saldırı da "boş konut" un yeniden "boşaltılması" amacıyla gerçekleştiğinden burjuva devletin ve onun si-

yasal polisinin sınıfsal özünü gözler önüne seriyor.

Bu alanda bütün deneyler "işgal" in kendisinin genel bir kiracı adaleti veya "konut hakkı" hareketinden yalıtık başarıya ulaşamayacağını gösteriyor. "Barınma" nın bu biçimi "basit bir konut" elde etmenin ötesinde aynı zamanda sosyal ve siyasal çekim merkezine dönüşüyor. Avrupa' nın hemen hemen bütün metropollerinde hem toplu "yaşama" hem de siyasal faaliyetin bir merkezi işlevi gören "işgal evleri/merkezleri" var.

Özellikle otonom-anarşist hareketin bir mücadele biçimi olan "konut işgalleri" bir dönemdir devrimci ve komünist gruplar ve örgütlerce de devreye sokuluyor.

Büyük mali konut spekülatörlerinin "boş evleri" dışında aynı zamanda hotel, spor salon ve tesisleri, sahalar, sinema ve tiyatrolar, büro binaları vs. de "işgal" in hedefi olabiliyor.

¹³ Dizon, Philippine housing takeover, RH Journal Vol. 1 (1). (https://radicalhousingjournal.org/wp-content/uploads/2019/04/06_Retrospectives_Dizon_105-129.pdf)

Kuşkusuz siyasi polis uygun bir zamanda “işgal”i dağıtmak üzere pusuda yatıyor, fakat “konut sorunu”nun fiili bir kolektivizasyonla çözülmesi hem eylemci açısından hem de onu izleyen kitleler açısından toplumsal değıştirici bir rol oynuyor. Mücadelenin yoğunluğu, özellikle de “işgal”in genel bir “konut hakkı” mücadelesine bağlanıp bağlanmaması “işgal”in başarısını belirliyor.

“Konut sorunu”nun mücadele biçim ve yöntemlerinin krizden en fazla etkilenen kadınlar, LGBTİ+’lar ve göçmenler/mülteciler tarafından kendi zeminlerinden çeşitlendirildiğini vurgulayalım.

Konut sorunu, kadının “evsel köleliği”ni katmerleştiren, onu “erkeğe bağımlı” kılan bir faktör olarak “kopma”nın en temel engelleri arasında yer alıyor. “Kadın sığınma evleri” genel bir kamusal hizmet olmanın dışında kadın özgürlük mücadelesinin “barınma hakkı” ekseninde temel gündemlerinden biri olmaya devam ediyor. Rojava-Kuzey Suriye’deki Kadın Köyü (Jinwar) örneği, Küba’daki kadın eksenli toplu sosyal konutlaşma ve “kadın dayanışma evleri” biçiminde kolektif evler mücadele yöntemleri örnekleri olarak sunulabilir. “Barınma hakkı”ndan yoksun bırakılan evsiz kadınların aynı zamanda cinsel şiddete de maruz kaldıklarının altını çizelim.

LGBTİ+’lar bakımından da “barınma sorunu” daha ağır yaşıyor. Salgınla birlikte “evde kalın” çağrı-

sına rağmen Bayram Sokak’ta “sokağa atılan” translar da bir daha gösterdi ki, heteroseksist toplumun bütün toplumsal çelişkileri cinsel kimlik ve yönelimleri heteroseksist olmayanda daha yıkıcı ve “yok sayıcı” bir biçimde yaşıyor.¹⁴ LGBTİ+’ların “yaşam hakkı”nın reddedildiği bir ülkede “barınma hakkı” da reddediliyor. Kimi ülkelerde belediyeler LGBTİ+’lara “konut kiralama”da pozitif ayrımcılık uyguluyor. LGBTİ+’lara yönelik ayrımcılığa karşı genel siyasi çalışmalar dışında “kolektif evler”, LGBTİ+’lar için

Mücadelenin yoğunluğu, özellikle de “işgal”in genel bir “konut hakkı” mücadelesine bağlanıp bağlanmaması “işgal”in başarısını belirliyor.

“konut potası” da gözlemleniyor.

Son olarak mültecilerin “barınma sorunu”nu özel olarak ele almak doğru olur. Son yıllarda mültecilerin “barınma hakkı” mücadelesinin genel siyasi çalışmanın dışında özellikle de işgal evleri (Yunanistan), toplu park ve meydan işgalleri (Fransa vs.) ile sürdürüldüğünün altını çizelim. Başkaca sosyal sorunların yanı sıra aynı zamanda bir “barınma sorunu” teşkil eden, mültecilerin hapsedildikleri “toplama kampları”na karşı mücadele de aynı şekilde sürdürülüyor ve öne çıkıyor. Genelde “sağlıklı

¹⁴ Gökkuşuğu Bülteni (87): Olcay Atık ile öğrencilerin ve LGBTİ+’ların barınma sorunları, medyascope. (<https://medyascope.tv/2021/10/02/gokkusagi-bulteni-87-olcay-atik-ile-ogrencilerin-ve-lgbtlerin-barinma-sorunlari/>)

ve yaşanabilir barınma" talebinin dışında yerlilerin mültecilerle dayanışması, onlar için talepler yükselmesi talebin karşılanması bakımından stratejik bir yerde duruyor.

Yunanistan'ın Midilli adasında mültecilerin çadırları "ateşe verme" eylemlerinin de "barınma hakkı" mücadelesinin daha militan bir biçimi olarak dikkate alınması gerektiğini vurgulayalım.¹⁵

Bütün bu mücadele biçim ve yöntemleri işçi ve emekçileri, gençleri, kadınları ve LGBTİ+'ları emperyalist küreselleşme ve onun rantçı

zümleneceğini ummak budalalıktır. Çözüm, kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılmasında ve bütün geçim araçlarına ve iş araçlarına bizzat işçi sınıfının el koymasında yatmaktadır."¹⁶

Dahası "barınma hakkı"nın toplumsal olarak kazanılmasının kapitalist üretim tarzının hüküm sürdüğü, emperyalist küreselleşme ile reform ve ekonomik mücadelenin olanaklarının daha da kısıtlandığı günümüz dünyasında daha da olanaksızlaştığı unutmamalı.

İster ekonomik isterse de ideolojik veya siyasal alanda olsun, "barınma hakkı" mücadelesinin bütün yöntem ve biçimleri Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da zorunlu olarak faşizmin yasak ve devlet terörüyle karşı karşıya kalıyor/kalacaktır. Dolayısıyla antifaşist mücadeleyle iç içe geçmeyen ve politik özgürlük mücadelesiyle bütünleşmeyen herhangi bir mücadele "kendi zemininden" olsa bile uzun vadeli gelişemez ve yaşayamaz.

Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da "antifaşist, antiemperyalist, antisömürgeci, cins özgürlükçü demokratik devrim" ile kurulacak Halk Cumhuriyeti Birliği'nde "Büyük emlak sahipleriyle, devletin mülkiyetinde bulunan tüm yapılar ve kentsel araziler ile büyük iç ve dış ticaret halk mülkiyeti haline getirilecektir. [...] Konut sorununun çözümüne, bir toplu konut seferberliğiyle ve halk mülkiyetine dönüştürülen konutların öncelikle yoksul ve bakıma gereksinen emekçilerin kullanımına sunulması

Yunanistan'ın Midilli adasında mültecilerin çadırları "ateşe verme" eylemlerinin de "barınma hakkı" mücadelesinin daha militan bir biçimi olarak dikkate alınması gerektiğini vurgulayalım.

düzenine karşı mücadeleye sevk etmede, sınıf çelişkilerini beliglenleştirme ve fiili meşru zeminde mücadeleyi büyütmede işlevli olacağı, bu araçların ve yöntemlerin daha da zenginleştirilerek mücadelede kullanılmasının ihtiyacı ortada.

Zira 19. Yüzyılda olduğu gibi bugün de; "Kapitalist üretim biçimi var olmaya devam ettiği sürece, konut sorununun, ya da işçilerin yazgısını etkileyen herhangi bir başka toplumsal sorunun tek başına çö-

¹⁵ Moria: Sınır boylarındaki yangın AB'yi yakar, ETHA, (<http://etha26.com/haberdetay/deniz-boran-yazdi-moria-sinir-boylarındaki-yanigin-abyi-yakar-124626>)

¹⁶ F. Engels, Konut Sorunu

yoluyla başlanacaktır. Konut, bina ve kent yapısının tümüyle depreme dayanıklı hale getirilmesi, dayanıksız yapıların tasfiyesi için çalışmalar yürütülecektir.”¹⁷

Zira bütün bu mücadele yöntem ve biçimleri bu amaca bağlı “kullanıldığı” devrimci ve toplumsal dönüştürücü olduğu bütün deneyimlerden çıkartılacak belirleyici sonuçtur.

¹⁷ Antifaşist, Antiemperyalist, Antisömürgeci, Cins Özgürlükçü Demokratik Devrim Programı

20. yüzyıl Kürt aydınlanmasının bazı kaynakları

Efe Dağlı

Kürtlerin en az dört ayrı devletin sınırlarıyla birbirlerinden ayrılmaları şöyle bir avantaj sağladı. Bir devlet kendi sınırları dahilindeki Kürt isyanını bastırduğunda bile diğer ülkelerdeki Kürt kültürel siyasal varlığı ilgili devletin elini kolunu bağlarken zulme maruz kalanların moral dayanağı oluyor, var olduklarını kanıtlıyordu. Şayet bütün Kürtler tek bir ulus devletin idaresi altında olsaydı ilgili devletin bastırma/katliam siyasetinin başarısı Kürt uluslaşmasını sekteye uğrattı. 1938-1984 arasındaki zamanı bir boşluk gibi gören bakış açısı bu nedenle eksiklidir.

1800'lerde yerel-özerk yapısal siyasal ve fiziksel zorla ortadan kaldırılmaya başlanana dek adı resmi kayıtlarda "Kürdistan" olarak geçen coğrafyanın statüsü siyasal ilhak sınırları içindedir. İslam bu ilişki biçiminde müşterek paydalardan biriydi. Uzun bir ömür süren Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken aydınlar ve politikacılar türlü siyasal projelerle devleti yaşatma yollarını aradı. Abdülhamit İslamcılık yolunu tutarak çöküşü önlemek, olmuyorsa mümkün mertebe geciktirmek istedi. Kapitalizm doludizgin ilerlerken kapitalizm öncesi ekonomi biçimlerine yaslanan imparatorluklar da yıkılmaktaydı. Bu nedenle dağılma bir tür kaderdi- ki bugün Osmanlı yanlılarının önemli bir bölümü de bunu kabul ediyor.

Yıkımı gören ve bundan Abdülhamit'i sorumlu tutan, dolayısıyla kendi siyasal projelerini onun antitezi gibi öne süren ve bu yolla güç kazanan asıl ekip seküler milliyetçiler oldu. Kesif bir ezilen ulus düşmanlığı içeren bu siyaset biçiminin dehşet yaratan yıkıcı etkileri, ilk yıllardaki özgürlükçü söylem eriyip Birinci Dünya Savaşı patlayınca ortaya çıkacaktı.

Türk kurtuluş savaşı döneminde çeşitli yeniden yapılanma önerileri ortaya çıktı. Resmi politikaya dönüşen stratejinin bel kemiğini milliyetçilik oluşturdu.

Birçok bakımdan İttihatçı milliyetçiliğin dizginlenip modifiye edilmiş haline bürünen Kemalist milliyetçilik, Müslüman inançtan ulus ve ulusal toplulukları Türkleştirmeye

yaslanan uluslaşma projesi olarak çalıştı. Bu, tabii ki Türk burjuvazisinin devlet sınırları içinde diğer uluslar üzerinde sömürgeci hakimiyetini amaçladığı için iki önemli sonuca yol açtı: Asimilasyona direnen Kürt ulusundan isyanları soykırımcı saldırıyla ezdi ve Hristiyan halkları ise kitlesel tehcir ve nüfus mübadelesine tabi tuttu. Ayrıca Pontus Rumlarını da savaş koşullarında soykırımcı saldırıya tabi tuttu.

Müslüman ulusal topluluklar nüfus mübadelesine devlet sınırları içine doğru tabi tutuldular. Osmanlı zamanında uç beyliği işleviyle gönderilen veya tarihsel olarak Türklükle

Türkiye’de sadece mecburi İskan Kanunu uyarınca 500 bin Kürt köyünden kasabasından edilip coğrafyanın batısındaki kentlere sürgün edildi.

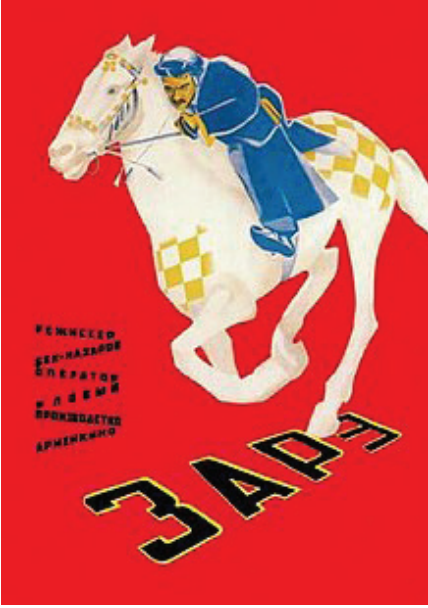
derdi olmamış nüfusun, Kafkasya ve Balkanlardan savaşların da etkisiyle Anadolu’ya getirilip yeni ulus projesine entegre edilmesi biliniyor. Türk uluslaşmasının Kemalist biçimlendirilişi bu gibi olgularla adeta imal edilmiştir. Bütün iddiasına rağmen Türkiye’de Türk etnisitesi, şayet bu etnik Türklük ve dolayısıyla 24 Oğuz boyundan birine mensubiyetse, hiçbir zaman çoğunluk olmamış, milliyetçilik “devlet milliyetçiliği” biçiminde akıp gelmiştir.

Kürtler yeni düzenin ilk kaybedenlerindendi. Verilen sözler çabucak unutuldu. Daha 1925’te Takrir-i Sükun Yasası ile Kürt coğrafyası “tenkil ve tedip” edilmeye çalışıldı. Bir sü-

re öncesine kadar müstakil bir tarihi ve kültürü olan bir “millet” sayılan Kürtler literatürden çıkarılıp yok sayıldı. 1930’lara gelindiğinde düpedüz Almanya ve İtalya faşizmlerinden esinlenen söz ve eylemler aldı yürüdü- ki bunlar, mesela dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt’un vecizesindeki gibi, öz itibarıyla Türk olmayanların kölelikten başka hakkı olmadığını anlatıyordu.

Üretilen ve yer yer teorik bakımdan gülünç sayılacak milliyetçilik çeşitlemeleri, Türkiye’yi emperyalizmin yeni sömürgesi olmaktan kurtarmayacak, esasen böyle bir direnç de ortaya çıkmayacak ve milliyetçilik yeni sömürgeci ilişki sütununun yatağı olacaktı. Konu bağlamında Kürtler o evrede de kaybetmiş, siyasal kültürel hakları tanınmadığı gibi asimilasyonla tenkil arasında salınan uygulamaların muhatabı sayılmışlardı.

Türkiye siyasi coğrafyasında Cumhuriyet ilanından bir süre önce Rusya’da “Bolşevik Devrimi” gerçekleşti. Devrimin Anadolu’daki ulusal kurtuluş mücadelesine dolaylı ve doğrudan katkılarıyla, Mustafa Kemal’in buna verdiği cevaplar biliniyor. Rusya’daki nesnel koşullar Türkiye’deki gibi olumsuzdu. Buna rağmen mesela Kürtlerin oradaki kültürel-siyasal gelişimi bambaşka bir hatta yol aldı. Türkiye’de sadece mecburi İskan Kanunu uyarınca 500 bin Kürt köyünden kasabasından edilip coğrafyanın batısındaki kentlere sürgün edildi. 1923- 1934 arasındaki dönemi de sayarsak yaklaşık bir milyon Kürt, daha 1930’larda Türkiye’nin batısındaydı- ki sadece bu bile Türkiye’deki Kürt ve evlilikler yoluyla Kürt-Türk melez kuşakların toplam sayısının sanılandan çok daha fazla olduğuna işaret eder.

Sovyetler Birliği'ndeki Kürt nüfusun toplamı bile 500 bini buluyordu. Ancak Sovyet devrimi, dolaylı olarak Türkiye'deki Kürtlerin de rönesansı oldu. Her ne kadar özerk yapıya dayanan kısa ömürlü 'Kızıl Kürdistan' deneyimine son verilmişse de kültürel özgür gelişimleri uzun yıllar boyunca desteklendi. Daha 1926'da Kürtleri anlatan ilk film "Zarê" çekilmişti örneğin. Sonraki yıllarda "Devlet Kürt Tiyatrosu" kurulacak, Kürtçe yayın yapan "Riya Teze" gazetesi yayınlanmaya başlayacaktı.

Kürtler, bazı anlatımlara göre, İran Dağları kanalıyla 2000 yıldır Kafkasya'da yerleşiktir. Tarihler konusunda ihtilaf bulunsa da araştırmacıların müşterek noktası 1000 yıl evvel Kafkasya'da olduklarıdır. Kürt Şeddadi Hanedanlığı Selçuklular ile dönemdaştır. Kürt hanedanı olarak bilinen ve yönetim katında Türk, Kürt, Arap aileler bulunan Eyübî devletinin çekirdeğini oluşturan Hezbanî Kürtleri Revvadiye aşire-

tindendir ve Abbasiler döneminde Azerbaycan'da yoğun bir Kürt nüfus yaşamaktadır. Edebiyatçı İtalo Calvino da tarihsel Azerbaycan'dan bahsederken, Kürt, Türk, İranlı insanların ortak yurdu sayar.

Şeddadi hanedanlığı yıkılınca Kürtler Gürcistan'a da yerleşir. Oset dilinin Kürtçeye benzerliğinde bu ilişkilerin etkisi vardır. 1795'te İran Şahı Gürcistan'a saldırdığında Rus Çarlığı Gürcistan'ı kendi eyaleti ilan etti. Rus-İran, Osmanlı-Rus savaşlarında pek çok Kürt aile ve aşiret bugün Azerbaycan- Ermenistan isimleriyle bilinen coğrafyaya geçti. Sözgelimi Karabağ'a 600 ailelik göç ve yerleşim 1800'lerin başında böyle bir sürecin ardından yaşandı.

O muhitlerdeki Kürt aşiretlerinin Osmanlı ve sonra Türkiye sınırları dahilinde akrabaları (Şemski, Bruki, Celali gibi) vardı. Kafkasya Kürtleri, Ezîdî ve Müslüman olarak iki Kürt damarı temsil eder ve bilindiği gibi Ezîdîlik Kürtlerin İslam öncesindeki yaygın inançları olan Zerdüşlük ve Maniciliğin İslam döneminde şekillenen biçimidir. Şimdilerde sayıları iyice azalmakla birlikte Laleş'i kutsal bilen ve yakın zamanda IŞİD vahşetinin muhatabı olan bu Kürt nüfus, ağırlıklı olarak Güney Kürdistan'da yaşamaktadır. Karşılıklı evlilik yaşağı (Şivan Perver'in hafızalara kazınan Kirivo şarkısındaki hikaye bunu anlatır), birbirini Kürt sayma gibi tutumlar ve 1915 kırımı dahil fermanlarla soykırımcı saldırılar ayrı öbekler halinde yerleşmelerine yol açtı. Kafkasya'daki Kürt nüfusta Müslüman Kürt oranı ise yarı yarıyadır. 1970'e geldiğinde SB'deki Kürt nüfus dağılımı şöyle olacaktır: Ermenistan'da %42.2; Gürcistan'da %23.3; Kazakistan'da %13.9;

Kırgızistan'da %9; Azerbaycan'da %6.2; Türkmenistan'da %3.3; diğer yerlerde %2.3.

Zilan Kürtlerinin yanı sıra Belikan, Cenikan, Hesovan, Serkan aşiretleri Kafkasya'da hayvancılıkla geçinirdi. Ancak Şemsedinov Kürtleri olarak bilinen Zilan Kürtleri 1800'lerdeki Rus çarlığı karşıtı isyanları destekledi. Kürt Faris komutasında iki bin Kürt süvari Ruslarla savaştı.

Aşiretler dönemi olması, ulusal ortak bilinç ve birlik halinden uzaklık, dağlarda dağınık yaşama ve aşiret yönetimlerinin çıkar rekabeti, ortak yaşam kültürünü paylaştıkları halde Kürtlerin farklı tavırlar geliştirmesini beraberinde getirmiştir. Ortak kültür ve davranış çizgisinden elbette söz açılabilir ancak özellikle politik planda total bir "Kürt" tavrından söz edilemez. Botan'daki Nasturi nüfusa yönelik katliam genel manada "Kürtlere" değil Botan Miri Bedirhan Bey'in hesabına yazılacak utançtır ve eş zamanlı olarak Bedirhan ile cenge tutuşan; bu siyaseti yanlış bulan Kürt aşiretleri de vardır. Tıpkı Ermeni Soykırımı siyasetine destek verenler kadar buna şiddetle karşı çıkan Kürt aşiretlerinin bulunması gibi. Benzer bir tutumu Osmanlı dahilinde kurulan aşiret alayları ve mekteplerine yaklaşımda da görebiliriz. "Kürtler", "Araplar", "Türkler" gibi olumsuzlayıcı genellemelerden mümkün merteye uzak durmak yeni problem yataklarına, içinden çıkılmaz karmaşalara karşı önemli bir farkında olma bilincinin önünü açar. Mesela Bitlis Sancağı'ndaki 650 Ezîdî ailenin göçünün hareketlerinin ardında çoklu dinamikler bulunuyordu.

Rusların Kürtlerle ilişkisi eski zamanlara rastlar. 1724'te kurulan Rus

Bilimler Akademisi "Kürdoloji" çalışmalarına başlamıştır. Sahadan Kürtlere dair veriler toplanıp arşivlenir, tarihleri araştırılır. İlk araştırmacılar (Peter Lench 1828-1884 gibi) genelde devlet memurudur. İkinci kuşaktan en çok bilinenler V. Minorsky, B. Nikitin gibi isimler Kürtler hakkında eserler yayınlamıştır. Rusya'nın siyasal emellerinden bağımsız olmayan çalışmaların asıl önemi Kürtçe el yazmalarının toplanması, sosyolojik akademi ürünlerinin ortaya çıkması, savaşçılıklarıyla öne çıkan Kürtleri Çarlığın dikkat merkezine yerleşirmesidir.

Devrimden sonra Ermenistan hükümetinin başından beri Kürt kültürünün tanınıp geliştirilmesi yönünde belirleyici bir katkıda bulunduğunu muhakkak kaydetmeliyiz. Daha 1922'de Tiflis'te Ezîdî yetimleri için akşamları ders verecek bir okul açılacaktır. Qanadê Kurdo, Çerkeze Beko, Semend Siyabend, Titale Mirad gibi sanatçılar bu okulda okuyacak,

Kamil Bedirxan ve Elixan Şaginov gibi isimler burada Kürtçe dersler verecektir. 1921’de Ermenistan Eğitim Bakanlığı Hakob Hazaryan’ın çabasıyla, Ermenice harflerin kullanıldığı Kürtçe alfabeyi hazırladı. “Şems” adı verilen Kürtçe alfabe ve ders kitapları ile Kürtler ana-dillerinde eğitime başladı. (Kürtçe alfabe hazırlayan ve dönemin Kürt gençleriyle ilgilenen ve sonraki Kürt Rönesansı’nda katkısı bulunan Mutkili Halil Hayali’yi de ayrıca anmak gerekir.)

İlk önce Eşterek yetimhanesindeki çocuklara Kürtçe dersler verildi, Kürtler için beş ilkokul açıldı, 267 öğrenci kaydedildi. Beş yıl sonra okul sayısı 10’a, öğrencilerin sayısı 520’ye ulaşacaktır. Bunun yanında gezici öğretmenlik sistemiyle Kürt köylerine yollanan öğretmenler yetişkinlere dersler verdi. Eğitim veren ilk öğretmenler genellikle Ermeni’ydi. Üstelik bir bölümünün Kürtçe bilmesinde soykırım döneminde o coğrafyaya kaçanların da payı vardı. O yıllarda Eminê Evdal, Heciyê Cindî gibi öğretmenler yetişti. Erivan Eğitim Fakültesi’nde 10 yıllık eğitim programı olan ve Rus-

ça, Ermenice, İngilizce de öğretilen bir Kürtçe bölümü açıldığında tarih 1931’di.

Latin alfabesinin yapısal olarak Kürtçeye daha yakın olduğu düşünülünce 1925 yılında Latin harflere dayalı yeni alfabe talebini dile getiren Kürtlerin isteği 1928’de karşılanacak, 1929’da yeni alfabe resmileşecekti. Bu çalışmada Erebe Şemo ile Süryani dilbilimci İshak Marogulov’un emeği belirleyicidir. İki isim “kendi kendine Kürtçe-okuma yazma” adlı bir kitap da hazırlamıştır. Bu alfabeyi Azerbaycan ve Türkmenistan da kabul edince Sovyet Kürtlerinin üstünde uzlaştığı alfabe ulusal iletişimi güçlendirdi, kültürel sanatsal ürünlerin dolaşımını sağladı.

1944’de ise bütün SB çapında yeniden Kiril alfabesine geçilmesiyle Kürtçe alfabe de Kiril harfleriyle yeniden düzenlendi.

“Riya Teze” de Ermenistan kaynaklıdır. Pek çok Kürt yazar ve aydın ilk çalışmalarını burada yayınladı. Kürtçe eğitim verecek akademik kadro için 1931’de Erivan Eğitim Akademisi açıldı, ilk müdürü de Erebe Şemo oldu. Diğer ülkelerden

gelen Kürtçe öğretmen adayları burada eğitim aldı. 1933'teki adayların sayısı 5'i kadın 110'du. Kadın öğretmen adaylarını artırmak için 2 yıllık okullar açıldı. 1933'e kadar Kürtçe biyoloji, tarih, edebiyat gibi 59 başlıkta 91 bin kitap basıldı.

1932'de Kürt Yazarlar Birliği oluşturuldu. Heciyê Cindî, Erebe Şemo, Eminê Evdal, Cesimê Celil, Etarê Şro, Ahmedê Mirazi, Wezirê Nadir, Ruban Drampyan, Qaçaxê Mirad gibi isimlerin Kürtlere odaklanan eserleri bir Kürtçe Edebiyat literatürü sağladı. İlk Kürtçe roman sayılan "Şivane Kurmanca" Erebe Şemo tarafından 1935'te yayınlandı.

1934'te 90 Kürdoloğun katılımıyla Erivan'da Kürdoloji Konferansı toplandı. Orada Kürtçenin Sovyetler Birliği'nde de kullanılan temel dillerden sayılması kararı alındı. Müzik alanında çalışıldı, Dengbej kamları kayda geçirilip arşivlendi, Heciyê Cindî ve Eminê Evdal "Kürt Folkloru" isimli bir kitap derledi. Plaklara kaydedilen ezgiler radyoda çalındı. Kürtçe-Ermenice sözlük hazırlandı, 50 civarında Kürtçe eser yayınlandı.

Geçici kesinti 1930'ların ikinci yarısında başlar. Lenin'in ölümüyle ahenginin korunması zora giren parti içi devrimci atmosfer 1920'le-

rin sonunda başlayan yaygın siyasal tasfiyelerle yönetilmesi imkansız bir hale gelmişti. 1936-1938 yargılamalarının refakat ettiği o yıllarda Nazi karşıtı teyakkuz sadece Çerkeslere, Çeçenlere, Tatarlara değil Kürtlere de etkisi olan -yıllar sonra bile süren- acılar yaşattı. Serinkanlılıkla tartışılmayı bekleyen önemli kırılma noktalarından biri olan 1930'larda yapılanlara yazının bağlamıyla sınırlı kalarak kısaca değinelim: 1930'larda SB'nin Kürt siyaseti, Kuzey Kürdistan'daki isyanları desteklemekten uzak duran, Xoybun'u İngiliz emperyalizmi ile ilişkilendiren, komşu ülke Türkiye'nin emperyalist saldırı üssü haline gelmesini önlemek için Kemalist rejimle uzlaşan bir politikaydı. Aynı zamanda bir büyük savaş hazırlık süreciydi.

Bu kapsamda Heciyê Cindî, Cerdoyê Genco, Ahmedê Mirazi tutuklanmış, Erebe Şemo Sibirya'ya sürgüne yollanmıştır. Erebe Şemo'nun sürgününe, tutuklanan Ermenistan Komünist Partisi Genel Sekreteri Aşot Hovhanisyan'a yazdığı mektup gerekçe gösterilmiştir. Gerekçe Xoybun ve Bedirhan ailesi ile iletişimde olmaktır. Xoybun da bu bakış açısı dahilinde İngiliz emperyalizmi ile ilişkili varsayılmıştır.

Bilindiği gibi 1936-1938 yargılamalarındaki ceza kararlarında bir kişinin bazen birkaç devlete birden ajanlık yaptığı gibi iddialar vardı. Bu bakış açısının çeşitlemeleri yıllar boyunca Kürt ulusal-kültürel varlığının geliştirilmesinin önündeki engellerin pratik zemini haline getirildi.

O yıllarda Müslüman Kürtlerden kitlesel sürgün Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yapıldı. Baskıdan nispeten daha az etkilenen Ezîdî Kürtler de, bir aşamadan

sonra, Suriye ve Irak'taki Kürtlerle ilişkili oldukları ve "Kürt milliyetçiliği propagandası" yaptıkları gerekçesiyle devletin baskısına maruz kaldı. Yanı sıra 1944'te tehciye tabi tutulan Gürcistan'daki Kürtler Orta Asya'ya gönderildi ve sürgün birçok insan bakımından ölüm yolculuğuna dönüştü. Riya Teze'nin yayınına son verildi. Kürtçe Latin alfabesi, alfabe birliği sağlama bahanesiyle yasaklandı ve Kiril harflerden oluşan bir alfabe hazırlandı.

Nazi saldırganlığı Sovyet sisteminin özgürlükçü, halkçı karakterini adeta felç etmişti. Trajik olan, Kürt kültürünün önündeki engellerin Stalin öldükten sonra yeniden canlanmasıdır. Aynı zamanda bu durum bir paradoksa işaret eder. Zira Kürtler 1920'lerde, Stalin'in de teşvikleriyle, adeta sıfırdan bir Kürt kültür arşivi oluşturmaya başlamıştı. Stalin'in ölümünden iki yıl sonra, 1955'te Riya Teze yeniden çıktı. Köylerin yarısından fazlasının Kürt olduğu yerleşim yerlerinde parti yöneticileri Kürtlerden seçilmeye başlandı. Bir de daha önemli bir gelişme olarak Erivan Radyosu'nda Kürtçe yayın başlatıldı, ki Kürt ulusal kültürel varlığının sağlanmasında, Kuzey'den Güney'e bütün Kürt coğrafyasına yayılan

bu yayının stratejik düzeyde önemi vardır. Adı yaygınca bilinen Casimê Celil o yıllarda radyonun Kürtçe bölümüne atandı. Aynı isim Sovyet Yazarlar Kongresi'ne Kürtleri temsilen katılacaktır. Erivan Üniversitesi'nde açılan "Kürdoloji" bölümü bu yeneden uyanışın akademik zeminini güçlendirmiş, Kürtçe doktora tezleri kültürel aydınlanmayı büyütüştür. 1950'lerde SB'de Kürtçe basılan eser sayısı dönemin genel ortalamasının en az dört katı kadar daha fazladır. Şikoyê Hesên, Ferike Usif, Mikayilê, Tosinê Reşit, Ordixanê Celil, Emerikê Serdar, Semendê Elî Siyabendov, Celilê Celil, Ahmedê Goge, Wezirê Eşo gibi edebiyatçıların ürünleri ortaya çıkmış, radyoda yayınlanmış, yaygınca okunmuştur. Dil ile ulusal birliğin inşası arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Hatta dil, diğer faktörlerden daha etkin bir ulusallaşma süreci bileşenidir. Kürtçe radyo yayınlarının eşlik ettiği bütün o Kürtçe edebiyat demokratik karakterde bir ulus bilincinin katalizörüne dönüşmüştür.

Aynı dönemde Ezîdlik çalışmaları canlanmış, klasik Kürt edebiyat eserleri Rusça-Kürtçe basılmış, Kürt kimlik bilinci pekişirken diğer ulusal topluluklarla yakın kültürel ilişkiler

geliştirilmiştir. Çeşitli devletlerden gelen Kürtler Erivan'da özgür Kürt edebiyatı ve akademik çalışmalarıyla karşılaştığında Kürt kültür ve tarihinin derinliğini görünce şaşırıp kaldıklarını yıllar sonra bile söyleyecektir. Leningrad'da toplanan Kürdologlar Haris Bitlisi'den Mele Mahmut Bayezid'e kadar pek çok tarihçinin eserini Rusça ve Kürtçe yayınladı. Bu çalışmalar, sonraki yıllarda Türkiye'deki Kürt edebiyatının beslenme kaynaklarına dönüştü.

Ermeni aydınların Kürt kültürüne katkıları süreklilik kazanmıştır. Gorki, Puşkin, Gogol gibi isimlerin eserleri Kürtçeye çevrilmiş, yüzlerce Kürt halk türküsü derlenmiş, binlercesi arşivlenmiştir. Ermeni Soykırımı'ndan kurtulup Ermenistan coğrafyasına gidenler yaygın biçimde Kürtçe biliyordu ve onlar da hafızalarındaki Kürtçe müzikleri aktarip arşivleme çalışmasına katkı sundular.

O yıllarda İran ve Irak'ta da Kürtçe yayınlar başlayacaktır. Peki ama bu ilginin kaynağı nedir? Kürtler "devletsiz topluluk" olarak hep gündemdedeydi. Savaşçıları ve kalabalık nüfuslarıyla öne çıkıyorlardı. 1800'lerden itibaren sömürgeci ve sonra emperyalist kuvvetler Kürtler üzerine türlü hesaplar yaptı, onları yedeklemeye, mücadelelerini yönlendirmeye çalıştı. Fakat özellikle İngiliz emperyalizmi örneğinde görüldüğü gibi, birkaç yüz bin kişilik toplulukları dahi "devlet" olarak kabul ederken, müstakil bir Kürt devletinin önünü kapadılar. Yine de Şeyh Ubeydullah ayaklanmasından beri ayaklanmalar Kürt ulusuna dayalı birleşik bir Kürt devleti hedefi ile çıktı. Simko, Berzenci, Koçgiri, Şeyh Sait, Ağrı isyanları, Mahabat merkezli Kürdistan

Cumhuriyeti vb. sayılabilecek örneklerdir. Mezopotamya'nın en kadim halklarından biri olması, aşiretsel ve köylü/dağlı kimliği, Müslümanlığı kendi dilinde yaşaması, Ezîdilik ve Riya Heq/Yarsan gibi Kürtçe ibadet edilen inançların yaratıcıları olması ve çok uzun yıllar özerk devletler halinde varlıklarını sürdürmedeki ısrarları onları feodal dönemde yok olmaktan kurtarmış ve kendine özgü bir ulusal edebiyat yaratmalarına neden olmuştur. Ehmede Xani ve Heciye Qoyi gibi iki büyük ulusalçı şairin varlığı dahi bu bakımdan özel olarak vurgulanmayı hak eder.

Kürtlerin ayaklanmaları 19. yüzyılın sonundan başlayarak büyük kapitalist güçler ve bölge devletleri tarafından dikkate alınmalarına yol açmış ama ayrı bir devlet kurabilmeleri engellenmiştir. Kemalistler 1921 anayasasında illere özerkliği bu nedenle yazmak zorunda kalmış fakat iktidarlarını güvenceye alınca reddetmişler. Irak'ta emperyalist himayeci sömürgecilik altında 1931'de birçok Kürt kentinde Kürtçenin eğitim dili olarak kabul edilmesi de önceki ayaklanmaların yol açtığı kısmi kazanımdı. Sosyalizm mücadelesinin Rusya'daki zaferi Kürtlere geçen yüzyılın başında özerklik sağlayabilmiştir. Yine sonraki yıllarda bazı ülkelerde kültürel hakları bu mücadelelerin yol açtığı sonuçlar olarak görmek gerekir. 50'li yıllardan sonra Mısır'da Kahire Radyosu, Irak'ta Bağdat Radyosu ve İran'da Tahran Radyosu Kürtçe yayınlara başlamıştır.

Sovyetler Birliği'nden etkilenen Baasçı modeller, seküler olması şartıyla Kürt kültürünü yasaklamamıştır. Mesela 1958'de Irak'taki darbe, Kürt varlığını yasal statüye kavuşturmuş, Kürt kültürünü yasal

araçlarla geliştirmenin önünü daha fazla açmıştır. Kısacası 1950'lerle birlikte Kürtler artık devletler arası siyasette siyasal bir güç olarak daha fazla dikkate alınmışlardır.

1960'ların başında Irak'ta bu kez seküler milliyetçi Baas Partisi Kürtleri hedef alınca SB Kürtlerden yana tutum alarak Irak'taki Kürt siyasal mücadelesini destekleyerek Kürt sorununu ilk kez Birleşmiş Milletler gündemine taşıdı. Ama elbette revizyonist iktidarın pragmatizmi, sonraki süreçte yeniden Baas rejiminin Kürt soykırımcı politikasını desteklemeye doğru zikzak çizdi.

Bir de aynı zaman dilimini yaşadığımız coğrafyada kat edelim: Kapitalist rekabet ve sömürgecilik, milliyetçiliğe, bir başka deyişle "ulusun üstünlüğü" ideolojisine kaynaklık etti. Sömürgeciliği meşrulaştırma ideolojisiydi bu ve özel olarak kurgulandı. Aynı sebepler artan kapitalist rekabet nedeniyle kapitalist devletler arasında milliyetçilik yarışı biçimini de aldı. Buna karşın sömürge halkların milliyetçiliği bir başka ulusa karşı değil sömürgeciliğe karşıtlık temelinde şekillendi.

Türk uluslaşması, kısmen Osmanlı feodalizmine karşı bir yön taşıyarak oluşmaya başladıysa da, buna önderlik eden burjuva milliyetçileri, modern Türk burjuvazisini Osmanlı toprakları alanındaki pazarın hakim gücü haline getirme amacını bu uluslaşma sürecinin baskın hedefi yapabildiler. Bu nedenle 1908 tepeden burjuva devriminin yol açtığı kısa süreli demokratik haklar korunamadığı gibi bu burjuva hedef doğrultusunda gericilik gelişti.

Bu hedefe bağlı olarak Pan-Osmanlılık, Pan-Türkçülük hakim ideoloji, burjuva gerici diktatörlük

hakim rejim, emperyalist maceracılık dış politika çizgisi, Osmanlı'nın Hristiyan halklarına soykırım ve baskı ezilen uluslar politikası olarak hakim olabildi.

İttihatçıların liderliğindeki bu gericilik savaşta ağır yenilgiye yol açınca, bu kez emperyalist maceracılık terk edilmek koşuluyla ve kalan topraklar üzerinde işgale karşı mücadele içinde İttihatçıların ikinci kademe kadrolarının Kemalist milliyetçiliği baskın hale geldi.

Türk kurtuluş savaşının asıl olarak genel anlamda emperyalistlerle değil Yunanistan'la saha muhabereleri olarak gerçekleşmesi Türk halkının Hristiyan halklara ilişkin milliyetçi düşmanlık duygularına da, kalan ulusal topluluklara ve Kürt halkına karşı şoven milliyetçiliğe Kemalist burjuvazi tarafından daha kolay bağlanabilmesine imkan yaratan diğer bir tetikleyici faktördü.

Ayrıca Kemalistler de İttihatçıların Hristiyan halklar düşmanı politikalarını bu kez dış emperyalist maceracılıktan arınmış vaziyette ve o günün somut şartlarında daha küçük çaplı olarak yürüttüler.

Türk uluslaşmasının liderliğini kendi sınıf hakimiyeti amacına sıkı sıkıya bağlamış olan burjuvazi her iki dönemde de Müslüman halkları asimilasyon yoluyla Türkleştirme politikası izledi. Bu İttihatçılar zamanında Müslüman Arap halkına karşı savaşa dönüşürken Kemalistler döneminde ise Kürtlere karşı soykırıma dönüştü.

Kürt ulus bilinci bir devletleşmeyle ve sermaye temerküzüyle iç içe gelişmediği, daha doğrusu ya Berzenci ayaklanmasında düşman olarak İngiliz emperyalizminin ya Ağrı isyanındaki gibi egemen Türk

burjuva devletinin düşman olarak alınması gibi, ezen milliyetçiliklere karşı gelişti. Diğer halklara düşmanlık, ezme ve yok etme politikasına sahip olmadı.

İttihatçıların da Kemalistlerin de ideolojisi Türk milliyetçiliğiydi. Hristiyan halklar/uluslar bertaraf edildikten sonra sıra elbette Müslüman ulusların ya teslimiyet, asimilasyona boyun eğme olmuyorsa şovenist devlet şiddetiyle ezmeye ama sonuçta ulusal varlığına son vermeye gelecekti. İttihatçılar Araplara karşı bunu uygularken devamını Kürtlere karşı Kemalistler getirecekti.

Daha işgale karşı savaş içindeyken Koçgiri isyanına karşı devlet şiddetine başlayan Kemalistler Cumhuriyet ile birlikte Kürtlerin varlığına, kuşkusuz devletin resmi söylemi ve siyaseti düzeyinde son verdiler. Bilinen isyanların art arda gelmesi, bunların her seferinde tenkille bastırılması ve 1930'larda ırkçılığa varan resmi politika 1970'lerde dahi savcılarının iddianamelerinde Kürtçenin Türkçe ve Farsça karışımı olduğu, Kürtlerin aslında en eski Türk kabilelerden geldikleri gibi ipe sapa gelmez ifadelerle varlığını sürdürecekti. Asimilasyon ve tenkil, Kürt nüfusun yoğunluğu, Kürt medreselerinin köklü geleneği, sözlü kültüre yaslanan ve kuşaktan kuşağa gelenek-kültür devrini gerçekleştiren kadınların iradi çabası, kent merkezlerinden çok dağ köylerinde yaşamının sağladığı kapitalist tekdüzeliğe ve faşist asimilasyona direniş imkanları, sürekli ayaklanmalar, ulusal örgütlenme çabaları gibi vesilelerle başarılı olmadı. Rahatlıkla söylenebilir ki Türkiye siyasi coğrafyasında bu devlet siyaseti, bütün aşındırıcı etkilerine karşın, sadece Kürtlerle karşı başarısız oldu.

Kapitalizmin kendiliğinden çözücü etkisi, tıpkı Marx'ın Manifesto'da bahsettiği çerçevede, rejimin on yıllara yayılan iradi çabasından daha esaslı kültürel etkiler yaratmış olmasına rağmen 1839 Tazminat Fermanı ile ümmetçi "millet" paradigması yerini ulus sistemine bırakmıştı. 1876 anayasasında Türkçe sadece devlet memurlarına zorunlu kılındı. Kürtler uzun yıllar boyunca günlük hayatta dil sıkıntısı yaşamadı. Cumhuriyet ile birlikte burjuva milliyetçi ve ırkçı Türklük tarifi gayrimüslimleri dışladığı halde onların ulusal varlıklarını tanıyor, Müslüman ulusları ise asimilasyonla Türkleştirmeye çalıştığı için ulusal varlığını tanımıyordu.

Türk Ocakları'yla tanınan şovenist Hamdullah Suphi, daha 1923'te "Türk Kimdir?" sorusunu şöyle yanıtlıyordu; "Türkçe konuşan, Müslüman olan ve Türklük sevgisi taşıyan Türk'tür." Sadece bununla kalsa, "Türk olmama Hakkı"ını kullananlar (Türkçe konuşmayan, Türklük sevgisi taşımayan) kendi kimlikleriyle ortaya çıkabilirdi. Bir açıdan "romantik" bulunan bu yanıt daha yolun başında devasa bir zulme, zamana yayılan despotluğa ve katliamlara işaret düşüyordu, ki 1925'te Takrir-i Sükun ilan edildiğinde seyyar idam mahkemeleri olarak çalışan istiklal mahkemeleri yaygın kıyımların önünü açacaktı.

Kürt, Türkçe konuşamadığına göre Kürt müydü? Ne münasebet! Onun Türk olması, sevgi ölçülebilir olmadığı için, asıl olarak Türkçe öğrenmesine bağlıydı ve bu bir biçimde sağlanmalıydı. O halde Kürtlerin evvela Kürtçeden "kurtarılması" gerekiyordu. 1925'teki Şark Islahat Planı'nın tedbirler içeren 14. maddesi de Kürtlerle Türklerin bir arada

olduğu illerde Türkçeden başka dil kullananların neyle karşılaşacaklarını ‘müjdeliyordu’: “... Vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kurum ve kuruluşlarda, okullarda, çarşı pazarında Türkçeden başka dil kullananlar hükümet ve belediyenin emirlerine muhalefet ve direnmek suçlarından cezalandırılacaktır.”

Kamusal alanda Türkçe dışındaki dillerin yok edilmesiyle başlayan bu “arındırma” işlemi orada durmadı. Kürt nüfusun yoğun olduğu yerlerde Kürtçe kelime için 5 kuruş ceza kesildi. O yıllarda ayak üstü Kürtçe hal hatır sormanın bedeli bir koyunu gözden çıkarmaktı. 1924 anayasasının 12. maddesi Türkçe okuma yazma bilmeyenlerin milletvekili olmayacaklarını söylüyordu. 1934’teki Soyadı Kanunu’nda Türkçe soyadı zorunlu tutuldu, yine o yıllarda yerleşim yerlerinin isimleri Türkçeleştirildi, hatta yer yer “öztürkçe”leştirildi. Hint Avrupa dil grubuna dahil olan ve onun İran Aryen kolunun kuzey İran grubunda değerlendirilen, aynı zamanda birçok lehçesi bulunan Kürtçe bütünüyle yok sayıldı.

1930’lardaki Güneş-Dil Teorisi ise bütün dillerin Türkçeden türediğini “bilimsel olarak açıklıyor”du. Dolayısıyla başka uluslar da aslında yoktu ve tamamı Türk’tü. Lice’ye giden CHP müfettişi merkeze yolladığı raporda “Asya Türkçesi” ile Farsça karışımı bir dil kullanan bu nüfusun “Cumhuriyet hükümetiyle atalarımıza minnet” duyduklarını yazıyordu. Sessiz kalınan, tepki verilmeyen bu fanatizm Asya-Kafkasya hattındaki diğer diller ve kültürlerle düşmanlık biçiminde yayılmayı sürdürdüğünde mesela ezan ve selanın Türkçeleştirilmesine varılacaktı. Bizzat Mustafa

Kemal’in talimat ve onayıyla hayata geçirilen bu uygulamanın yürütücü kadrolarından Reşit Galip “andımız” adlı ırkçı metni de üretti. Cami kapılarında polisler bekletilmiş, ezanı Arapça okumakta ısrar eden müezzinler dövülmüş, Kürtlerde olduğu gibi para cezasına çarptırılmış, kimisi akıl hastanesine kapatılmıştır. Unutmayalım ki özellikle Anadolu’daki bu nüfus Kemal’lerin aşağıladığı kara çarşafı, şalvarla, Kur’anla hem işgalcilere hem İttihatçılara hem de Kemal’lere ağır bedellerle direnmiştir. Kürt halkındaki kolektif hafıza gibi Türk dindar nüfusta da böyle bir kolektif hafıza vardır ve o da türlü biçimlerde varlığını ortaya koyarak CHP’nin temsil ettiği ne varsa ısrarla uzak durmuştur. Bu gibi travmaların kalıcı etkisi hesaplanmadan Türkiye siyasetinin dinamiklerini okumak mümkün değildir.

Türk burjuvazisinin hakimiyetini pekiştirme siyasetine bağlı olarak, Türkleştirme zor eşliğinde ve kültürel asimilasyonla sağlanmaya çalışıldı, Türkçe de dil-kültür alanında tek geçerli dil haline getirildi.

Düşman görülen uluslar, ulusal topluluklar dilleri yasaklanarak ku-

şaktan kuşağa deneyim, bilgi, kültür aktarımı engelleniyordu. 2000’li yıllara dahi aşağı yukarı bu zihniyetle varıldı. Aradan geçen on yıllarda devlet aklını temsil eden Cumhuriyet bürokrasisi Kahire radyosundan Tahran radyosuna dek Kürtçenin işitildiği neresi varsa o kanalları ortadan kaldırmaya çalışacak ve Türkiye’de Kürtlerin olmadığı iddiasını sürdürecekti. Kaldı ki bugünkü defacto tanınmanın yasal alt yapısı halen yoktur, Kürtlerin varlığı anayasal statüye kavuşturulmadığı gibi kolektif kimlik hakları yok sayılmaktadır.

Ancak yine de tarihte bir Kürt kültürü ve hikayesi var. O halde bunun yağmalanması gerekecektir. Özellikle müzik alanında Kürt kültürel birikimi yağmalanıp Türkçeleştirilirken bu siyasal amaç güdüldü. Ankara ve İstanbul radyoları bu gibi binlerce “eserle” doludur. Sadece bu kadarla kalınmadı. Kürt folkloru ve mitolojisi bazısı “solcu” ve “muhalif” sayılan edebiyatçılarca kaynak belirtilmeden tırtıklanmış, daha açık ifadesiyle çalınmıştır.

Erken dönem Kemalist evrede Kürtlüğün bastırıldığı, Kürtçenin “yetersiz ve ilkel bir karmaşa” olduğunun tekrarlandığı, Türklüğün, Türkçenin, Türk gibi olmanın yani ideal cumhuriyet vatandaş tipinin ulaşılacak bir “arzu nesnesi” gibi sunulduğu çalkantılı bir dönemde devletin bütün olanakları Kürtlerin kültürel varlığını baskılamaya hasredildi. Buna rağmen Kürtlerin kendiliğinden kültürel karşı koyuşu çabuk bastırılan açık siyasal isyanlardan daha uzun ömürlü ve etkilidir.

Burada bir paradokstan daha bahsedilebilir: Kürtlerin en az dört ayrı devletin sınırlarıyla birbirlerinden

ayrılmaları şöyle bir avantaj sağladı. Bir devlet kendi sınırları dahilindeki Kürt isyanını bastırduğunda bile diğer ülkelerdeki Kürt kültürel siyasal varlığı ilgili devletin elini kolunu bağlarken zulme maruz kalanların moral dayanağı oluyor, var olduklarını kanıtlıyordu. Şayet bütün Kürtler tek bir ulus devletin idaresi altında olsaydı ilgili devletin bastırma/katliam siyasetinin başarısı Kürt uluslaşmasını sekteye uğrattı. 1938-1984 arasındaki zamanı bir boşluk gibi gören bakış açısı bu nedenle eksiklidir. O ulusal etkileşim ve devinim türlü biçimlerde akararak sürmüştür.

Kürt özgürlük arayışının yüzyıldan uzun süredir emekçi sol siyasal-toplumsal alışım ile bir arada var olması onun düz okumayla “ezilen ulus milliyetçiliği” gibi genellemelerle anlaşılmasını imkansız hale getirir. Bu gibi şablonlarla düşünenlerin açık veya örtük şovenizmlerinin hangi biçimleri alabildiğini Türkiye emekçi ve sosyalist solunun tarihine bakarak anlamak mümkün. Ebette bu bahiste devrimci sosyalistlerin ortalama olandan anlamlı farkını anlamak da. Kürt uluslaşması kendisine bir “düşman öteki” üretmeden ve Avrupa odaklı düşünen Anderson gibi teorisyenlerin iddia ettiklerinin aksine dar grup aydın çabalarından ziyade sözlü kültür, gelenek, halk kahramanlığı gibi kolektif hafıza biçimleriyle iç içe gelişti. Dolayısıyla Kürt uluslaşmasının evrensel yanları kadar bu gibi kendine özgü yanları da bulunur, ki bu orjinalite önemlidir. Başka pek çok konuda da genel teorik değerlendirmeler her özgün olayda bu gibi katkılarla zenginleşir ve otantiklikle evrensellik dengesi böyle kurulur.

Kazakistan'da halk ayaklanması ve karşı devrim

Deniz Boran

Tamamen sınıf mücadelesi zemininden sosyal ve siyasal talepler öne süren işçiler ve yoksullar Kazakistan'ın despotik rejimiyle çarpışır, katledilir ve tutuklanırken, Rus askerleri ülkeye giriş yapıp ayaklanmayı bastırırken, ayaklananlar bütün dünyanın gözü önünde bütün amatörlükleriyle ayakta kalmaya çalışırken, dünyada, özellikle de emperyalist merkezlerde emekçi solun büyük bölümünde "ayaklananların arkasındaki güç" arayışı devam ediyordu.

Kazakistan'da halk ayaklanması yenildi. Baştan sosyal bir zeminde patlak veren ve hızla yayılan, militanlaşan ve doğrudan iktidarı hedefleyen ayaklanma karşı devrimin merkezi mali oligarşi ve onun işbirlikçi-despotik rejiminin sınırsız devlet terörü, Rusya ve bölge gerici devletlerinin askeri müdahalesiyle ezildi. Halk ayaklanmasının geçici yenilgisi bir yana Kazakistan ve bölge halklarının mücadele tarihine kazandırdıklarıyla Kafkasya ve Orta Asya'daki statükoya ezilenler cephesinden bir müdahale, Latin Amerika, Avrupa, Afrika, Ortadoğu ve Pasifik'te farklı yoğunluklarda devam eden halk ayaklanmaları, isyan ve protestolara Orta Asya'dan bir selamdı.

Kazakistan'da Sınıf Mücadeleleri Modern revizyonist SB'nin tasfiyesi ve dünya kapitalizmine en-

tegrasyonu bağlamında Kazakistan Cumhuriyeti, daha önce Kazakistan Komünist Parti Genel Sekreteri ve Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti Başkanı Nazarbayev liderliğinde kuruldu. Nazarbayev, post-sovyet cumhuriyetinin "ilk" başkanı olarak 30 yıla yakın ülkenin "yetkili" liderliğini sürdürdü. Bir dönemin KP lideri post-sovyet despotizmini pekiştirme, rejimi güçlendirme sürecinde modern revizyonist de olsa Komünist Parti ve sendikal faaliyetleri yasakladı, işçi sınıfı ve emekçileri politik özgürlüklerden yoksun bıraktı.

Hem ulusal kültür ve gelenek, ama aynı zamanda iktisadi-siyasi olarak Rusya'ya yakın olmasına karşın Batı tarafından "örnek" gösterilen Kazakistan, emperyalist küreselleşme sürecinde sınırlarını uluslararası tekellere açmasıyla Orta Asya'da iri bir mali ekonomik sömürge ülkesi

olarak öne çıktı, emperyalistlerin ilgi odağına girdi.

Çok uluslu Kazakistan'da Kuzey'de Ruslar, Güney'de Kazak Türklerinin yanı sıra başkaca Türk dilli etnik azınlıklar ve mülteciler yaşıyor. Kazak Türkleri içerisinde politik İslamcılık ve anti-Ruşçu ırkçılık yaygın olmasına karşın Nazarbayev rejimi etnik toplumsal çelişkileri derinleştirici bir politika izlemedi. Dönem içerisinde Erdoğan şefliğindeki sömürgeci TC Pantürkçü ideolojik ortaklık çerçevesinde Türk Devletleri Teşkilatı'nı Kazakistan'la birlikte kurarak bölgede ekonomik bakımdan iddia sahibi önemli iki iri mali ekonomik sömürge olarak emperyalistlere karşı ellerini güçlendirici bir ittifaka yöndiler.

Mali-ekonomik sömürgeleşmenin yarattığı "özgürlüğe" dayanarak Batılı emperyalistler ülke içerisinde STK'lar ve diplomasi yoluyla faaliyetlerini yoğunlaştırdılar.

Siyasi bakımdan ayaklanma Kazakistan'ı bir "yumuşak egemenlik transferi" sürecinde yakaladı. 30 yıllık despotik şefliğin ardından Nazarbayev rejimi tecridi şekilde

liberal yeni kuşağa devredilecekti. 2019'da kendisi ve oligark aile fertleri için cezasızlık ve dokunmazlık karşılığında cumhurbaşkanlığından istifa etmesiyle başlayan süreç, rejim içerisinde kendine has kırılğanlıkları da doğurdu. Tepeden tırnağa teknokrat Tokayev'de simgeleşen yeni iktidar mutlak liberalleşmeyi gündemine aldı. Mutlak liberalleşme tabi ki pazar ile ilgiliydi – işçi ve halk düşmanı yasalar ve kurumlar olduğu gibi devralındı, yani "hızlı transfer" in konusu oldu.

Kazakistan'ın yeraltı zenginlikleri –özellikle de petrol, gaz, uranyum ve bakır ve buna bağlı sanayi – ülkenin temel ulusal zenginlik kaynağı. SB'den "kalma" büyük sanayi kentlerinde yoğunlaşan proletarya ise güvencesiz ve örgütsüz. Ayaklanmanın merkezi Janaozen'de 2011 kışında da işçiler greve çıkmış, rejim grevi devlet terörüyle bastırmış, 16 işçiyi katletmişti. Takip eden yıllarda onlarca aktivist, öncü işçi, onların aileleri tutuklanmış, kaçırılmış, zorunlu sünnet, tecavüz de dahil işkenceye maruz bırakılmıştı. 2017'de Bağımsız Sendikalar Konfederasyonu'nun

kapatılması ve yasaklanmasıyla işçi hareketinin örgütlülüğü büyük ölçüde parçalanmıştı. Ülkenin resmi ve modern revizyonist gelenekteki KP'si zaten 2015 yasaklanmıştı.

Kış 2021'da dünyanın dört bir yanında emekçilerin karşı karşıya kaldıkları yaşam pahalılığındaki hızlı artış ve yoksullaşma ve mali-ekonomik sömürgelerde yarattığı yıkım Kazakistan'ı da teğet geçmedi. Gaz ve petrol fiyatlarının “bir gecede” iki katına çıkması halkta şok etkisi yaratmakla kalmadı, büyük sanayi kentlerinde 2022'nin ilk halk ayaklanmasını tetikleyen kıvılcım dönüştü.

Halk Ayaklanması

Hazar Denizi'nin kıyısındaki sanayi bölgesinde patlak veren ayaklanmanın öncüleri işçilerdi. İşçiler zamların geri alınması, emeklilik yaşının düşürülmesi, çocuk parasının arttırılması ve gıda fiyatlarının düşürülmesi gibi sosyal taleplerde sokağa çıktılarsa da ülkenin diğer bölgelerine yayılmasıyla birlikte “1993 anayasa-

sına dönüş” ve Nazarbayev rejimine karşı bir ayaklanmaya dönüştü.

Devlet kontrolü kaybettikçe ayaklanmanın siyasi içeriği güçlendi. Ayaklanmaya katılmak üzere ülkenin kıyından kentlere akın eden genç erkekler yağmalama eylemleriyle ayaklanmayı yeni bir boyuta taşıdılar.

Ayaklanmanın temel iki zaafı örgütsüzlük ve öncüsüzlüktü.

Ayaklanmalar birakalım öncü kuvvetleri, süreç boyunca herhangi bir koordinasyon oluşturamadılar ve kentten kente farklılaştıkları gibi “birleşik bir eylem” geliştiremediler. Ayaklanma talepleri, eylem biçimleri, taktikleri ve ittifakları bakımından kendiliğindenciydi ve ayaklanmanın kendisi de kendi öncülerini ayaklanma esnasında doğuramadı.

Öncüsüzlük ve kendiliğindencilik dizginsiz devlet terörüyle birleşince eylemciler arasındaki sosyal farklılıklar eylemde ayrışmalara ve karşı karşıya gelmelere yol açtı. Kent merkezli ayaklanmacılar “kırdan gelen yağmacılara” mesafe koydu, hatta zaman zaman “kendi mahallelerini

savunmak üzere” polisin ardından bırakıp gittiği silahları kullanıp çatışmaya girdiler. Ülkenin batısında talep odaklı dayanışma ağları kurulurken Almatı bölgesinde rejim güçleriyle çatışmalar yoğunlaştı.

Dolayısıyla dizginsiz saldırı öncesi rejimin görece geri çekilişi ayaklanmanın daha üst bir boyuta taşınmasının olanağına dönüştürülemedi, kendiliğindenciliğin ve toplumsal çelişkilerin iç çatışmalarının yoğunlaştığı bir döneme dönüştü.

Rejim ise bir taraftan silahlı güçlerini “vurma emri” vererek ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü’nü “ülkeye davet” ederek dizginsiz terör uygularken, diğer tarafta ayaklanmanın sosyal zeminini zayıflatmak üzere kimi gıda fiyatlarını “dondurmayı” kabul etti. Yine ayaklanmayı fırsat bileerek “yumuşak egemenlik transferi”ni hızlandırarak Nazarbayev’i son görevi olan Güvenlik Konseyi Başkanlığı’ndan aldı.

Rusya önderliğinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü askerleri ülkeye girdi, rejimin kolluk güçleriyle birlikte kısa zamanda “kontrol” yeniden sağlandı. Türk devleti de dahil Kazakistan ile ilgilenen bütün güçler mevcut rejimin istikrarından

yana. Bugün için bunun geçerli olması emperyalistlerin ve yerli güçlerin (örneğin faşist şef Erdoğan’la sıkı işbirliğindeki politik İslamcılarının) farklı beklenti ve gelecek görüşlerinin olmadığı anlamına gelmez. ABD-AB iktisadi-ticari alandaki işbirliğini siyasi bir bağımlılığa dönüştürmeyi, NATO’nun “Doğu’ya doğru genişleme” stratejisi bağlamında da ele aldığı ve Ukrayna gibi olmasa da benzer bir iç çatışmadan yararlanmak isteyeceği öngörülebilir. En azından bugün için rejim içinde Tokayev iktidarını sağlamlaştırdığını, Rus emperyalizminin de elinin güçlendiğini söyleyebiliriz.

Ayaklanmanın iç dinamikleri, rejimin faşist terör uygulayarak saldırısı ve dış müdahale ayaklanmanın yenilgisine yol açtı. Ama yenilgi işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesinin en temel sorunlarını ayrıştırması, netleştirilmesi ve genelleştirilmesi kadar Tokayev rejiminin geleceği hakkında da sonuçlar çıkarma olanağı sundu.

Yenilgi Dersleri

Mali-ekonomik sömürge olarak Kazakistan’da yoksulluk ve yoksulluk artarken emperyalistler arası çe-

lişkilerin derinleşmesiyle iç toplumsal çelişkiler de devamıyla kızışacak, despotik Tokayev rejimi işçi-halk düşmanı politikalarını sonuna kadar ağırlaştırarak uygulayacak, işçi sınıfının ve ezilenlerin siyasal özgürlüklerden yoksunluğu onları nefessizliğe itecek, Ocak ayaklanmasına yol açan sosyal-siyasal koşullar daha da ağırlaşarak, devrimci durum olgunlaşmaya devam edecektir.

Dönem içerisinde dünya emekçi solu bakımından referans alınan Kazakistan Sosyalist Hareketi'nin kolektif açıklamaları ve liderlerinin demeçlerinden çıkan en temel sonuç emekçi sol ve işçi hareketinin kendi bunalımıdır.

Rejim, tartışmasız bir biçimde açık bir terörist diktatörlüktür - ki diktatörlüğün esas muhatabının işçi sınıfı ve örgütlülüğü olduğu ortada. Dönem içerisinde ve özellikle de 2015'de KP'nin, 2017'de ise bağımsız sendikaların yasaklanmasıyla emekçi sol ve işçilerin sendikal örgütlenmesi dağılmış, dar grup ve çevreler ise siyasal olarak etkisizleşmiş, yeni döneme ayak uyduramamışlardır.

Dolayısıyla işçi ve gençlik hareketiyle birleşecek ve devrimci hareketi yeniden kurabilecek, yapılandırabilecek özneler ortaya çıkmamış, kimi zaman işçi hareketinde iri veya ufak ayaklanmalar yaşansa da bunlar kalıcı sonuçlar yaratmamıştır.

Nihayetinde ayaklanma derslerinin ve durumun dikkat çektiği en temel ihtiyaç illegal temelde belli başlı sanayi bölgelerinde örgütlenmiş bir devrimci öncü ve önderliktir.

Öncünün var olan direnişçi gruplar ve ayaklanan emekçiler içerisinde gelişmesi, mevcut grupların kendi örgütlülük ve siyaset yapıları

rının gözden geçirilmesi, ayaklanmadan ders çıkarıp “yeni dönem”e hazırlığının güçlendirmesi ayaklanmanın kalıcı sonuçları olacaktır. Rejimin ayaklanma sırası ve sonrasında başlattığı geniş çaplı operasyon, tutuklama ve öncü işçilerin ve eylemcilerin tasfiyesi politikası da esasında bu sonucu önlemeye dönüktür.

Sanayi bölgelerinde ve ülke genelinde toplumsal çelişkilerin değil, sosyal ve siyasal taleplerin belirleyici oluşundan ötürü rejim –tıpkı ayaklanma anında yaptığı gibi– top-

Nihayetinde ayaklanma derslerinin ve durumun dikkat çektiği en temel ihtiyaç illegal temelde belli başlı sanayi bölgelerinde örgütlenmiş bir devrimci öncü ve önderliktir.

lumsal etnik ve mezhepsel çelişkileri, kır ve kentlilerin arasındaki sosyal-kültürel çelişkileri derinleştirici politikalar üreteceği, Türkçülük ve politik İslamcılığın ideolojik zemininin buradan genişleyebileceği, Ruslar ile Kazak'lar arasındaki toplumsal çelişkilerin derinleşebileceği öngörülebilir.

Yine emperyalistlerin –özellikle de STK'lar yoluyla ABD'nin– sosyal ve toplumsal çelişkileri kendi lehine kullanma girişimleri vardır, olacaktır. Devrimci öncünün yoksunluğu hatta kaçınılmaz olarak kendiliğinden ayaklanmanın belli bir çıkara bağlanmasına yol açar. Rusya'nın hızlı ve doğrudan askeri müdahalesi ise onun Kazakistan'ı stratejik ve jeopolitik bir öncelik

olarak kabul ettiğini ve “yeni bir Ukrayna’ya” izin vermeyeceğini pratikte gösterdi.

Bütün bunları ve daha fazlasını pratikte yaşayan ve hisseden öncü işçiler ve Kazakistan emekçi solunun sınırlı güçleri mutlaka “kendi ayaklanmaları”ndan dersler çıkartıp uluslararası devrimci harekete kazandıracaklardır.

Enternasyonalizmin

Pratik Dayanışma Zayıflığı

Tamamen sınıf mücadelesi zemininden sosyal ve siyasal talepler öne süren işçiler ve yoksullar Kazakistan’ın despotik rejimiyle çarpışır, katledilir ve tutuklanırken, Rus askerleri ülkeye giriş yapıp ayaklanmayı bastırırken, ayaklananlar bütün dünyanın gözü önünde bütün amatörükleriyle ayakta kalmaya çalışırken, dünyada, özellikle de emperyalist merkezlerde emekçi solun büyük bölümünde “ayaklananların arkasındaki güç” arayışı devam ediyordu.

Sosyal şovenizm, üçüncü dünya ulusalcılığı ve anti-ABD’cilikle sınırlı çarpık bir antiemperyalizm kavrayışı proletarya enternasyonalizmini yıllardır siyasal felce uğratan temel ideolojik sorunlardı. Bunlara “saf devrimcilik” algısı, şablonculuk

ve “Avrupa merkezli aydınlanmacı kibir”i de ekleyebiliriz.

Karmaşık güç dengeleri, farklı emperyalist çıkarlar ve en önemlisi de devrimci öncünün yoksunluğu “temkinlik”leri anlaşılır kılsa da meşrulaştırmaz, daha başında enternasyonalizmi pratikte işlevsiz kılar. Kazakistan’da ayaklananların işçiler ve emekçiler olduğu, hareketin kendiliğinden ve sosyal içerikli olduğu konusunda enternasyonalistler “ikna” olana kadar ayaklanma faşist devlet terörü ve emperyalist müdahaleyle bastırılmıştı.

Enternasyonalizmin emperyalist küreselleşme döneminde tehlikeler ve emperyalistler arası çelişkilerin arasında “sıkışıp kalma hali”, Rojava devrimiyle enternasyonalist dayanışma pratiğiyle aşılmış, hareket epey yol kat etmişti. Fakat bu eğilimin henüz egemen bir enternasyonal ilişki tarzı ve enternasyonalist mücadele pratiğine dönüşmediğini Kazakistan halk ayaklanmasıyla deneyimledik. Faşist şef Erdoğan Kazak mevki-
daşına dayanışma mesajlarıyla birlikte ayaklanmalara karşı deneyim aktarabileceği sözünü verirken işçi sınıfının ve halkların “uzaklığı” (ki mücadele gündemleri o kadar yakın ki) aşılması gereken bir zaaf olarak önümüzde duruyor.

ÇEVİRİ

Etiyopya'da etnik milliyetçilik, emperyalizm ve işçi sınıfı*

Hibist Kassa

2020'nin Kasım ayından bu yana Etiyopya, Tigray Halk Kurtuluş Cephesi ile yıkıcı bir iç savaş yürütüyor. Güney Afrika'daki Cape Town Üniversitesi'nde araştırmacı olan Hibist Kassa, savaş hakkındaki yanlış bilgilerin ölçeğinin, bağlam eksikliğinin ve yanlış anlatıları empoze etme girişimlerinin son derece rahatsız edici ve yaygın olduğunu savunuyor. Kassa, olayların gidişatını doğru bir şekilde analiz etmek için ayrıntılı ve tarihsel temelli bir yaklaşım çağrısında bulunuyor.

2020'nin 4 Kasım'ından bu yana Etiyopya, merkezi Etiyopya ordusu ile Etiyopya'nın kuzeyinde yer alan özerk Tigray bölgesinin yönetimini elinde bulunduran Tigray Halk Kurtuluş Cephesi'nin (TPLF) dahil olduğu yıkıcı bir iç savaşa tutuldu. Çok sayıda etnik azınlığın yaşadığı ülkede süren bu savaşa etnik azınlıklara yönelik artan soykırım saldırıları damgasını vurdu. Savaşla ilgili yanlış bilgilendirme ve dezenformasyonun ölçeği, küstah bağlam eksikliği, yalnızca yanlış anlatıları dayatmak için değil, aynı zamanda Tigray Halk Kurtuluş Cephesi ve müttefikleri tarafından yapılan ihlalleri görmezden gelmek için çarpık ve dar bir insan hakları gündemi dayatmaya yönelik

utanmaz ve düpedüz tehlikeli girişimler çok rahatsız edici ve yaygındır.

Şu anda, federal Etiyopya hükümetini, idare şeklini merkezileştirmeye dönük bir gündeme sahip olmakla itham eden tehlikeli derecede basit ve yanlış bir anlatı, ana akım medya organlarında ve bilimsel ağlar aracılığıyla yayılıyor. Bu iddia, imparatorluk inşası ve mücadele tarihinin ve kültürel ve dil kimliklerinin doğasının ve bunların sınıf katmanlaşmasıyla olan ilişkisinin aşırı basitleştirilmesine dayanıyor.

2020 yılı aynı zamanda, emperyalist Avrupa'nın Afrikalılara tarihi bir yenilgisi olan 1896'daki Adwa Savaşı'nın 125. yıl dönümüydü. De-

* Araştırmacı yazar Hibist Kassa'nın roape.net internet sitesinde yayınlanan yazısını Ümit Çağdaş Marksist Teori için çevirdi.

Yazının orijinali için: <https://roape.net/2021/09/21/ethnonationalism-imperialism-and-the-working-class-in-ethiopia/>

rebeyleri, serfler ve köleler, kadınlar ve erkekler, İtalyan birliklerini birkaç saat içinde yenmek için yaklaşık 100 bin kişilik bir orduyu seferber etmişti. Zaferin ardından ortaya çıkan tablo mevcut çatışmada ön plana çıkan tartışmalı bir tarihsel süreç olan modern devletin daha fazla imparatorluk konsolidasyonu ve oluşumu için temel oluşturuyordu. Merkez-çevre gerilimlerinin Tigray'daki özerkliği nasıl şekillendirdiğini analiz etmek, TPLF içindeki geniş tartışma yelpazesini ve elitlerin bunu mevcut çatışmada nasıl kullandığını anlamak için incelikli ve tarihsel temelli bir yaklaşıma ihtiyaç var.

Krizle ilgili analizleri doğru yapmak önemli olmakla birlikte, müdahaleleri anlamak, elitlerin birikim stratejilerinin doğasını, bu stratejilerdeki çelişkileri ve bunun işçi sınıfını nerede gördüğünü ve aşağıdan ilerici bir alternatifin gelişimini de anlamamız gerekiyor.

Hangi anlatılar öne çıkıyor?

Şu anda, kriz konusunda Afrikalı aydınların yaptığı -ürkütücü bir şe-

kilde ABD ve Tigray Halk Kurtuluş Cephesi'nin (TPLF) çizgisini izleyen -bir açıklamada savunulduğu gibi- arabuluculuk öneriliyor. Küresel Etiyopyalı Akademisyenler Girişimi ve Jon Abbink'in bu açıklamaya karşı verdiği güçlü yanıt ise, Afrikalı aydınların bu açıklamasının sorunlu doğasını ve Eritre-Etiyopya-Somali arasındaki jeopolitik ilişkilerin Güney Sudan dayanışmasıyla yeniden düzenlendiği, potansiyel olarak bölgedeki ABD egemenliğinin merkezden uzaklaştırıldığı ve TPLF'nin düşüşünün daha net görüldüğü değişken Afrika Boynuzu bölgesinde gerçekten neyin tehlikede olduğunu anlama ihtiyacını vurguladı. Gelişmelerin ve gidişatın zor ve karmaşık bağlamını anlamak, aynı zamanda, yaşanan krize dair baskın/egemen anlatıların dışında kalanlara da hassas bir şekilde odaklanmayı gerektirir.

Örneğin, Londra'daki Kings College Üniversitesi Savaş Araştırmaları Departmanı'nda misafir araştırmacı pozisyonunda olan TPLF yanlı yorumcu Martin Plaut'un 5 Şubat 2021'de Batı Tigray bölgesindeki

Mai-Kadra'da yapılan korkunç katliamı cesurca ilan ederken “Onları kimin yaptığı umurumda değil” şeklinde ifade kullanmasını duymak şok ediciydi. Bu, TPLF gençlik grupları tarafından, etnik kökeni Amhara olduğu tespit edilen yaklaşık bin erkek, yaşlı ve çocuğun katledildiği bir etnik soykırımdı. Plaut ile aynı panelde yer alan Birleşik Krallık Etiyopya Derneği Eşbaşkanı Zelalem Tessema, bunun Etiyopya'nın “Srebrenitsa Katliamı” olduğunu söyledi. (Tigraylara karşı savaşan Etiyopya'daki egemen etnik grup olan) Amhara milislerini, Etiyopya federal birliklerini ve komşu ülke Eritre'nin bu çatışmalara katılımını incelerken Plaut için çok önemli olan hesap verilebilirlik, daha sonra diğer bir komşu ülke olan Sudan sınırındaki mültecilere katılmak için kaçan TPLF milisleri ve genç üyelerinin davasında askıya alındı. TPLF, 4 milyona yakın insanı yerinden eden Afar ve Amhara bölgelerine doğru gaddarca genişlemede vahşet işlemeye devam etti.

Bu arada, IMF ve Dünya Bankası da dahil olmak üzere ABD, AB ve BM tarafından TPLF'ye sempati duyan ahenkli bir toplam, Tigray krizinin çözümü için Etiyopya federal hükümetine TPLF ile ara buluculuğa geri dönmesi çağrılarını odaklandı. Hükümet tarafından tek taraflı ateşkes ilan edildiğinde bile, TPLF Amhara ve Afar bölgelerindeki diğer illere tecavüz etmeye, Amhara bölgesindeki Lalibela'yı geçici olarak işgal etmeye ve sivilleri katletmeye, Gondar'daki tarihi Kiliseleri yıkmaya devam etti. Tüm bunlara rağmen, Etiyopya'daki Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) direktörünün, TPLF'nin yaygın olarak yardım malzemelerinin yağmalanma-

sından bahsettiği durum dışında, hala TPLF'nin evrensel ölçekte bir kınanması yoktu.

Kilit Nokta Gerçekleri Anlamaktır

Son derece karmaşık olan krizin ne olduğunu anlamak için aşağıdaki temel gerçeklere odaklanmak önemlidir:

1- 4 Kasım 2020'de, Etiyopya federal hükümeti Tigray eyalet hükümetine 281 milyon ABD doları transfer ettikten sonra, Tigray eyalet güçleriyle ortak operasyonlar yürüten federal birliklere TPLF sözcüsü tarafından “yıldırım çarpması” olarak adlandırılan bir saldırı başlatıldı. Silahsız askerler ve generaller pijamalarıyla katledildi ve bedenleri çü-

Silahsız askerler ve generaller pijamalarıyla katledildi ve bedenleri çürümeye bırakıldı, diğer birlikler esir alındı.

rümeye bırakıldı, diğer birlikler esir alındı. Uzmanlık eğitimi almış askerler daha sonra hemen orada idam edildi, kamyonlarla ezildi ve kadın askerlere tecavüz edildi. Kamuoyunu dehşete düşüren bu şok edici saldırının haberi duyulduğunda Federal hükümet ile TPLF arasındaki gerilime ara buluculuk yapma girişimlerine son verildi.

2- Yukarıdaki saldırıdan önce, başkent Addis Ababa merkezli Etiyopya federal hükümet ile Tigray bölgesini kontrolünde tutan TPLF arasında gerilimler artıyordu. TPLF'nin federal hükümette neredeyse otuz yıldır süren iktidar hakimiyetini kaybetmesi (2018), daha önce federal yönetimdeki olan komite üyelerini incitmişti. Hatırlamak gerekirse, TPLF'nin kendi-

si, kendi hiyerarşileri ve Tigray bölgesindeki çeşitli seçim bölgelerinden gelen üyelikleri olan bir siyasi partiydi.

3- Etiyopya'nın Eritre ile ilişkilerinin normalleşmesi, 2018 yılında Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed tarafından getirilen son derece önemli bir pratikti. Etiyopya'nın dış politikasındaki bu önemli değişiklik, Oromo Demokratik Halk Örgütü (OPDO) üyesi Abiy Ahmed liderliğindeki Etiyopya Halklarının Devrimci Demokratik Cephesi (EPRDF) koalisyonu altında müm-

Bir barış anlaşması ancak 2018'deTPLF'ye karşı bir halk protesto dalgasının ardından Abiy Ahmed yönetimindeki OPDO iktidara geldiğinde imzalandı.

kün oldu. Bu, Eritre hükümetine ölümcül bir düşman gibi davranan TPLF dış politikasından kesin bir kopuştu. Ayrıca bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Afrika Boynuzu'ndaki Afrika Komutanlığı'nın (AFRICOM) genişlemesine karşı bir siper görevi gördü ve ülkenin ulusal politika alanı üzerinde belirli bir düzeyde egemenliğini koruma rolü oynadı. Derg'e (1974'ten 1987'ye kadar Etiyopya ve Eritre'yi yöneten askeri rejim) karşı savaşan bu eski müttefikler, Etiyopya federalist sisteminde yerleşik, eyaletleri ve tüm yönetim sistemini etnik köken temelinde yeniden çizen TPLF'nin etno-milliyetçi gündemi yüzünden kısa sürede düşmana dönüştüler. Her eyalet kendi sürekli ordusunu oluşturdu

ve anayasaya ayrılma hakkı yerleştirildi.

4- Tigray eyaleti, Etiyopya'nın en kuzeyinde yer alır ve Eritre ile ortak bir sınırı var; burada, Abiy Ahmed'in o sırada bir asker olarak cephede olduğu 1998-2000 yılları arasında Eritre-Etiyopya arasında savaş devam ediyordu. Bir barış anlaşması ancak 2018'deTPLF'ye karşı bir halk protesto dalgasının ardından Abiy Ahmed yönetimindeki OPDO iktidara geldiğinde imzalandı. Eritre'nin eski Güney Afrika büyükelçisi İkbal Jhazbay'a göre Barış Antlaşması'nın imzalanmasından bu yana, bu, "yabancı güçler tarafından piyon haline getirilmeye inatla direnen ve daha önce izole edilmiş bir rejimle yönetilen" Eritre'ye, Afrika Boynuzu'ndaki dış politika etkisini genişletmek için bir köprü sağladı. Eritre, Abiy yönetimindeki yeni İlerleme Partisi (PP) yönetimindeki Etiyopya'nın şimdi karşı karşıya olduğu dış güçlerin rejim değişikliği gündemine karşı tavrı aldı.

5- Nil nehri üzerine kurulan dev büyüklükteki "Büyük Etiyopya Rönesans Barajı"nın (GERD) başarıyla tamamlanmasına yalnızca Mısır ve Sudan değil, aynı zamanda ABD ve İsrail'in desteğiyle de engeller çıkarıldı. Baraj, eski Başbakan Meles Zenawi tarafından planlanıp başlatılmış olmasına rağmen, başarılı bir şekilde uygulanması TPLF'deki mirasçılarının tam desteğini alamadı. Barajın parçalarını üretmekle görevlendirilen bir mega kamu iktisadi teşekkülü olan Metal ve Mühendislik Şirketi (MetEC), bunları beklenen standartların altında üretti. Bu, projeyi geciktirdi ve üretici şirket adına yapılan hatanın yetersizlikten değil yapılanın yıkıcı bir eylem/baltala-

ma olduğundan şüphelenildi. Mısır ve Sudan'ın birleşmesi ve TPLF (ve şimdi OLF) gibi iç aktörlerle çıkarların yeniden düzenlenmesi, Afrika Boynuzu'nda istikrarı tehdit eden başka bir ölümcül ittifak yarattı.

6- Etiyopya, son iki yıl içinde buğday üretiminde ulusal kendi kendine yeterliliğin eşliğinde. Abiy hükümeti ayrıca (özellikle gıda fiyatlarının hızla yükselmeye devam ettiği bir zamanda) şehirli yoksullar ve çalışan insanlar için satın alınabilirliği sağlamak için ekme fabrikaları kuruyor. Devasa hidroelektrik barajı GERD dışında, Afrika Boynuzu ve ötesine yenilenebilir enerji kaynağı sağlama potansiyeline ek olarak, bu gelişmeler bölgedeki üretken kapasiteyi güçlendirme çabaları olarak görülmeli ve umarız kadınların sırtına düşen enerji yoksulluğunu da ele alacaktır. Özellikle hazır giyim sektöründeki altyapı yatırımları ve küresel markalardan yoğun ilgi gören endüstri parklarının da önemli ölçüde yerli kaynak seferberliğine sevk edildiği bir durumdur. Bütün bunlar ülkede somut kazanımlar elde edildiğinin işaretleridir.

7- Bununla birlikte, Etiyopya hükümetlerinin liberalleşme taahhüdüne rağmen, bu, ülkedeki siyasi rejimi bağışçılara ve Bretton Woods kurumlarına hayran hale getirmedi. Hükümet yetkililerine ABD'ye seyahatleri konusunda yaptırımlar uygulandı. Federal hükümet ile TPLF arasında ara buluculuğu sağlamak amacıyla verilecek kredilere şartlar eklenmektedir. Bu çatışmada başta ABD olmak üzere IMF'nin ilgisi dikkat çekicidir.

8- Aralarında ABD, Kanada, Avustralya vb. ülkelerin olduğu Bretton Woods kurumları, özellikle

de IMF, hükümeti, TPLF'ye taviz vermeye mecbur etmek için, verilecek yardımlara zorunlu şartlar getiriyor. Abiy hükümetine yönelik bu katı çizgi, ülkenin dış ticarete açık olduğunu ilan etmesi, Afrika'nın sıkı düzenlenmiş bu son ekonomilerinden birini serbest piyasa ekonomisine dönüştürme ve devlet iktisadi teşebbüsleri, elektrik ve telekomünikasyon alanlarında serbest rekabete izin verilmesini sağlama amacına hizmet ediyor. Abiy hükümeti, özellikle Somali'deki Eş-Şebab'a karşı

Abiy hükümeti
Ayrıca (özellikle
gıda fiyatlarının hızla
yükselmeye devam
ettiği bir zamanda)
şehirli yoksullar ve
çalışan insanlar için satın
alınabilirliği sağlamak için
ekme fabrikaları kuruyor.

operasyonlarla ilgili olarak, "teröre karşı savaş"ta da çok tutarlı bir ortak olmuştur.

9- Bu, Etiyopya'nın Eritre ve Somali ile ittifaklar kurmasında ve hatıta daha geniş bir hedefle, Afrika Boynuzu bölgesini istikrara kavuşturmak için, Washington'u ve onun "terörle savaş" teranesini dikkate almayacak şekilde hareket ettiğini yani daha yüksek riskler aldığını gösteriyor. Afrika analisti Lawrence Freeman, Etiyopya televizyonundaki bir panelde (Addis Diyalog), özellikle Afrika ülkeleri üzerinde yeni-sömürge kontrolünü sürdüren küresel bir siyasi oligarşik fraksiyonun, ABD kontrolü dışında faaliyet gösteren herhangi bir aktörü, kendi egemenliklerini

tehdit eden bir güç olarak gördüklerini savunuyor. Etiyopya Amerikan Sivil Konseyi Başkanı Diyakoz Yoseph Tafari, ABD'nin başlangıçta Abiy hükümetini yanlış anladığını, Abiy yönetiminin -ABD'nin beklentilerinin aksine- dış politikaya daha özerk yaklaşımı ve kamusal yatırımlar ile ulusal kalkınma girişimleri gibi politikalarıyla yüzleşmek zorunda kaldığını vurguluyor. Ülkede rejim değişikliği gündemini öne çıkaran bu gerçekliklerdir.

10- Önceki koalisyon hükümetinde baskın güç olan TPLF, devletin güvenlik ve yönetim aygıtlarını ve KİT'lere önemli yatırımları kontrol edebilmişti. TPLF'nin 30 milyar ABD doları tutarında offshore hesapları biriktirdiği açık bir sırdır. TPLF'ye dış yardımlar yılda 3,5 milyar ABD dolarına ulaştı. İthalat faturalarının eksik ve fazla olması nedeniyle yılda 2 ile 3 milyar dolar bir şekilde yok edildi. KİT'ler, parti mekanizması içindeki daha az güçlü aktörlerle çeşitli patrimonial (babadan miras) ilişkiler aracılığıyla, rejimin en üst kademesi tarafından servet birikimi için etkili araçlar haline gelmişlerdi. İktidara yakın olmanın faydaları hep vardı, ancak hiçbiri son otuz yılda bu kadar belirginleşen servet birikimi ve derinleşen eşitsizlik ile kıyaslanamaz

Zimbabweli bir politikacı ve aynı zamanda Zimbabwe'deki Uluslararası Sosyalist Örgüt'ün genel koordinatörü Munyaradzi Gwisai ile Hibist Kassa arasında bugün Etiyopya'daki işçi sınıfının durumunu yansıtan Soru-Cevap

MG: Etiyopya işçi sınıfı, İmparator Haile Selassie'yi deviren 1974 devriminde kilit bir oyuncuydu. Dönemin işçi grevleri dalgası, öğrenci-

lerin, köylülerin ve genç askerlerin protestolarına ilham vermişti. Daha sonra, kendini Marksist Leninist diye tanımlayan Derg liderliğindeki askeri cunta, neredeyse 20 yıllık bir iç savaş ve istikrarsızlık dönemini kışkırtarak, sonunda iktidarı ele geçirmişti. O dönemde mücadele ile doğan Etiyopya işçi sınıfına ne oldu? Sınıf militanlığı ve örgütlenmesi baskı ve savaşla mı ezildi?

HK: Bir devlet kuruluşu yani KİT olan Metal ve Mühendislik Şirketi (MetEC) ile ilgili yolsuzluklar vakasının göstermiş olduğu gibi, sendikalar Etiyopya'da örgütlenmek için mücadele ediyordu ve mücadele etmeye devam etti. Dünyada madencilik, enerji ve imalat sektörlerinde 140 ülkede 50 milyon işçiyi temsil eden IndustriALL (Küresel Sendika) özellikle endüstriyel tesislerdeki koşullara müdahalelerde bulunuyor. Kadın işçilerin aşırı sömürsü üzerine yapılan önemli analitik çalışmalar, devletin ucuz ücretli emeğe ve doğrudan yabancı yatırım için elverişli bir ortam yaratmaya dayanan birikim stratejisinin, örgütlü emeğin bastırılmasını nasıl talep ettiğine dikkat çekmiştir.

İş gücünün yüksek devir daim hızına ve hız kesmeyen fiili ve kendinden grev dalgasına yanıt olarak, işçi departmanı müfettişleri ve bölge ofislerinin sağlanması yoluyla işçilerin endişelerini dile getirmelerini sağlayan bir araç yaratmak için bazı ılımlı reformlar yapıldı. Buna rağmen, sendikaların hala işçileri atölyelerde örgütleyebilmesi gerekiyor ve bu mümkün. Ancak buna karşı direnç ise sürüyor.

Ayrıca, sanayileşmeyi mümkün kılmanın bir yolu olarak büyük ölçekli doğrudan yabancı yatırımlara

odaklanma stratejisi ile tarım, yazlık sanayi ve perakende sektöründeki küçük ölçekli üreticilerin dinamik ve çeşitlendirilmiş ekonomik faaliyetleri arasında bir gerginlik söz konusudur. Etiyopya'nın Derg rejimine kadar uzanan bir kooperatif birlikleri geçmişi var, ancak bunlar TPLF'nin egemen olduğu EPRDF rejimi tarafından tasfiye edildi.

MG: Etiyopya, %10'un üzerindeki yıllık büyüme oranlarıyla son on yılda Afrika'da en iyi performans gösteren beş ekonomi arasında yer alıyor. Dolayısıyla yeni, daha genç ve genişleyen bir işçi sınıfı ortaya çıkmış olmalıdır. İşçi sınıfı bu dönemde geri çekilip, sahayı küçük burjuvaziye bıraktıysa, 1995 sonrası dönemde işçi sınıfında önemli bir büyüme ve yeniden ortaya çıkma olmadı mı? Özellikle 2000'den sonra niceliksel ve niteliksel olarak?

Bu yeni genişletilmiş sınıfın örgütlenme, sınıf bilinci ve militanlığının düzeyi nedir? Son zamanlarda bölgede, örneğin Sudan, Mısır, Kenya'da, diğer işçi sınıflarının oynadığı öncü rol ile nasıl karşılaştırılır ve küçük burjuvaziye ve onların etnik köken ve bölge temelli siyasetine ve seferberliğine karşı bir karşıtlık yaratıyor mı?

HK: Yeni, daha genç ve genişleyen bir işçi sınıfı ortaya çıktı ve bu sınıf kadın göçmenler tarafından temsil edilmektedir. Sanayileşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni özneler, ülkenin kalkınma stratejisinin bir parçası olarak aşırı sömürülen kadın işçilerdir. Kırdan kente göç ve artık Covid-19 ile birlikte kentten-kıra göç önem kazanmıştır.

Emekçi sınıfların veya emekçi insanların (Issa Shivji'nin dediği gibi) öncelikli olarak biçimsel olmayan

karakterini dikkate alacaksa, sermayeye ve devlete karşı direniş biçimlerini analiz etmek için farklı yaklaşımlar kullanmamız gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca insanların geçim kaynakları ve hatta hayatta kalma stratejileri aracılığıyla aşağıdan özerklik oluşturma yollarına bakmalıyız. Direniş ve sınıf anlayışına yönelik bu genişletilmiş yaklaşım, kentsel yoksullar ve mülksüzleştirilmiş kitleler ile (toplumsal yeniden üretimin yükünü taşıyan) kırsal topluluklar arasındaki bağlantıları daha iyi kurmamıza yardımcı oluyor. Cinsiyetçi bir ucuz ücretli emek stratejisi yukarıdan dayatılsa bile, kayıtlı sektördeki "ücretli işçiler" ile organik bağlantılar kurmak için uygun bir alan haline gelir. Bence bu, birbiriyle bağlantılı bir şekilde düşünmek ve kadın grupları, çiftçi birlikleri, zanaatkar madenciler ve gündelik işçilerle ittifak halinde çalışan sendikalar tarafından hangi örgütlenme müdahalelerinin yapılabileceğine dair daha bütünsel bir anlayış geliştirmek için bir fırsat.

Elit Servet Birikimi ve Cinsiyetçi İşçi Sınıfı

Yasadışı finansal akışlar yoluyla kolaylaştırılan yolsuzluğun doğası ve bunun –görevden düşürüldüğü 2018 yılına kadar- TPLF'nin egemen olduğu etnik koalisyon hükümetindeki seçkinlerin servet biriktirme stratejilerini nasıl beslediği üzerinde düşünmek de çok önemlidir. Bunun en iyi örneği mega bir kamu iktisadi teşekkülü (KİT) olan Metal ve Mühendislik Şirketi'dir (MetEC).

Yaklaşık yetmiş alt kuruluş (KİT), yedi askeri donanım malzemesi üretim kuruluşu, yaklaşık 12 bin 5 yüz çalışanı ile MetEC, Etiyopya ekono-

misinde önemli bir güçtür. MetEC, TPLF yönetimi altında, iş yerinde sendikal örgütlenmeyi başarıyla dağıttı. 2014 yılında, işçi sendikaları kuruluşun o zamanki CEO'su Kinfe Dagnev ile karşı karşıya gelmiş, işçi haklarına odaklandıkları ve önceki "Marksist Leninist" askeri diktatörlüğün mirasına bağlı oldukları için işten çıkarılmışlardı. Sendika federasyonunun daha önce kazanılmış haklardan vazgeçmesi, daha alt bir gelir seviyesinin kabul edilmesi bekleniyordu. Bu arada, 2018'de Kinfe Dagnev hakkında yürütülen bir parlamento soruşturması sonucunda, bazı durumlarda piyasa fiyatlarından %400 daha yüksek olan yerel ve uluslararası tedariklerin (2 milyar ABD dolarına kadar) aşırı fiyatlandırıldığı kapsamlı bir rüşvet ortaya çıkarıldı. Dagnev, Kasım 2018'de tutuklandı ve iki nakliye gemisi, iki otel ve bir plastik fabrikası satın almakla suçlandı.

Gönüllü aktivist Tim Hall'in, Etiyopya'nın Sidama eyaletinin Hawassa kentinde yeni kurulan bir endüstriyel park hakkında yaptığı aşağıdaki açıklama bize Covid öncesi duruma bir bakış sunuyor:

"Ağırlıklı olarak kırsal alanlardan ve çeşitli etnik kökenlere sahip 17 binden fazla genç kadın, 2017'den itibaren Hawassa Endüstri Parkı'nda (HIP) çalışmak üzere kente göç etti. Bu endüstriyel park yaklaşık 120 bin kadın işçiyi potansiyel tam kapasiteyle istihdam etti. Bu kadınlar; uzun vardiyalarla, ayda 800 ile 2000 BIRR (27-68 ABD Doları) aralığında yaşam maliyetlerini dahi karşılamayan düşük maaşlarla ve tanıdık olmayan bir kentsel bağlamda, statüleri ve aile ağlarından kopmaları nedeniyle daha da kötüleşen yeni zorluklarla karşı karşıyalar."

Yukarıda alıntıladığımız Hall'in kısa tespiti, etnik köken ve din temelinde kendi kendine yardım grupları oluşturan kadınlara ilişkindir.

Etnisitenin (veya Archie Mafeje'nin iddia ettiği gibi akrabalığın) emek sürecinde nasıl örgütleyici bir unsur olduğu,atlanmaması gereken bir gerçeklik olsa da, TPLF tarafından kurumsallaştırılan katı ve geçirimsiz kolonyal etnisite kavramları küçümsenemez. Bu, eşitsizliklerin yeniden üretimini anlamakla ilgili olduğu kadar, Etiyopya örneğinde, bunların toplumun düzenleyici bir ilkesi olarak nasıl yerleştiğini tartmak da önemlidir.

TPLF'nin Hawassa kentindeki Sidamo bölgesinden olmayan göçmen kadın işçileri savunmasız hale getirme becerisine veya Mai-Kadra'da göçmen tarım işçilerinin katledilmesi örneklerindeki gibi benzersiz uygulamalarına ihtiyatla yaklaşmak gerekiyor.

EPRDF koalisyonunda baskın bir güç olarak yer alan TPLF, toplumun sosyal, politik ve ekonomik alanlarında bu tarz uygulamalarını hayata geçirmek için neredeyse otuz yıl boyunca devlet içinde etkili bir mekanizmaya sahipti. Tigray bölgesinin Riya kentinde yaşayan Amhara etnik azınlıklarının ulusal kalkınma bankalarından yardım almamaları için kentin il sınırlarını değiştirmeye varan uygulamaları birer örnektir sadece.

Bunun ötesinde, tarihin engin dönemlerinin tehlikeli bir şekilde basitleştirilmesi de vardır ve bastırılmış sınıfların belirli dil ve kültür gruplarıyla ilişkilendirilmesi tehlikeli ve bölücü bir propagandayı hep beslemiştir. Bu, belirli dil gruplarını (karışık ekonomik ve tarihsel süreçle-

rin yanı sıra, karmaşık ve değişken kategorilere ilişkin temel bir anlayış olmaksızın) sömürücüler ve baskıcılar olarak etiketlenirken diğerlerini ise mülksüzleştirilen ve baskının kurbanları olarak etiketler. Bu iddialar aynı zamanda Oromo Kurtuluş Cephesi'nin (OLF) Amharca konuşan insanlara karşı hamile kadınların bağırsaklarının çıkarılması, kadınların göğüslerinin kesilmesi ve tecavüz gibi korkunç şiddet olaylarını da doğruladı.

İlerici Bilim İnsanları İşçi Sınıfı ve Etiyopya

İlerici akademisyenler, başlarda 1970'lerde ve 1980'lerde Derg yönetimindeki askeri diktatörlük, devamında ise 27 yıllık TPLF'nin egemen olduğu iktidar boyunca sebat eden Etiyopya'daki entelektüel kesimler ile ilişki kurmak için köprüler inşa etmek zorundadır. Etiyopyalı bilim insanları, 1994'te Londra'da Afrikalı bilim insanı Mammo Mucie tarafından yapılan bu konuşmada olduğu gibi, bugün de TPLF'nin en net şekilde analizini yaparak gerçekliğini dile getiriyorlar.

Bu çatışmanın ortasında, Etiyopyalı bilim insanları defalarca seslerini Etiyopya hükümeti ve uluslararası topluma duyurmaya çalıştılar, çalışıyorlar. Konuyla ilgili Afrikalı entelektüeller tarafından yayınlanan ve yaygın bir şekilde paylaşılan bildiri Etiyopyalı bilginler için aynı zamanda -sanki kendi adlarına konuşabilecek iradeye sahip değillermiş gibi- son derece küçümseyiciydi. Etiyopyalı akademisyenleri desteklemek (krize bakış açılarını anlamak, analizlerini almak ve anlamlı müdahaleler için köprüler kurmak) konusunda samimi bir ilgi varsa, ilk adım

tüm bu süreçlere ciddi ve sorumlu bir yaklaşım göstermektir.

Varlıklı seçkinlerin sermaye birikim stratejilerine ve bu stratejilerinin emperyalizmle nasıl uyumlu olduğuna (veya olmadığına) da dikkat etmek gerekiyor. Bunun için de, kadın emeğinin bir ucuz ücretli emek kaynağı olarak stratejik düzeyde önemli rolünü kabul ederek, cinsiyetlendirilmiş bir işçi sınıfına ilişkin genişletilmiş bir anlayışa ihtiyaç vardır. Buna ek olarak, iktidardaki Refah Partisi (Etiyopya) gibi liberal bir hükümetin, dış politika ve doğal kaynaklar üzerinde egemenlik kurma hırslarının peşinden koşarken nasıl gözden düştüğünü ve eski sömürge/emperyalist stratejiyle karşı karşıya kaldığını gözden kaçırmamak hala önemlidir. Yine, TPLF, OLF gibi iç aktörler aracılığıyla ulusal düzeyde, Sudan ve Mısır gibi dış aktörler aracılığıyla da bölgesel düzeyde 'böl ve yönet' taktikleri Etiyopya'ya dönük emperyalist politikalarıdır.

Bu aynı zamanda bize, TPLF'nin, uzun yıllar boyunca egemen olduğu hükümet tarafından kurulan bir anayasa ve yönetim sistemi altında -dağıldığı 2019 yılına kadar- faaliyet gösteren EPRDF'nin birikim stratejisi hakkında da fikir veriyor. Bu, Afrika'daki hırslı kalkınmacı seçkinlerden kaynaklanan zorluklar ile ilgili de daha geniş bir ders mahiyetindedir. TPLF, federal hükümetteki kontrol mekanizmasından çıkarıldıktan sonra hesap verebilirlik süreçlerine tabi tutulmuş olsa da, burada, Afrika'daki kalkınma ile ilgili hala çok fazla mesele var ve bu, daha fazla sorgulama gerektiriyor.

Örneğin sol kesimden bazıları, Etiyopya'daki egemen sınıfın bir strateji olarak sanayi parkları ile

kalkınma hedefini sürdürme hırsına hayran kaldı. Ancak bu stratejinin sınırlarının da vurgulanması gerekiyor, çünkü bu aynı zamanda, ucuz ücretli emeğe ve sendikalarda örgütlenmeleri katı bir şekilde kısıtlanmış göçmen kadın işçilere dayanıyordu. Fiili grevler, sürekli işten çıkarma ve böylece süreklileşmiş iş gücü devri, bu stratejinin kendi şartlarında bile istikrarlı bir birikim stratejisi olmadığı anlamına geliyor. Bu durum daha kapsamlı bir soruyu akla getiriyor: Uygulanabilir bir kalkınma stratejisinin doğası nedir?

Buna ek olarak, işçi sınıfı dinamiklerine ilişkin cinsiyetçi bir anlayıştan kaynaklanan baskılar, hangi kalkınma alternatiflerinin uğruna mücadele edilebileceğini düşünmek için bir te-

mel oluşturuyor. Böyle bir alternatif, ulusal kaynaklar üzerinde kontrol sağlamak için (Eritre-Etiyopya-Somalili ilişkilerinin ortaya koyduğu küresel finansal ve jeopolitik düzenlemeleri istikrarsızlaştıran) mevcut emperyalist iktidar mimarisinden bir kopuşu da gerektirir.

İlericilerin, bu sahada gezinmek ve Etiyopya ve Afrika Boynuzu'ndaki radikal aydınlarla ve dönüştürücü bir gündem oluşturmak isteyen halkçı oluşumlarla köprüler kurmak için emperyalizm meselesini ve ulusal sorunu merkeze alma sorumluluğu vardır. İlk adım ise, TPLF, OLF ve müttefiklerinin etnik milliyetçi, soykırımcı gündemini reddetmek olacaktır.

Proleter sınıf mücadelesi bütün boyutlarıyla, bir bütün olarak düşünülerek soyutlandığında toplumun bütün diğer ezilenlerini kendi bayrağı altında toplamak, bütün ezilenlerin önderliğini üstlenmekle kendisini yükümlü gören devrimci proletarya ezen, sömüren, yöneten sınıfa karşı mücadelesinde moral üstünlüğü elde tutmanın gereklerini ihmal edemez.